

**KENT MİMARİSİNDE DEĞİŞEN SINIR
KAVRAMI: AMASYA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN
BİR İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

Arife KOCA

Eskişehir 2019

**KENT MİMARİSİNDE DEĞİŞEN SINIR KAVRAMI: AMASYA ÖRNEĞİ
ÜZERİNDEN BİR İNCELEME**

Arife KOCA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Dr.Öğr.Üy. H. GÜNSELİ DEMİRKOL**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Haziran, 2019**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Arife Koca'nın "Kent Mimarisinde Değişen Sınır Kavramı: Amasya Üzerinden Bir İnceleme" başlıklı tezi 25/06/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı)

: Dr.Öğr.Üyesi H. Günseli DEMİRKOL

Üye

: Dr.Öğr.Üyesi Mehmet İNCEOĞLU

Üye

: Doç.Dr A. Duygu KAÇAR

Prof.Dr.Murat Tanışlı
Enstitü Müdürü

ÖZET

KENT MİMARİSİNDE DEĞİŞEN SINIR KAVRAMI: AMASYA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Arife KOCA

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Yüksek Lisans Programı

Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Dr.Öğr.Üyesi H. Günseli DEMİRKOL

Mimari mekânın sınırları; mekânı şekillendiren unsurların bir araya gelmesiyle çok katmanlı bir hal almıştır. Tezin kuramsal altyapısı oluşturulurken geniş ve çoklu anlamları bünyesinde barındıran sınır kavramı; tarihi ve doğal öğeleri olan kentte sınırın bir engel olarak tanımlanmaktan çıkıp etkileşimin odağı haline gelerek; fiziksel, sosyal ve psikolojik sınırlar aracılığı ile yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Kamusal alanlarda meydana gelen ve konut tipolojilerinde görülen toplumsal, kültürel ve sosyal sınır açılımlarının zamanla şekil değiştirmesi durumunun kamusal-özel genelinde açıklanıp, kavramsal açılımlar üzerinden değerlendirilerek farklı disiplinlerce yorumlanması hedeflenmektedir. Çalışma alanı olarak Amasya kenti seçilmiştir. Tarihi ve doğal öğeleri olan bu kentte, yeni planlama anlayışında sınır kavramı insan etkisiyle de yeni açılımlara sebep olmaktadır. Kentin morfolojik gelişimini ve sınırlarını mekânlar üzerinden okumak ve mekânsal yapılarda meydana gelen değişimleri yorumlamak; kentin dönüşüm sürecini anlamamıza yardımcı olmaktadır. İnsan ve kentin etkileşime ve iletişime girdiği noktalar önemli alanlar tanımlamakta ve tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Kentin önemli bir aktörü olan insan mekânsal ve toplumsal eylemlerle kentin yapısını değişim ve dönüşüme uğratmaktadır. Kentteki sınır açılımları; kentsel morfolojik haritalar, imajlar ve kesitler üzerinden yapılan kullanım ve kamusal değerlendirmeleri doğrultusunda Amasya örneği üzerinden incelenip; sınırın yapıları çevre ile kurduğu ilişkilerin kentsel bağlamda yorumlanması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sınır, Eşik, Ara Mekân, Kamusal Alan, Mahremiyet

ABSTRACT

THE CHANGING BOUNDARY CONCEPT IN URBAN ARCHITECTURE: AN ANALYSIS ON THE SAMPLE OF AMASYA

Arife KOCA

**Department of Architecture
Building Design Master's Program**

Anadolu University, Graduate School of Sciences, June 2019

Supervisor: Assist. Prof. Dr. H. Günseli DEMİRKOL

The boundaries in architectural space formulate a multi-layered structure with the combination of elements that shape the space. While constructing the theoretical background of the thesis, the concept of boundary which includes broad and multiple meanings in the city, which has historical and natural elements, the border is not defined as an obstacle but becomes the focus of interaction. Thus it offers a new perspective through physical, social and psychological boundaries. In this thesis it is aimed to explain the changes in such expansions of social, cultural and social boundaries that occur in public spaces and housing typologies with a focus on public-private oppositions interpreted through conceptual discussions in different disciplines. The case study of this discussion is defined as Amasya, a city in Turkey, which has historical and natural elements on which concept of boundary spaces in the new planning approach leads to new expansions with the effect of human. By reading the morphological development and boundaries of the city through its inter-acted spaces and interpreting the changes in spatial structures; it is aimed to understand the transformation processes of the city. The points, where the human and the city interact and communicate define the focus areas of the thesis. The human being, an important actor of the city, changes and transforms the structure of the city through spatial and social actions. Boundary expansions in the city; urban morphological maps, images and cross-sections in accordance with the use and publicity evaluations are examined through the example of Amasya so as to reveal the boundary relations in the natural and built environment.

Keywords: Boundary, Threshold, Intermediate Space, Public Space, Private Space

ÖNSÖZ

Çalışmamda bana yol gösteren yardımlarını esirgemeyen danışmanım, değerli hocam, Dr.Öğr.Üyesi Hatice Günseli DEMİRKOL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında yanımda olduğu gibi yüksek lisans eğitimim boyunca da maddi manevi desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyip güvenciklerini hissettirdikleri için; annem Zahide KOCA, babam Ali KOCA'ya, canım ablalarıma ve sevgileriyle hayatıma neşe katan minik yeğenlerime,

Çalışmamın ilk gününden beri yanımda olan, umutsuzluğa kapıldığım her anı güzelleştiren değerli kütüphane arkadaşım Sevgin Aysu ORYAŞIN'a, bu zorlu yolculuk esnasında kaybolduğum anlarda benden vazgeçmeyen ve desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen dostlarım Merve İNAN ve Gamze ŞAHİNER'e ve beni yalnız bırakmayan bütün dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Arife KOCA

Haziran 2019

25/06/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Arife KOCA

İÇİNDEKİLER

	sayfa
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi	3
2. SINIR KAVRAMI VE FARKLI DİSİPLİNLERDEKİ SINIR	
KAVRAMI YAKLAŞIMLARI	5
2.1. Felsefi Sınırlar	7
2.2. Doğadaki Sınırlar	9
2.3. Ulusal ve Politik Sınırlar	10
3. KENTSEL MEKÂNDAN MİMARİ SINIRLAR	12
3.1. Mekânsal Sınırdan Türetilen Kavramlar	13
3.1.1. Saydamlık, Geçirgenlik veya Sınırsızlık.....	15
3.1.2. Eşik, Ara Mekân ve Niş.....	18
3.2. Fiziksel Sınırlar	26
3.2.1. Doğal ve Yapay Sınırlar	26
3.3. Sosyal Alan Sınırları	38
3.4. Psikolojik Sınırlar	39
3.4.1. Mekân Algısı	40
3.4.2. Mahremiyet ve Kamusal-Özel Alan İlişkisi.....	42
3.5. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	46
4. KENTİN DEĞİŞEN SINIRLARI VE AMASYA ÜZERİNDEN BİR	
DEĞERLENDİRME	48
4.1. Kentin Konumu ve Kimliği.....	50

4.2.	Amasya Kentinin Değişen Yapısı ve Sınırları	53
4.3.	Amasya'nın Çizgisel ve Hacimsel Sınırları	59
4.3.1.	Topografyanın Çizdiği Sınırlar	63
4.3.2.	Su Öğesinin Çizdiği Sınır	65
4.3.3.	Ulaşımın Çizdiği Sınır	69
4.3.4.	Tarihi Dokunun Çizdiği Sınırlar	76
4.3.	Değişen Konut Tiplerinde İç-Dış İlişkisi Analizleri	96
5.	KENTİ DENEYİMLEYENLER GÖZÜNDEN BİR DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA	100
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
	KAYNAKÇA	112
	EKLER	120

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1 Sınır ve İlişkili Olduğu Kavramlar	2
Şekil 2.1 Boston Bölgesinin Değişken Sınırları (Lynch, 1960)	7
Şekil 2.2 Paraguay Arjantin ve Brezilya'yı Birbirinden Ayıran Panara Nehri (URL1).....	9
Şekil 3.1 Salgado Gözünden Doğanın Sınırları (URL3)	12
Şekil 3.2 İç Dış Mekân İlişkisi, Schulz (1971)	13
Şekil 3.3 Sınır Çağrışımları	14
Şekil 3.4 Barcelona Pavyonu (URL4).....	15
Şekil 3.5 Parc de la Vilette-Kurgu Şeması (URL 5)	16
Şekil 3.6 Sou Fujimoto, House İç Dış İlişkisi (URL 6)	17
Şekil 3.7 N House İç Mekân (URL7).....	18
Şekil 3.8 Hertzberger Montessori Okulu Girişi (URL 8)	19
Şekil 3.9 Tugendhat Evi İç ve Dış Mekân Görünümleri (URL 10).....	20
Şekil 3.10 Le Corbusier, Visual Art Binası (URL 11).....	21
Şekil 3.11 Aldo Van Eyck Ara Mekân Oyun Alanı Tasarımı (URL 12)	23
Şekil 3.12 Hertzberger Montessori Okulu Ara Mekân Kullanımı(URL 13).....	24
Şekil 3.13 Hertzberger, Montessori Okulu Nişleri (URL 13)	24
Şekil 3.14 Bir Meydan ve Onu Çevreleyen Nişler (Alexander, 1977)	25
Şekil 3.15 İspanyol Merdivenleri, (URL 14).....	26
Şekil 3.16 Venedik Kent Planı ve Görünüşü (URL15).....	27
Şekil 3.17 Amsterdam Kent Planı ve Görünüşü (URL16)	28
Şekil 3.18 Şangay'da Bir Kanal (URL17)	29
Şekil 3.19 Çatalhöyük Yerleşkesi Planı (URL18)	31
Şekil 3.20 Cosa ve Pompeii, Roma Dönemi Antik Kent Yapısı (Andringa, 2012) (URL 19)	32
Şekil 3.21 Üç Tür Müstakil Ev ve Etrafındaki Boşlukların Doğası (Newman, 1996).....	34
Şekil 3.22 Yol Grafikleri (Schulz, 1971)	36
Şekil 3.23 Metropol Yol Tasarımları (URL20)	37
Şekil 3.24 Rapoport Filtre Şeması(1977)	41
Şekil 3.25 Çevresel Psikolojinin Başlıca İlişkileri (Lang, 1987).....	42
Şekil 3.26 Güney Fransa'dan Sokak Kesitleri (Rapoport, 1982)	44

Şekil 4.1 Türkiye Haritası'nda Amasya'nın Konumu (URL 21).....	50
Şekil 4.2 Amasya kesit diyagramı (Bechhoefer ve Yalçın, 1991), (Güzelci, 2012).....	51
Şekil 4.3 Amasya Kalesi, Gabriel(1934), (Güzelci, 2012).....	52
Şekil 4.4 Amasya Kalesi(URL23)	52
Şekil 4.5 Genel Amasya Planı Gabriel,(1934) (Güzelci, 2012)	54
Şekil 4.6 Gabriel Planı(1934) ve Güncel Haritanın Çakıştırılmış Plan Görüntüsü.....	55
Şekil 4.7 Sınır Üzerinden Geliştirilen Kavramlar	59
Şekil 4.8 Sınırların Sınıflandırılması Ataol(2013)'ten yorumlanmıştır	62
Şekil 4.9 Fotoğraf Üzerinden Eskiz Çalışması, Kent Sınırlarının Çakıştırılması	63
Şekil 4.10 Kent Topoğrafyası Kuş Bakışı Görünüm	64
Şekil 4.11 Topoğrafyaya Yerleşim	65
Şekil 4.12 Su Ögesi ve Çizdiği İz (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)	66
Şekil 4.13 Gezi Yolu Promenantı (Türkoğlu ,2006).....	67
Şekil 4.14 Kentteki Oturma Platformları	67
Şekil 4.15 Kent Balkonları	68
Şekil 4.16 Yolların Gösterimi (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)	69
Şekil 4.17 Kentin Genişlemesiyle Artan Yaya ve Taşıt Köprüsü Grafiği (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)	70
Şekil 4.18 (Menderes) Hükümet Köprüsü Giriş ve Çıkışları	72
Şekil 4.19 Hükümet Köprüsü Gösterimi(Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)	72
Şekil 4.20 1934 Saat Kulesinden Bir Görünüm (Menç, 2000).....	73
Şekil 4.21. Alçak Köprü Giriş ve Çıkışı.....	73
Şekil 4.22 Alçak Köprü Gösterimi (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)	74
Şekil 4.23 Magdenüs Köprüsü Giriş ve Çıkışı	74
Şekil 4.24 Magdenüs Köprüsü Gösterimi (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir).....	75
Şekil 4.25 Magdenüs Köprüsü (Seçkin, 2005)	75
Şekil 4.26 Magdenüs Köprüsü 2019 Güncel Hali	75
Şekil 4.27 Topoğrafya ile geleneksel konut dokusu arasında bir sınır	77

Şekil 4.28 Geleneksel Doku ve Su ile Sınırı	78
Şekil 4.29 Yeni Şehir Dokusu ve Su Sınırı	78
Şekil 4.30 Farklı Konut Tipolojileri Dağılımı Hükümet Köprüsü Gösterimi (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)	79
Şekil 4.31 İki Bölümlü Yalıboyu Evi Planı Yorumlanmıştır (Bechhoefer ve Yalçın, 1991)	81
Şekil 4.32 İki Bölümlü Yalı boyu Ev Kesiti Yorumlanmıştır (Bechhoefer ve Yalçın, 1991)	81
Şekil 4.33 Mekân Kurgusunda Mahremiyet	82
Şekil 4.34 Geleneksel Konut Dokusu Avlu Örneği	82
Şekil 4.35 Yalı Boyu Evleri Sokak Görünüşü	83
Şekil 4.36 Cephe Görünüşü Pencere Büyüklükleri	83
Şekil 4.37 Geleneksel Konut Dokusu Sokak Perspektifi	84
Şekil 4.38 Geleneksel Konut Dokusu Satış Birimleri	85
Şekil 4.39 İki Farklı Konut Tipolojisi Kesiti	86
Şekil 4.40 İki Farklı Konut Dokusu Kesitte Gösterim	86
Şekil 4.41 İki Farklı Sokak Görüntüsü (Google Haritalar Üzerinden Edinilmiştir)	87
Şekil 4.42 Bulvar ve Geleneksel Konut Dokusundaki Kamusal Alan Kesiti	88
Şekil 4.43 Ziya Paşa Bulvarından Bir Görüntü	89
Şekil 4.44 Anıt Meydanı Kent Kesiti	90
Şekil 4.45 1960'lar Meydandan Bir Görünüm, (Menç, 2000)	91
Şekil 4.46 Anıt Meydanı Güncel Durum	92
Şekil 4.47 Kafe Görünüş ve Kesit	93
Şekil 4.48 Geleneksel Konut Girişleri	96
Şekil 4.49 Dere Mahallesinde Bir Konut Girişi	97
Şekil 4.50 Amasis Konutları Girişi	98

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Unwin(1997) Yapı Elemanları Grafiksel Gösterim.....	35
Tablo 2. Kamusal Alan Söylemleri	45
Tablo 3. Roma Döneminde Amasya (Kuzucular, 1994)	56
Tablo 4. Selçuklu Döneminde Amasya (Kuzucular, 1994)	56
Tablo 5. Osmanlı Döneminde Amasya (Kuzucular, 1994).....	56
Tablo 6. 1994 Yılında Amasya (Kuzucular, 1994)	57
Tablo 7. Kamusal Alanlar	58
Tablo 8. Evlere Giriş Kuralları (Güzelci ,2012).....	80
Tablo 9. Amasya İmar Planı Üzerine İşlenen Geleneksel Konut Dokusu Özelden Kamusala Morfolojik Gösterim.....	94

1. GİRİŞ

İlk yerleşimlerden bu yana toplumsal sınırlar insan ve çevre ilişkisi göz önünde bulundurularak değişip dönüşmektedir. Kentin dinamik yapısının değişim ve dönüşüm içerisinde olması sınır kavramının yıllardır farklı şekillerde yapıli çevrenin koşullarına göre yorumlandığını göstermektedir. Bu çalışma yapılırken kentsel mekânlardaki değişen sınır kavramları üzerine kaynak taraması yapılarak özel alan/ kamusal alan ayırımının tarihsel süreç boyunca olan değişimi göz önünde bulundurularak sınır kavramının farklı disiplinler ile ilişkisi de incelenerek değerlendirilmiştir. Sınır kavramının taşıdığı anlam zamanla değişerek çevresel faktörlere göre algılanmakta ve yapıli çevre ile kurduğu bağlamla ilişkilendirilmektedir. Kent ölçeğinde makro ve mikro formda sınır durumları karşımıza çıkmakta ve sınırların temas ettiği bu noktalarda meydana gelen durumlar sosyal ve felsefi bakış açıları üzerinden yorumlanarak sınırların kentteki izlerini araştırmayı hedeflemektedir.

Hegel'e göre sınır, tam olarak öteki varlığın da başlangıcıdır; öyleyse bir varlığın varoluşu aslında ötekinin başlangıcıdır. Varlık ve öteki varlık, sınırda sona ererler ama aynı zamanda sınırda başlarlar. Demek ki bir varlığın varoluşunda öteki varlığın kökeni vardır ve varlığın çelişkili özünde her zaman öteki olma ya da değişim bulunur. Belirli varlık, zorunlu olarak değişkendir ve ancak değişken olduğu için varlıktır. Sonlu ve belirli varlıktaki değişkenlik, dönüşümdür. Varlık, öteki olur, yani kendini olumsuzlar. Ama sınırda bulunan öteki, kendisi de bir varlık olarak kendi sınırında yer alır ve o da dönüşür (Hegel, 1991). Dönüşüp değişen sınırlar her seferinde yeni kavramlar üretir ve mekânda var olmaya devam eder. Bu bağlamda tanımlanan kavramlar farklı mekânların oluşumuna olanak sağlamaktadır.

Bu çalışma; sınır kavramını tanımlamaya ve sınırın meydana getirdiği mekânsal, toplumsal ve fiziksel değişimleri, mimari mekânlar üzerinden okumayı hedeflemektedir. Kimi zaman mekânı ayıran kimi zaman birleşmeye olanak sağlayan sınır kavramının yorumlanış biçimi zamanla değişmekte ve ilişkili olduğu bazı alanlarda da başka kavramlara dönüşerek farklı temsil biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Sınır bazen kısıtlayıcı gibi görünse de, bazen devinime yol açan farklı alternatifler üretmektedir. Sınırların hareketli ve devingen yapısı, mekânın sınırlarını fiziksel ve algısal olarak da değişime uğramasına olanak sağlamaktadır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Mimari mekânın sınırları; mekânı şekillendiren unsurların bir araya gelmesiyle çok katmanlı bir hal almaktadır. Bununla beraber sınırlar bir engel olarak tanımlanmaktan çıkıp etkileşimin odağı haline gelerek, sadece fiziksel sınırları ele alarak değil sosyal ve psikolojik sınırlar aracılığı ile yeni bakış açısı sunmaktadır. Tarihi ve doğal öğeleriyle çok katmanlı olarak tanımlanabilen Amasya kenti üzerinden yapılan bu çalışmada, yeni planlama anlayışıyla tartışılan ‘sınır’ kavramı yeni açılımlara sebep olmaktadır. Bu bağlamda kentin morfolojik gelişimini ve sınırlarını mekânlar üzerinden okumak ve mekânsal yapılarda meydana gelen değişimleri yorumlamak kentin dönüşüm sürecini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Kentteki bu değişimin anlaşılabilmesi için mekânsal ve sosyal yapı arasındaki ilişkilerin meydana getirdiği açılımların kentin değişen sınırları üzerindeki etkisini incelemek doğru olacaktır.

Çalışmanın amacı; sınır kavramının taşıdığı çeşitli anlamları ve açılımları kentsel veya mekânsal örnekler üzerinden okuyarak, sınır kavramı ve dönüşüp getirdiği yeni kavramsal açılımlar aracılığıyla Amasya kenti üzerinden tartışılması hedeflenmektedir. Böylelikle kamusal alanlarda meydana gelen ve konut tipolojilerinde görülen toplumsal, kültürel ve sosyal sınırların zamanla şekil değiştirmesi durumunun kamusal-özel bağlamında incelenerek, kentin değişen dokusuna etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Şekil 1.1 Sınır ve İlişkili Olduğu Kavramlar

Amasya üzerinde yapılan önceki çalışmalar incelendiğinde katmanlı yapısı, geleneksel konut dokusunun biçim grameri, fiziksel yapısı ve yerleşim dokusu analizleri yapıldığı görülmektedir. Amasya kenti incelemelerinde sınır-sınırsızlık durumları ve sınırın getirmiş olduğu açılımlar daha önce hiç ele alınmamıştır. Bu

araştırma böyle bir değerlendirmeyi hedeflemektedir. Sınır kavramı ve değişime uğrayarak ürettiği açılımların, farklı mekânsal alanlarda meydana getirdiği etkilerin fiziksel ve toplumsal doku üzerine yansımaları incelenerek, kentteki değişen sınır kavramına ele alınmamış bir yöntemle bakmak ve değerlendirmek amaçlanmaktadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın yöntemi; 3 aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak sınır kavramı ile ilgili literatür taraması yapılırken; dergiler, kitaplar, tezler, süreli süresiz yayınlar ve makaleler gibi kaynaklar taranarak tezin kuramsal altyapısı oluşturulmuştur. İkinci aşamada; haritalar, imajlar ve kesitler üzerinden yapılan analizler değerlendirilerek Amasya kenti üzerinden saha araştırması yapılmıştır. Üçüncü aşamada ise içinden su ögesinin geçtiği tarihi bir kent olan Amasya üzerinden okumalar yapılırken; yapılı çevreyi en iyi anlayacak olan kentlinin gözünden de çevresinde olup biteni yorumlayacakları kolektif hafıza yöntemi kullanılarak röportajlar yapılmıştır. İmgenin kavranmasında ve değişen durumların algılanmasında kullanıcı ve mekân arasındaki ilişkiler dikkate alınarak, kuramsal değerlendirmeler üzerinden değişip dönüşen sınır oluşumları tanımlanmıştır. Yapılan görüşmeler değerlendirilip, saha çalışması verileri de göz önünde bulundurularak iki ayrı bölüm birlikte yorumlanarak sonuçlandırılmıştır.

Konu ile ilgili gerekli literatür araştırmaları yapıldıktan sonra, Amasya üzerine yapılan çalışmalar taranmıştır. Orkan Zeynel Güzelci'nin '*Amasya Yalıboyu Evleri Üzerine Bir Biçim Grameri Çalışması*', Kani Kuzucular'ın *Amasya Kenti'nin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi* Doktora tezi ve Leyla Etyemez'in '*Assesing The Integration of Historicial Stratification with the Current Context in Multi-layered Towns Case Study: Amasya*' kaynakları incelenmiştir. Yapılan bu kaynak taraması yoluyla kent dokusunda meydana gelen değişimler anlamaya çalışılmış, konuların ele alış biçimleri değerlendirilip, yapılacak olan çalışmaya bir altyapı oluşturulmuştur.

Bu çalışmada Amasya kenti üzerinden mekânsal ilişkiler ve sınırların meydana getirmiş olduğu fiziksel ve sosyal durumların mekânın karakteri üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sınırların kimi zaman katılaştığı kimi zaman da eriyip yok olmaya başladığında meydana gelen değişimlerin fiziksel ve toplumsal doku üzerinde ne gibi etkilere sebep olduğu sınır kavramı ve getirdiği açılımlar üzerinden Amasya kenti bağlamında ele alınmıştır. Yapılan okumalar doğrultusunda kentin

değişen dokusu üzerinde meydana gelen durumlara yeni bir yorum getirecek farklı yaklaşımlar sergilenmiştir.

Çalışma 6 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş, amaç, kapsam ve yöntemi açıklanmıştır. İkinci bölümde sınır kavramı açıklanmış, mimari mekânda sınır kavramı ve sınırın getirdiği yeni açılımlar ele alınarak kentsel alanlarda var olma durumundan bahsedilmiştir. Ulusal sınırlar ve ifade edilme şekilleri; doğadaki, felsefedeki sınır kavramının anlamı, özellikleri ve mimari ile kurduğu ilişki bağlamında okumalar yapılarak farklı disiplinlerdeki sınır kavramı yaklaşımları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; Mekânın deneyimlenmesinde '*eşik*', '*ara yüz*' '*kentsel niş*' gibi kavramların sınırları nasıl tanımladığı ve yapılı çevredeki değişimlerin yaşam pratiğinde meydan getirdiği etkileri açıklanmıştır. Sosyal ve kültürel kabullere göre değişen zaman ve mekân algısı, insan ve çevre arasındaki etkileşim, fiziksel, psikolojik ve sosyal sınırlar üzerinden incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken meydana gelen değişimlerin; toplumsal, siyasi, kültürel ve ekonomik süreçlere etkisinden söz edilmiştir. Sınır farklı disiplinlerdeki anlamı ve sınır kavramının ürettiği yeni açılımların mimari mekâna yansması ele alınarak tezin kuramsal altyapısı oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümde ise Amasya kenti üzerinden saha çalışması yapılarak önceki bölümlerde belirlenen kavramlar üzerinden mimarinin değişen sınırları konu edilmiş ve sınırlar aracılığı ile tartışılan diğer kavramlara yer verilmiştir. Doğal şartların getirdiği formal ve kullanım zorunluluklarından dolayı, belirli bir aks üzerinde doğrusal bir şekilde yerleşmiş olan Amasya kenti üzerinden topografyanın, tarihi dokunun, dolaşımı organize eden ve çevreleyen bir unsur olarak yolların ve su ögesinin çizmiş olduğu sınırlar incelenmiştir. Sınır kavramı ve yeni açılımlarının mekânsal karşılıkları; kentsel mekânlarda aranarak; meydana getirdiği değişimler sınırlar üzerinden okunmuştur.

Beşinci bölümde kentte yapılan röportajlar doğrultusunda; kenti deneyimleyen insanların gözünden yorumlar ve çalışma verileri göz önünde bulundurulmuştur. Bu kısımda elde edilen veriler değerlendirilip tartışılmıştır. Sonuç bölümünde ise, literatür taramaları ve saha çalışması birlikte değerlendirilip sınır kavramı üzerinden yorumlanmıştır.

2. SINIR KAVRAMI VE FARKLI DİSİPLİNLERDEKİ SINIR KAVRAMI YAKLAŞIMLARI

Sınırın ilk akla gelen anlamı, çizgi ve engel olarak tanımlanmaktadır. Sözlük anlamına bakıldığında ise bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi, uç anlamına gelmektedir (TDK). Sınır; felsefeden psikolojiye, mimariden politikaya kadar birçok disiplinde tartışılan bir kavram olmasının yanı sıra, farklı kavramsal açımları ve yaklaşımları ifade etmektedir. Sınır, bir şeyin sona erdiği nokta; bölgeleri birbirinden ayıran çizgi olarak ifade edilse de, iki farklı alanı ayırıcı bir unsur olarak temas ettiği bu noktalarda kavramsal açımlar tanımlamaktadır. Sınır sadece fiziksel olarak değil psikolojik ve toplumsal olarak da ele alınmaktadır. Sınırın yan anlamları incelendiğinde mahremiyet, farklılık, ayırım, başlangıç gibi terimler kullanıldığı görülmektedir. Alt anlamlarına baktığımızda ise yasak, sosyal statü, insan, dünya inanç, boşluk gibi terimler çağrıştırmaktadır. Sınırın algılanma biçimleri sosyal, psikolojik ve toplumsal konular üzerinden ele alınarak alt ve yan anlamlarıyla, çağrıştırdığı kavramsal yaklaşımlarla; anlamında ve işlevinde değişiklik gösterebilmektedir.

Gil'e göre sınır bir nesnede tanımlanan fonksiyonlar ile kapalı sınırı arasındaki ikiliktir. Bir hacmin (örneğin bir küre) kapalı bir sınırı küresel bir kabuktur. Bir alanın çevresi kapalı bir sınırı tanımlarken, açık bir çizginin sınırı ise onun iki uç noktasıdır. Sınır, parçanın karakterinde veya kişiliğinde belirleyici bir faktördür. Sadece bir şeyin başlayıp bittiği yerdeki matematiksel bir kısıtlama değil, aynı zamanda sınırdaki durumları tanımlayıcı bir ögedir. Bir mekânın sınırı gerçekten içinde yaşanan durumları kapsamakta ve çoğu zaman mekânda gerçekleşen eylemler sınıra yansımaktadır (Gil, 2013). Dolayısıyla bir şeyin bittiği noktada yeni bir durum meydana gelmekte, sınırdaki var olan eylemler bulunduğumuz noktayı değişim ve dönüşüme uğratarak, etkileşimin en çok olduğu yerler haline getirmektedir.

Lynch, bir yapıdaki mekânın sınır öğelerini, mekânı farklı işlevlere ait birimlere ayırabilen, görsel ve işitsel açıdan mahremiyeti sağlayan, yatayda ve düşeyde farklı şekillerde kullanılabilen elemanlar olarak tanımlamaktadır. Mekân kurgusunda önemli bir rol oynayan “sınır öğeleri” mekânın bileşen ve öğelerinin farklı biçimlerde kullanımı ile sağlanmaktadır (Lynch, 1960).

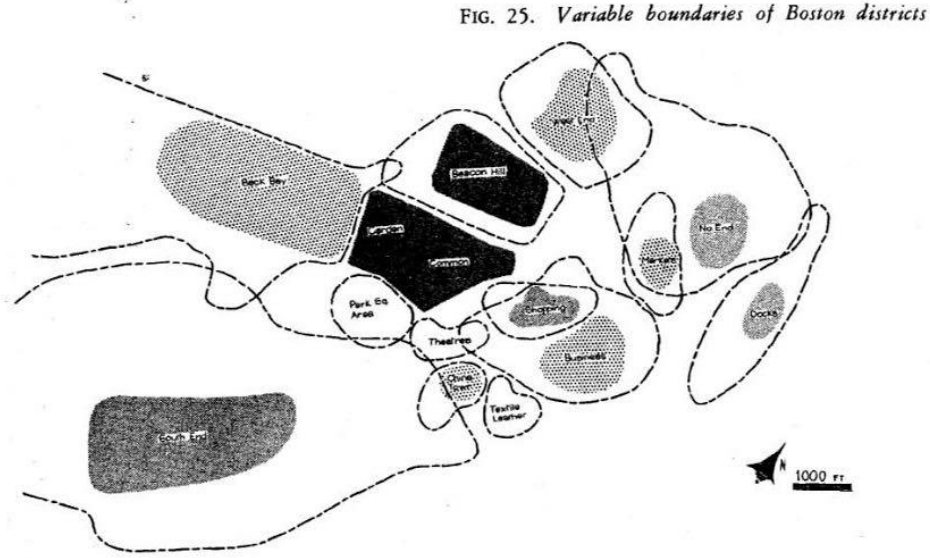
Sınırlar, iki bölgeyi birbirinden ayıran doğrusal öğeler olarak tanımlanmaktadır. Nasıl ki çevrenin insan için anlamlı bir alan olabilmesi, yani mekân

oluşturabilmesi için sınırları tanımlı olması gerekiyorsa, her mekânın da özelliklerini yansıtabilmesi için tanımlı sınırları/kenarları olması gerekmektedir. Fiziksel olarak sınırların yapısına bakıldığında, kıyılar, nehirler, demiryolları, su kanalları ya da yüksek duvarlar gibi unsurlar kentte yer alan bazı sınır öğeleridir. Bu tanımlar göz önünde bulundurularak incelendiğinde sınırlar doğal ve yapay olmak üzere kendi içinde farklılaşmaktadır. İki farklı kentsel elemanı birbirinden ayıran veya sınırlandıran bu unsurlar, iki farklı alanı doğrusal bir form etrafında birleştiren bir unsur olarak da görülebilmektedir (Lynch, 1960). Kentteki değişen sınırları tanımlamada fiziksel ve sosyal sınırlar belirleyici bir faktördür. Kent sosyo-ekonomik anlamda inceleyecek olursak, kent dokusunda meydana gelen farklılıklar da kenti bölgelere ayıran unsurlar olmaktadır.

Lynch (1960) kentin gerçek bir yer olup dikkat çekici ve kolay algılanabilir olması için bazı bağlantılarla kentin anlamlandırılıp şekillendireceğinden bahsetmektedir. Lynch; (imageability) imgelenebilirlik kavramını, herhangi bir gözlemcide güçlü bir etki yaratma özelliği taşıyan nesnenin fiziksel algılanma gücü olarak tanımlamaktadır. Algılanabilir nesnelerin sosyal ilişkiler üzerindeki etkisi, işlevi, tarihsel bağlamdaki değerleri imgelenebilirliğini etkilemektedir. Kentte dolaşımı sağlayan yollar, işaret öğeleri, odak noktaları, kenarlar/sınırlar ve bölgeler üzerinden fiziksel unsurlarla kent imgesini yorumlayıp kent formunu açıklamaktadır. Kentteki sınırların dönüşüp değişime uğradığı noktalar 5 kavram üzerinden yorumlandığında kent formunun daha doğru bir şekilde anlaşıldığı görülmektedir.

Kentin algılanabilirliğini önemli derecede tanımlayan öğeler sınır kavramı üzerinden incelenmiştir. İkinci bir sınır işlevi gören çizgisel aksları tanımlayan yollar, bazen şehrin dış konturunu belirlemekte bazen de meydana getirmiş olduğu aralıklarda büyük ve küçük alanlar oluşturarak, bölgeleri kendi içinde tanımlı hale getirmektedir. Yollar genellikle önemli odak noktalarına açılmakta ve bu odak noktaları; meydanlar, genişletilmiş alanlar, kavşak ya da yolların kırılmaya uğradığı noktalarda meydana gelmektedir. Bu noktalar kimi zaman kullanıcının yönünü belirlemesini sağlarken kimi zaman da mekânın sınırların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Kentin çok çeşitli sınırları vardır. Katı, keskin, net olan sınırlar herkes tarafından hissedilirken yumuşak ve belirsiz olanlar hissedilmeyebilir. Kevin Lynch'in '*Kent İmgesi*' kitabındaki Boston

şehrinin değişken sınırları incelendiğinde kentin sınırlarının belirsiz olduğu görülmektedir.

Şekil 2.1 *Boston Bölgesinin Değişken Sınırları (Lynch, 1960)*

Boston kentinde alışveriş alanları ve iş yerleri arasındaki sınırlar belirsiz olan sınırlara örnek oluşturmaktadır. Kent imgesinin temel unsurlarından biri olan bölgeler, tanımlı alanlar oluşturdukça mekânın deneyimlenmesini kolaylaştırarak sınırlarını tanımlamaktadır. Ayrıca sınırlar bölgeleri kendi içinde bölgelere ayırma potansiyeline sahiptirler. Boston kentindeki bölgesel sınırlar net bir şekilde okunmaktadır (Lynch, 1960). Lynch; kentin sınırlarının tanımlı bir hal alması ve imgelenebilirliği açısından 5 öge üzerinden yorumlanması gerektiğinden bahsetmektedir.

Sınır kavramı yaklaşımları her alanda karşımıza çıkmaktadır. Mimari mekândaki sınırın tam olarak anlaşılması için sınırın tüm anlamlarının detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Kavramsal altyapı oluşturması için ulusal sınırlar ve ifade edilme şekilleri; doğadaki, felsefedeki sınır kavramının anlamı, özellikleri ve mimari ile kurduğu ilişki bağlamında okumalar yapılarak farklı disiplinlerdeki sınır kavramı yaklaşımları incelenecektir.

2.1. Felsefi Sınırlar

Felsefe terimleri sözlüğünde sınır kavramı 'bitim, bitme, bir şeyin sona erdiği nokta, varlık ya da etki alanının dış çevresi' olarak tanımlanmaktadır. Sınırlılık ve sınırsızlık kavramı, aslında zıt ve birbirini yok eden kavramlar gibi düşünülse de birbirlerine bağımlı ve ilişkili iki kavramdır. 'Son' bir şeyin zaman açısından bitimini

ifade ederken ‘sınır’ uzay açısından bitimini ifade eder (Hançerlioğlu, 1978). Felsefe sözlüğünde sınır, bilgiyi nesnenin düşünceye sınırsızca yaklaşma süreci olarak tanımlanmıştır. Bilgiyi tarihsel olarak sınırlandıran şey içinde bulunulan koşullardır. Alman düşünür Kant sınırların ötesini hiç bilemeyeceğimizi savunmaktadır. Kant’a göre olayları bilebiliriz ancak bilginin de bir sınırı vardır. Hegel ise Kant’ın düşüncesine karşı çıkararak, sınırın bilincine vardığımız zaman sınırın ötesinde de ne olduğunu bilmemiz gerektiği görüşündedir. Bir şeyin bitimi bilmek devamında da gelen şeyin bilincinde olmayı gerektirdiğini ve bir sınırdan bahsedilebiliyorsa sınırların ötesine geçilebileceğini savunmaktadır. Hollandalı düşünür Spinoza da sınırlamanın tanımlamak olduğundan bahseder. Bir şeyin ne olduğunu söylemek onun ne olmadığını da söylemek anlamına gelmektedir. Onu olmadıklarına karşı sınırlamak aslında onu tanımlamaktır (Hançerlioğlu, 1978, s. 371-372). Herhangi bir durumu diğer olaylardan sınırlamak, sınırın diğer durumlarla olan ilişkilerini de düzenlemektedir. Sınır bölücü bir eleman olmaktan çok geçişleri düzenlediği noktalarda yeni açılımlara olanak sağlamaktadır.

Doğa ve insan arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde de sınırların büyük öneme sahiptir. Marksist anlatımda da olduğu gibi insan; doğadaki sosyal etkenlerle iletişime girerek yakın çevrelerini dönüştürmekle kalmaz kendine ait bir sistem geliştirip, sosyal düzeni değiştirmek için de yeni olanaklar sağlar. Bu diyalektik, hem sosyal alanların doğa ile ilişkisinin tarihini hem de doğal çevreyi dönüştürmek için gerekli olan politik araçları anlamının temelini oluşturmaktadır. Marx, bu dönüşümü doğanın sosyal ilişkilerle birlikte inşa edilmesi olarak yorumlar. Toplumdaki sosyal seviye ve güç ilişkileri, sosyal gruplar ve aktiviteleri doğanın inşasını yönlendirmektedir (Marx, 1993).

Marx’ın düşüncesini geliştiren Harvey; ilk doğanın ikinci bir doğası üretildiği için kolektif alanlar oluşturduğunu savunur. İnsan ve doğanın diyalektiği ‘ikinci doğanın’ oluşumunu meydana getirir. Bu ikinci doğa; insanın sosyal bilincinin kültürel alanı olarak da tanımlanır. İnsanın çevresiyle mekânsal ve zamansal olarak ilişki içinde bulunması doğa ve kültürün temsillerini günlük yaşamın içinde gizler farklı ideolojileri ve algıları yansıtır. Kültür-doğa arasındaki meta-söylem ilişkisi mekân üzerinden yeniden değerlendirilmelidir (Harvey, 1996). İnsan ve doğayı iki ayrı varlık olarak ayırmak yerine; bu ilişki iki tarafı sosyal ve çevresel dönüşüm aracılığıyla birleştirir. Çevresel değişimin sınırları da insan, kültür ve doğa ilişkisi üzerinden

okunabilir (Sargın, 2000). Hayatımızın her alanında karşımıza çıkan sınır kavramı; felsefede, bilginin sınırları, varlığın var oluş ve bitişindeki sınırlar ve tanımlamaları, insan ve doğa ilişkisi üzerinden yorumlanmaktadır. Felsefedeki sınırlar, insanın sosyal bilincini geliştirirken, yapılı çevreyle etkileşiminin de anlaşılmasına yardımcı olur.

2.2. Doğadaki Sınırlar

Doğadaki her varlık ve organizmanın belirli sınırları vardır. Doğanın sınırlarını ise ağaçlar, kayalar, dağlar, bayırlar, toprak parçaları ve nehirler belirlemektedir. Ülkenin, bölgenin, konutun ve insanın kişisel sınırlarını ise fiziksel, sosyal ve toplumsal çizgiler oluşturmaktadır. İnsan da doğası gereği yaşamlarını doğal ve yapay sınırlar çerçevesinde şekillendirdiği mekânlarda sürdürmektedir. İnsanların yaşam alanı sınırları belirlenirken; sadece fiziksel özellikler değil kültür, gelenek ve görenekler de bu sınırların belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Doğanın çizmiş olduğu sınırlar, iki farklı alanı birbirinden ayırıcı öge olmaktan çok birleştirici bir elamandır. Ekolojik anlamda da kenar noktalar incelendiğinde; kullanıcıların diğer kuvvetlerle etkileşime girdiği noktalar olduğu gözlemlenmektedir. Bu noktalar çoklu ilişkiler ağının olduğu dinamik ara kesitler oluşmakta, etkileşim ve iletişim alanları meydana getirmektedir (Corner, 1999). Bu bağlamda doğal bir öge olan Panara nehri incelenecek olursa; kentlerin sınırlarını belirleyici ana bir unsur haline geldiği görülmektedir. Paraguay Arjantin ve Brezilya'nın topraklarını birbirinden ayıran Panara nehri, aslında siyasi bir sınırın doğal sınırlar aracılığıyla şekillenmesine örnek oluşturmaktadır.

Şekil 2.2 Paraguay Arjantin ve Brezilya'yı Birbirinden Ayıran Panara Nehri (URL1)

İnsanlar doğal çevreden edindiği bilgileri yapay çevre üzerinde de uygulayarak ilk yerleşim yerlerini tasarlamışlardır. Bireyin çevresiyle fiziksel ve sosyal ilişkiler kurması zaman içerisinde yapay çevreler tanımlamış ve fiziksel mekânlar bu ilişkiler üzerinden sınırlarını şekillendirmeye başlamıştır (Uçar, 2005). Doğal çevrenin sunmuş olduğu ve ilk yerleşimlerdeki barınmaların çizdiği yapay ilişkiler ağı günümüz kent dokusunda da hala etkisini göstermektedir. Sınır kavramının kent üzerindeki fiziksel ve sosyal etkilerini doğru yorumlayabilmek için sınırın doğada var olma şekillerini anlayıp kavramamız gerekmektedir. Günümüz kentlerinde de yerleşme sınırlarının doğal sınırlar üzerinden şekillendiği görülmekte, yerleşme sınırlarının oluşmasıyla da ulusal ve politik sınırlar şekillenmektedir.

2.3. Ulusal ve Politik Sınırlar

Bir bölgenin sınırı ilk olarak doğal çevrenin etkisiyle şekillenmektedir. Daha sonra yapılı çevrede meydana gelen görünen ve görünmeyen sınırlar insanlar tarafından meydana getirilmektedir. Kültürel, sosyal ve politik durumlar bölgenin sınırının çizilmesinde etkili olmaktadır.

Sınırın sözlük anlamına bakıldığında *‘iki komşu ülke topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut’* olarak tanımlanmaktadır. Bir bölgenin sınırı o bölgenin nasıl deneyimleneceğini büyük ölçüde belirlemektedir. Sosyal ve ekonomik açıdan uyumsuz bölgeler arasındaki sınırlar bugünün dünyasını tanımlamaktadır. Politik sınırlar da mimari sınırlar gibi kimi zaman iletişim alanları oluştururken kimi zaman bir duvar bariyer engel etkisi göstermektedir. Bu durum örneklenerek olursa; Hollanda ile Belçika arasındaki sınır birleştirici ve bütünleştirici bir mekânı temsil ederken, Arizona ve Meksika arasındaki durum tam tersi özellik gösterip bir katı bir sınır oluşturmaktadır.

Şekil 2.3 (Sol) Amerika, Arizona, (Sağ) Meksika, Sonora -Hollanda ile Belçika Arasındaki Sınır (URL2)

Sınırlar, coğrafya ve politika arasındaki bağlantıları belirlemektedir. Siyasi coğrafyacılar sınırları tanımlarken bölgelerin çekirdeğine değil kenarlarına odaklanmışlardır. Sınır bölgelerindeki koşullar, devletlerin arasındaki büyüklüklere, siyasi ve sosyal ilişkiler ağına, kültürel ve dinsel yapılarına, gelişmişlik düzeylerine göre belirgin bir şekilde değişiklik göstermektedir (Martinez, 1994). Sınırlar devletlerarası sosyo-politik ilişkilerde veya iç ilişkilerde meydana gelen gelişmelerden dolayı sürekli bir değişim içerisinde. Ayrıca bölgesel uyuşmazlıkların çatışması sınırları şekillendirirken; bölgenin kimliğini sosyal ve fiziksel alanlar arasındaki ilişkiler tanımlamaktadır (Paasi, 1996). Sınırlar sadece harita üzerinde gösterilen çizgilerden ibaret değildir. Kurallara, yasalara göre belirlenebilen yerel sınırlar din, kültür, yaşam biçimi, politika, siyaset gibi birçok fiziksel etmenlere bağlı olarak da şekillenmektedir. Morley; bir milletin doğal sınırlarını tanımlayan öğelerin fiziksel sınırlardan, coğrafi meselelerden, dağlar ve denizlerden ibaret olmadığını savunur. İnsanların hareketleri ve davranışları, kültürlerinin etkisi bu sınırların şekillenmesinde büyük ölçüde etkilidir. Modern dünyada günümüz teknolojileriyle birlikte gelişen iletişim ve ulaşım ağları çağın getirileriyle birlikte geçirgen sınırları meydana getirmektedir (Morley, D & Robins, K, 1995). Kültür etkisiyle şekillenen noktalarda sınırlar katı olarak okunur hale gelirken; sınırların esnediği noktalar kentlinin iletişim ve etkileşime girdiği alanlar meydana getirmektedir.

Günümüz kentlerinde gelişen dünyanın getirmiş olduğu katı ve geçirgen sınırlar, yerel sınırların da kimlik değiştirmesine sebep olmaktadır. Gelişmiş teknolojinin insan hayatının bu kadar içinde olması coğrafi sınırların erimesine neden olmaktadır. Sınırların ortadan kalkmaya başlaması sınırsızlık durumları meydana getirmekte, iletişim çağının getirmiş olduğu muğlaklaşma, korku ve huzursuzluk ortamları oluşturmaktadır.

Doğadan felsefeye kadar birçok disiplinlerde farklı tanımlara sahip olan sınır kavramı ilk barınmalardan bu yana karşımıza çıkmakta, kentsel dokunun ve karakterinin şekillenmesini sağlamaktadır. Farklı disiplinlerdeki açılımlar göz önünde bulundurularak mimari mekânın sınırlarına yansıma şekilleri ve kurdukları ilişki mekânın karakterinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamaktadır.

3. KENTSEL MEKÂNDA MİMARİ SINIRLAR

Boşluğun tanımlı bir anlam kazanması için sınırlara ihtiyaç duyulur. Mimari form mekânın sınırlarını tanımlar. Yapılı çevrenin sınırları belirlenirken, sadece fiziksel elemanların olması boşluğun bir mekân olarak tanımlanmasına yetmez. Mekânın önemini ve sınırlarını belirlemede fiziksel unsurlara ek olarak, insan faaliyetleri ve toplumsal ilişkiler de önemli bir unsur oluşturmaktadır.

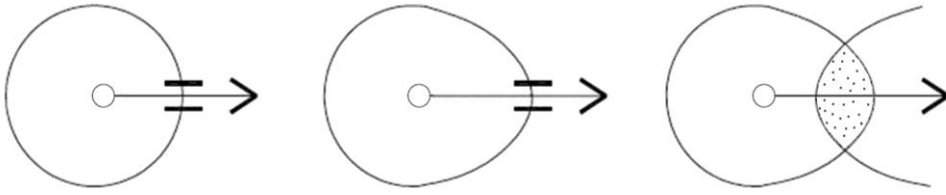
İnsan gezgin avcı kimliği sürmekle birlikte toprağa bağlanıp yerleşik hayata geçmiştir ve yaşamı sürdürüp güvenle yaşayacağı barınaklar tasarlamıştır. Bir parçanın sınırlanması, etrafını çevirerek başka alanlardan ayrılması, yapının sınırlarının belirlenmesi olarak tanımlanır. Mekân tasarımı; doğal koşulların dışında özünde kendisi de doğal bir oluşumun parçası olan insanın gerçekleştirdiği yapay bir oluşumun düzene katılma eylemi olarak tanımlanmaktadır (İzgi, 1999). İnsan katkısıyla yaşam birimleri şekillenmekte ve ilk yerleşimlerden bu yana görülen barınmalarda sınırların tanımlanıp iç-dış ilişkisinin kurgulandığı örnekler görülmektedir.

Şekil 3.1 Salgado Gözünden Doğanın Sınırları (URL3)

Boettger'e (2014) göre mimarlık dilinde sınır, mekânın formunu tanımlı hale getiren bir araç olarak tanımlanmaktadır. Bir sınır kapalı bir alan oluşturmak için çizilirse, bir iç ve dış kavramı tanımlanır. Sınırın bir tarafından diğerine geçerken de alanın içi ve dışı deneyimlenir. Bir sınırın bir çizgi, bir alan veya bir hacim olarak tecrübe edilmesi, yalnızca sınırın kendisine değil aynı zamanda kapsamı ve

boyutlarına da bağlıdır. Sınırların alan düzenleme gibi mekânsal sonuçları vardır. Sınır ara yüzleri, iç ve dış arasındaki ilişkiyi algılanabilir kılan alanları tanımlamaktadır (Boettger, 2014). Schulz' a göre iç ve dış ilişkisini mekânın çevresiyle etkileşimi sonucu meydana gelen bir kavram olarak tanımlamayıp bu topolojik ilişkiyi varoluşsal alanın temel bir tanımlayıcısı olarak görür. İnsan, içeride ve dışarıda olma durumunu tanımladığı zaman yaşadığını hisseder. Yön iç ve dışı birleştirir. Düz bir çizgi geometrik olarak topolojik eğriden daha güçlüdür. Mekân da bu çizgiden etkilenir ve dışa doğru gerilir. Dış ise sınıra nüfuz eder ve bir geçiş alanı tanımlar (Schulz, 1971, s. 23-25). Bu tanımlamalar çerçevesinde mekânın çevresiyle iletişim kurduğu noktalarda meydana gelen geçişler etkileşimin olduğu alanlara dönüşmektedir. Tanımlanan bu alanlarda meydana gelen etkileşimler, kentin sınırlarında da değişimler meydana getirmektedir.

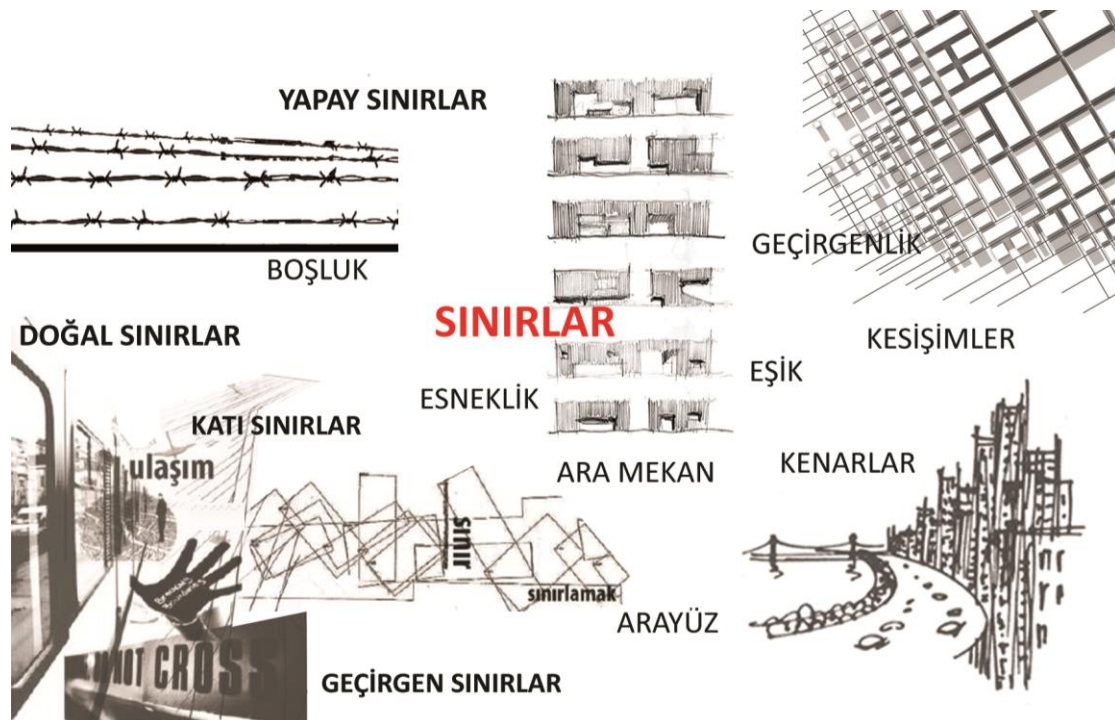
Şekil 3.2 İç Dış Mekân İlişkisi, Schulz (1971)

İç ve dış ilişki kurgusu, mekânsal ilişkilerin algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Sınırın dönüşen yapısı itibariyle meydana getirdiği değişimler iç-dış, geçirimli-geçirimsiz ya da kamusal- özel gibi karşıt birlikteliklerin oluşmasını sağlamaktadır. Bu kavramların oluşmasını sağlayan sınır tam da aralarda var olmakta ve sınır ayırıcı bir öge olmaktan ziyade iki farklı durumun kesiştiği noktalarda esneyip yeni yorumlara ve anlamlara sebep olmaktadır. Bu noktalarda meydana gelen değişimler yerin çevresiyle etkileşime girdiği alanlarda farklı kavramsal açılımlar üzerinden incelenecektir.

3.1. Mekânsal Sınırdan Türetilen Kavramlar

İlk yerleşimlerden bu yana insanlar hayatlarını sürdürüp barınma ihtiyaçlarını karşılayacakları mekânlar tanımlayarak sınırlarını belirlemişlerdir. Mekânın düzeni oluşturulurken duvarın, zeminin sınırla olan ilişkileri düşünmüşlerdir. Mekânın tanımlanması ve diğer mekânlardan ayrışması için sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bir diğer deyişle mekânsal sınır, sadece mekânı parçalayıp birbirinden

Sınırların meydana getirmiş oldukları açılımlar ‘eşik’, ‘ara mekân’, ‘niş’ler ve ‘geçirgen yüzey’lerdir. Bu açılımlar sınırın değişip dönüşüme uğramasıyla oluşturmaktadır. Bu kavramlar aracılığıyla meydana gelen etkileşimler sosyal, toplumsal ve kültürel açıdan ele alınmaktadır. Tanımlanan boşluklar kimi zaman sınırların katılaştığı kimi zaman ise eriyip kaybolduğu durumlara dönüşmektedir. Tanımlı bu boşluklarda gerçekleşen durumlar, olay ve eylemin etkisiyle dönüşüp değişmektedir. Tasarımda farklı temsillerle karşımıza çıkan bu kavramların düşeyde meydana getirmiş olduğu durumlar sınırlarla ilişkilendirilerek yorumlanacaktır.

14

3.1.1. Saydamlık, Geçirgenlik veya Sınırsızlık

Sınırın kavramının mekânla hangi noktada ne şekilde ilişkiler kuracağı belirlenirken duvarın ayırıcı eleman olmasından ziyade iç-dış mekân ilişkilerini düzenleme şekli, geçişler ve yönlendiriciliği sağlayıcı bir eleman olması, duvar elemanının işlevini yeniden yorumlatmaktadır. Mekân kurgusu oluşturulurken kullanılan mimari elemanlar kimi zaman tanımlayıcı ve ayırıcı kimi zaman birleştirici ve geçirgen alanlar meydana getirmektedir. Değişen sınır anlayışı tasarımlarda yeni temsil şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Değişen sınırlar ve getirdiği yeni açılımları Mies Van Der Rohe'nin Barcelona Pavyonu, Bernard Tschumi'nin Parc de la Vilette, Sou Fujimoto'nun N house örnekleri; saydamlık, geçirgenlik ve sınırsızlık kavramları üzerinden özel-kamusal ilişkisi değerlendirilerek yorumlanmıştır.

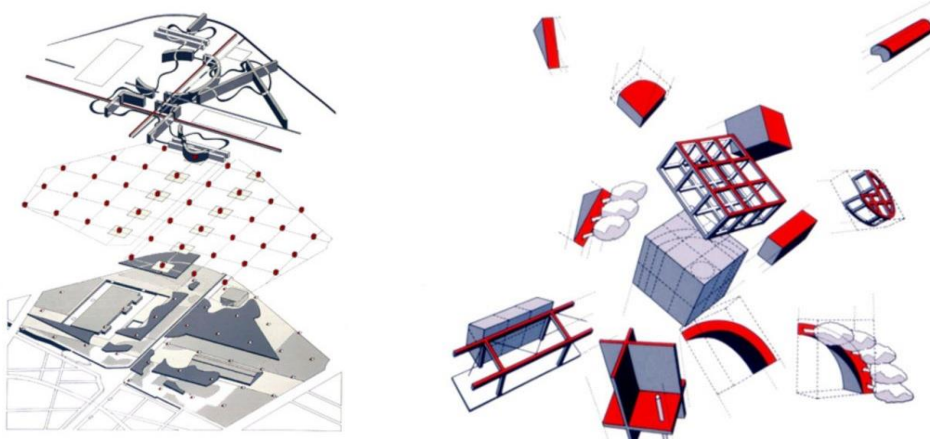
Barselona Pavyonu, Mies Van Der Rohe'nin belirli amaçlar için yerleri tanımlama ihtiyacından tamamen arındırıldığı, mekânın neredeyse tamamının yapı disiplininin kurtarıldığı ve yalnızca sağlam, yarı saydam ve saydam duvarlarla düzenlenen bir bina tasarlamıştır. Strüktür öğeleri katı bir geometri örneği oluştursa da hacimsel bir çözünme vardır. Mekânın tamamen yapı disiplininin kurtarılması amaçlanan bu tasarımda, duvarın tüm sirkülasyonu sağlayan öge olması hem geçişleri hem de yönlendirmeyi sağlamaktadır. Kesintisiz mekân deneyiminin düşey düzlemlerle kesintiye uğradığı modern bir yapı tasarlamıştır (Unwin, 1997). Yapıda içeriğin ve işlevin serbest bir şekilde yorumlanma biçimi; farklılaşmaya, dinamik çok boyutlu bir görünüme vurgu yapan alternatif bir sistem sunmaktadır. Kullanılmak üzere tasarlanmış yaşam alanları kurgusu oluşturulurken, geçirgen duvarlar aracılığıyla binanın iç ve dışı arasındaki ayrım yapılmamakta bu yüzden de hacimsel ve geçirgen sınırlar aracılığıyla yönlendirmeler sağlanmaktadır.

Şekil 3.4 Barcelona Pavyonu (URL4)

Mekânın iç-dış organizasyonu incelendiğinde, özel-kamusal ilişkisinin sağlanmasında geçirgenliği sağlayan eşikler bulunmaktadır. İç ve dış mekân arasındaki sınırın belirsizleştiği bir yapıdır. Yapının elemanları aracılığıyla yüzeylerin birbirini aşarak veya birbiri içine girmesiyle farklı mekânlar oluşturmaktadır. İç duvarlar ve dış duvarlar uzayarak eşik mekânlar tanımlamaktadır. Saydam sınırlar, mekânsal geçişler tanımlayamasalar da eşik olarak tanımlanabilirler. Bahçeyi çerçeveleyen duvar, çatının bittiği yerden uzayıp dönerek havuz elemanı ile bir niş tanımlamakta, mekânın büyüdüğü alanlar oluşturmaktadır. Kullanılan iç, dış ve bahçe duvarları bazen katı sınırlar meydana getirirken bazen geçişleri kolaylaştıran geçirgen ve yönlendirmeyi sağlayan elemanlara dönüşmektedir.

Sınırsızlık kavramına başka bir örnek Bernard Tschumi Parc de la Vilette tasarımıdır. Parkın içinde kesin sınırlarla belirlenmemiş yürüyüş rotaları oluşturulmaktadır. Bu tanımsız sınırlar kullanıcıyı tasarıma dâhil ederek mekânları katılımcı ile birlikte işlevlendirmektedir. Çizgiler, ziyaretçiyi farklı farklı yerlere, ilgi çekecek farklı noktalara ulaştırmayı amaçlamaktadır. Yönlendiren, zaman zaman kesişen park etraftaki kentsel alanı gezdirmektedir. Tschumi'nin tasarladığı yüzeyler tüm aktivitelere imkân sağlamaktadır ve oluşturduğu mekânlar zamanla değişen ihtiyaçlara göre şekillenmektedir.

Şekil 3.5 Parc de la Vilette-Kurgu Şeması (URL 5)

Tschumi'ye(1982) göre mekânın yaşam süresinin yüklendiği işlevden daha uzun olduğunu en başından tasarlamış olmak, mekânı, zaman dilimi içinde sınırlandırmaktan kurtarmaktadır. Mekânın sınırlarını içinde yaşanan olaylar belirlemektedir. Mekânı tanımlarken içinde gerçekleşen olay, eylem ve program

ilişkinine göre yorumlamaktadır. Tschumi'nin olay mimarlığı olarak bahsettiği şey eylemin mekâna göre şekillenmesinden ziyade, mekânın eylemin kurgusuna göre şekillendiği zamansız tasarımlar olarak tanımlanmaktadır (URL5). Mekânın sınırlarını belirleyici etmenin, kullanıcı ve içinde meydana gelen olaylar olarak tanımlanmaktadır. Meydan gelen olayın işlevi değişime uğradıkça farklı kullanımlara olanak sağlamaktadır.

Geçirgenlik ve sınırsızlık kavramları üzerinden bir başka örneği inceleyecek olursak sınırların belirsizleştiği bir örnek; Sou Fujimoto'nun N House projesidir. Evle sokak arasında keskin bir sınır gözlenmemektedir. Tasarlanan projede konut mahrem, içe dönük bir alana dönüştürülmek yerine, evin sokakla arasındaki sınırı kırılarak kamusal ve özel arasında yumuşak bir geçişe dönüştürülmüştür. Bireyin özel alanının kamusal alanla ilişkili olabileceği alanlar tasarlanmıştır. Oturma, yatma ve yeme birimleri kullanıcıya göre belirlenecek şekilde olan birimler tasarlanarak sınırlar belirsizleştirilmiştir. Sosyalliğin sınırlarının belirsizleştiği bu proje tasarımında, iç içe geçen birimlerin meydana getirdiği mekânlar esnek oluşumlara imkân sağlamıştır.

Şekil 3.6 Sou Fujimoto, House İç Dış İlişkisi (URL 6)

Mimarlık ve doğa arasında özgür hareket edilebilecek alanlar tasarlayan Fujimoto; N House'u kentsel doku içerisine konumlandırmıştır. Doğayı bir peyzaj elemanı olarak görmekten ziyade mekânın bir parçası olarak görmektedir. İç ve dış arasındaki şeffaf duvarlar ve açıklıklarla, yarattığı geçiş alanıyla mekân ve form kurgusuna farklı bir bakışla yaklaşmıştır. Tasarladığı kabuklarda farklı büyüklüklerde açtığı boşluklarla mekânın yarı açık-açık mekân özelliği göstermesini sağlamıştır. En dıştaki kabuk tüm mekânı kaplayarak yarı kapalı bir

bahçeyi tanımlamaktadır. İç mekânı tanımlayan ikinci kabuk bireyin sosyal faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir alandır. Üçüncü kabuk ise daha küçük bir iç mekân tanımlamaktadır. Ev içindeki birimler arasındaki dolaşımın akışkan bir mekân kurgusuyla tasarlandığı, evin her noktasında meydana gelen olayların gözlemlenebildiği görülmektedir. Fujimato; iç ve dış arasındaki geçirgenliği ve mekânlar arasındaki sürekliliği sağlayarak belirsiz sınırlar tasarlamıştır. Kamusal ve özel alan arasında şeffaf bir çözüm önerisi getirerek sınırlara yeni bir yaklaşım sunmaktadır (URL 7). Kamusal ile özel alan arasındaki sınırın giderek şeffaflaştığı farklı katmanlarda farklı işlevlere olanak sağlayan mekânlar; açık, yarı açık ve kapalı mekânlar olarak kullanılmaktadır. Kullanımın şekline göre esnek oluşumlara imkân sağlamaktadır.

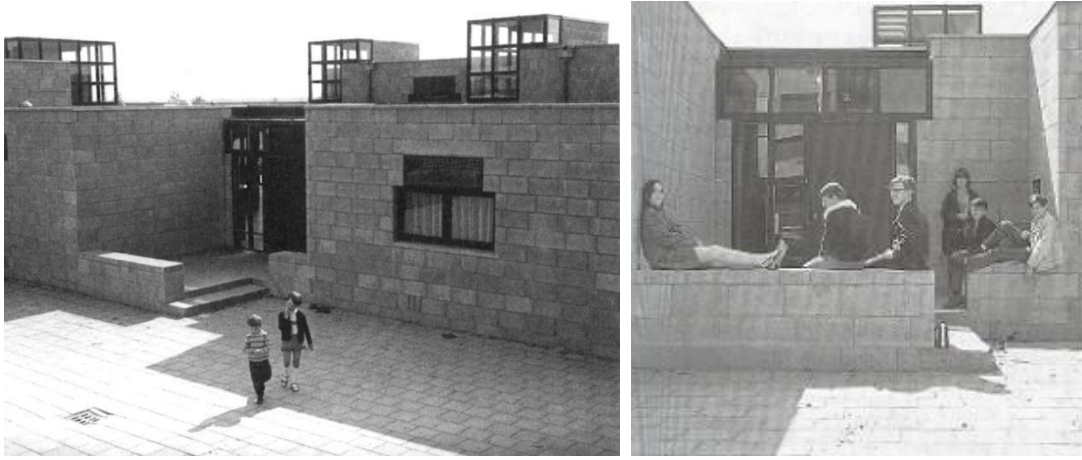
Şekil 3.7 N House İç Mekân (URL7)

3.1.2. Eşik, Ara Mekân ve Niş

Eşik kavramı insanlık tarihi boyunca giriş olarak tanımlanmıştır. Bu anlayışın getirdiği bir yer ile bir yer arasında bağlantı kurma durumu, geçmişten günümüze değişip gelişerek bu kavram sınır olarak da ele alınmıştır (Yılmaz, 2016). Eşik, iç ve dış arasındaki sınırı ortadan kaldırarak sınırsızlık mekânı oluşturur. Özel ile kamusal alanın birbiri içine geçtiği kişinin yeni deneyimler edinebileceği mekânlar oluşturulmasını sağlar. Yılmaz(2016) eşik 'Sınır aşan alternatif bir mekân' olarak tanımlamaktadır. Eşikler geçiş ve bağlantı sağlayan aralıklardır. Sınırların gittikçe eridiği noktalarda farklı mekân kurguları oluşturulabilirler. Merdivenler ve eşikler gündelik hayatımızda iç ve dış arasındaki ilişkilerimizin geliştiği dış dünyayı algılayabildiğimiz aralıklar olarak önem kazanmaktadırlar. İki ortam arasında yer

tanımlamakta ve iki ortama ait özellikler barındırarak geçit/eşik özelliği göstermektedir. Bu alanlar hem fiziksel hem algısal olarak heterojen ortamlardır.

Hertzberger'in okullarında iç ve dış mekân ilişkisi incelendiğinde eşiklere çok önem verdiği görülmektedir. İçi dışarıdan, dışarıyı içeriden ayrı olarak ele almamaktadır. Okullarda iç-dış mekân arasında süreklilik ilişkisi kurarak bu alanlarda da öğrenmenin gerçekleşmesini sağlamıştır. Giriş hollerinde yer alan alçak duvarların ve taşıyıcıların sınır oluşturmalarının yanı sıra oturma elemanı olarak çok fonksiyonlu değerlendirilmiştir (URL 9).

Şekil 3.8 Hertzberger Montessori Okulu Girişi (URL 8)

Boettger'e(2014) göre; mimarlık geçiş üzerine inşa edilmiştir. Bu geçişlerdeki mekânsal kararsızlıklar eşiği meydana getirmektedir. Eşikler boşluk açar ve geçişleri düzenlemektedir. Aynı zamanda sınırın bir parçası olarak okunup, engel olarak algılanmaktadır. Eşikler boşluğun sınırlandırıldığı alanlarda oluşmakta bir bölgeden diğerine geçiş için mekânsal sınırları tanımlamaktadır. (Boettger, 2014). Eşiklerde meydana gelen etkileşim ve iletişim kentteki sınırların değişime uğradığı noktalar tanımlamaktadır. Eşikler, giriş ve çıkış imkânı yaratarak iç ve dış mekân arasında bir bağlantı noktası oluşturmaktadır. Eşiklerin tasarımı, boşluk yaratma ihtiyacından doğmuştur ve sınırları tanımlı alanda birden çok fonksiyonun gerçekleşebileceği alanlar oluşturmaktadır.

Boettger'e(2014) göre; modern mimarlar iç ve dış arasındaki sınırı bulanıklaştırmaya çalışmaktadır. Yirminci yüzyılda mekânsal tasarımın bir başka önemli yönü, camların ve şeffaf plastiğini kullanımları artmaya başlamıştır ve bu da mekânların açılması ve kapanması için yeni olanaklar sunmaktadır. Saydam paneller,

alanı tanımlayan elemanlar olarak kullanılır ve bir saydamlık sınırı oluşturarak mekânsal sınırı değiştirmeyi mümkün kılmaktadır. Binanın iç kısmına bakıldığında doğrudan iletişim sağlanmaktadır. Mies Van Der Rohe'un Tugendhat evinin panorama pencereleri tamamen yere kadar uzanan saydam panellerden oluşturulmuştur. Bahçeye bakan cepheleri tavandan döşemeye kadar cam ile kaplanmıştır. Bahçe merdiveninden içeriye doğru ilerlerken ev cam cephesinden içerisi görülmektedir. İç mekânda dış mekânın gözlemlenebildiği mekânsal koşullar sağlanmıştır (Boettger, 2014). Tugendhat Evi tasarlanırken cam kullanımına ağırlık verilerek özel ile kamusal alan arasındaki sınır belirsizleşmekte, yapı modernitenin dilini desteklemektedir.

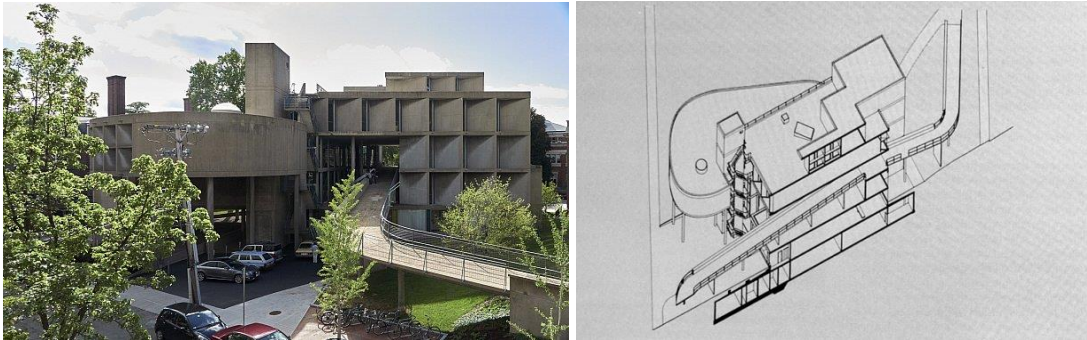
Şekil 3.9 Tugendhat Evi İç ve Dış Mekân Görünümleri (URL 10)

Tamamen açık plan düzlemi üzerinde tasarlanmış iç mekânda ilk dikkat çeken parça, siyah ve açık kahverengi çizgili abanozdan yapılmış yarım daire şeklindeki duvardır. Bu duvar mekânın içinde bir sınır oluştururken yemek masasını evin geri kalanından ayırıcı bir öge konumundadır. Evin planı açık ve akıcı görünmektedir ancak hizmetçilerin geniş gizlilik bölgeleri vardır. Mies Van Der Rohe, yatak odalarını, fotoğraf stüdyosunu üst kata alarak müşterilerinin mahremiyet durumunu ele aldığı çelik çerçeveli bir yapı tasarlamıştır. Kamusal alan, bahçeye

bakan tarafta cam bir duvarla bütünleşmiştir. Evin çıkış kısmında ise kadife perdeler ve küçük açıklıklarla sokakla arasındaki ilişki azaltılmıştır.(URL 10) Kamusal ile özel alan ilişkisi ön ve arka cephede farklılık göstermektedir. Ön cephede kamusal alan ile özel alan bütünleşirken, arka cephede özel alan ile kamusal alan arasında mahremiyet durumu gözetilerek bir ayırım söz konusudur. Tugendhat evinde gözlemlenen eşikler iki farklı cephede farklı durumlara hizmet etmektedir. Bahçeye açılan cephede geçirgenlik söz konusuyken sokağa bakan cephede bir sınır durumu gözlemlenmektedir. Eşiğe konut ölçeğinde yaklaştığımızda bile farklı açılımları olduğunu gözlemlenmektedir. Kentsel ölçekte değerlendirdiğimizde eşikler kentteki sınır noktalarında birçok açılıma sebep olmaktadır.

Eşikler bir bölgeden diğerine geçiş için sınır noktalarında oluşmaktadır. Eşik, sınırda doğrusal bir kesinti olarak anlaşılır, aynı zamanda sınırın bir parçası olarak algılanmaktadır. Bu nedenle doğal olarak sınırla aynı yönde çalışır. Mekânın tanımlanması açısından sınır hem bir bölücü hem de geçiş elemanıdır.

Le Corbusier'in Carpenter Center for the Visual Arts binasında eşik alanı, şehir alanının sınırlarını değiştirmektedir. Kamusal alana kuvvetle bağlı ve kendisi de kamusal alan olarak algılanan bir yapı tasarlamıştır. Kentsel yapı içerisinde diğer binaların yaratmış olduğu duvar etkisine karşı cephede boşluklar oluşturarak bir tasarım yaratmıştır. Serbest ve organik biçimler ve geometrik hacimleri kullanarak binaya anlam katmıştır. Rampalar geçişlere olanak sağlarken yaratılan boşluklar dinlenme, oturma alanları gibi kamusal alanlar tanımlamaktadır (URL11). Kamusal alanlar halinde çalışan cephede oluşturulan boşluklar kentin sınırlarının dönüşüme uğradığı noktalar haline gelmekte ve etkileşime imkân sağlayarak geçirgen yüzeyler tanımlamaktadır.

Şekil 3.10 Le Corbusier, Visual Art Binası (URL 11)

Ara mekânlar, kaldırımlar ve binaların arasındaki boşluklar olarak tanımlanmaktadır. Trancik, bu boşlukları özel alandan kamusal alana önemli geçiş veya geçiş sağlayan “giriş fuaye alanı” olarak tanımlamaktadır (Trancik, 1986, s. 103) Ara mekânlar bir mekânsal artık veya boşluk olarak algılanmasından ziyade, içlerindeki sınırsızlık ve etkileşimleri sağlayıcı, ayırım ve özdeşlikleri kurucu, bağlayıcı, birleştirici alanlar barındırmaktadır (Sanrı, 2015). Mekânın belirli bir sınırı olmasına rağmen, sınır bir şeylerin bitimine değil başlangıcına işaret etmektedir. Sınır iki alanı ayıran bir unsur olarak algılanmamalı geçiş niteliği taşıyarak aralarda yeni etkileşim mekânlarına imkân tanımalıdır. Arada tasarlanan bu mekânlar; kentsel anlamda olduğu kadar kişisel anlamda da özgürleşme aralıkları olup; etkileşimlerin ve sosyal ilişkilerin yaşandığı bir alan haline gelmektedir. Aralarda tanımlanan bu fonksiyonlar sınırların geçirgenliğine, muğlaklığına olanak sağlamaktadır.

Ara mekân, iç ve dış arasındaki sınır üçüncül bir duruma ait olan alan olarak da tanımlanabilmektedir. Nooraddin ‘çok yönlü doğası olan’ bu mekân için ‘arada’ kavramını kullanmaktadır (Nooraddin, 1998). Arada olma durumu Plato’ya göre; herhangi bir maddeden ve ya kimlikten yoksun olan ‘*hareket alanı*’ olarak tanımlanmaktadır. Arada oluşturulan mekânın temel bir kimliği, bir formu, doğası yoktur. Bir alan olarak tanımlanmaz, kendi sınırları olmayan kimliğini dışarıdan edinen alandır ve tüm oluşumlara izin verebilir. Kent ölçeğinde bakıldığında arada olmak iki farklı bölgenin arasındaki geçirimli boşluğun sınırlandırılmasıyla oluşur (Grosz, 2001). Meydana gelen boşlukların kendi sınırları yoktur ve her iki taraftan da sınırlandırılma eğilimindedir; böylece, formları diğer varlıklar tarafından belirlenir. Bu alanlar yüksek potansiyele sahip olup sosyal, kültürel ve dönüşen alanlara olanak sağlamaktadır (Can & Heath, 2015). Kimliği olmayan bu alanlar birçok işleve hizmet etmekte ve kentte birçok noktada karşımıza çıkmaktadır.

Habraken’e (1998) göre kentsel tasarımcılar, kamusal ve özel alanın ve aralarındaki boşlukların arasının sabit tanımlarını oluşturmaktan kaçınmalıdır. Yarı-kamusal ve yarı-özel gibi tanımlamaların yapılması yanıltıcı olabilir, çünkü alan hem kamusal, özel veya her iki alanı da içinde barındırabilir (Habraken, 1998). Kentte karşımıza çıkan ara mekânlar kimi zaman kamusal kimi zaman özel ya da iki duruma da hizmet edecek şekilde çalışabilmektedir. Ara mekânların oluşturduğu alanlar kentin

sınırlarını belirleyici ve değiştirici özelliğe sahip olabilirler. Aldo Van Eyck bu konuda şöyle demektedir.

"Mimarlık, açıkça tanımlanmış ara mekânların örgütlenmesi olarak düşünölmelidir. Bu, o örgütlenmenin işleve o işlevin gerçekleştirileceği yere göre sürekli bir değişim içerisinde olacağı veya erteleneceği anlamına gelmez. Tanı tersine, çağdaş bir kavram olan mekânsal süreklilikten ve her türlü eklemlemeyi yok etme eğiliminden kurtulma anlamına gelir. Kısacası, dışarıyla içerişi, bir mekânla diğeri arasındaki geçişler, her iki tarafı neyin belirlediğini aynı anda ortaya çıkararak, tanımlanmış ara mekânlar aracılığıyla yapılmaktadır. Bu anlamda bir ara mekân, çelişkili uçların yeniden ikiz olgulara dönüşebileceği ortak alanlar yaratabilir" (Venturi, 1991, s. 126)

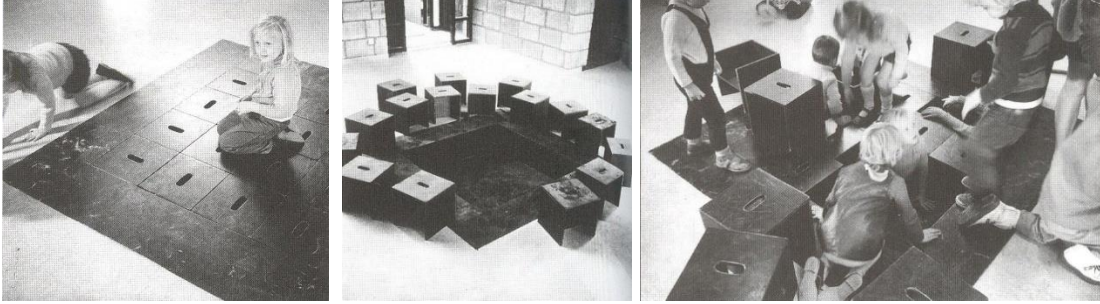
Aldo Van Eyck'in ara mekân tanımına bakacak olursak, farklı amaçlara hizmet edebilen tanımlı alanlar olarak yorumlanabilir. Kullanılabilir ortak alanlar tasarlarırken araları belirli bir amaca göre tasarlamayıp işlevini kullanıcıya bırakmaktadır. İçinden geçilip gidilebilen veya tasarlanan nişlerde insanların oturulup dinlenecekleri birbiri ile etkileşim kurabileceği mekânlar oluşturmuştur. Tasarladığı oyun alanlarını incelendiğinde kentle bütünleşme ve birleştirmeyi amaçlayarak kentteki sınırları belirsiz hale getirmeye çabalamıştır. Oyun alanlarını şehrin geri kalanından ayıran keskin sınırlar yoktur. Van Eyck'in oyun alanlarının en önemli özelliği, her ne kadar bir şehirde bulunsalar da asla çitlendirilmemiştir. İki farklı mekân arasındaki sınır durumunu ortadan kaldırarak farklı işleyişlere imkân sağlayacak ortak alanlar tasarlamıştır.

Şekil 3.11 Aldo Van Eyck Ara Mekân Oyun Alanı Tasarımı (URL 12)

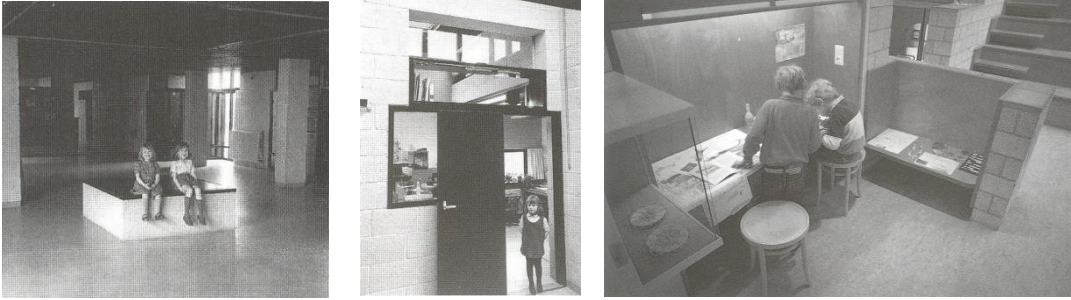
Aldo Van Eyck soyut ve basit formlar kullanmıştır, çünkü "açık işlev" ile oyun elemanları oluşturmuştur. Tırmanış için dikdörtgen ve yuvarlak çerçeveler birinden diğerine atlamak için dairesel beton bloklardan oluşan elemanlar, kendi başına bir şey

olmayan nesneler açık bir işleve sahiptir ve çocuğun hayal gücünü artırır. Kentte tanımladığı kamusal alanlar da açık işlev özelliği göstermektedir. Tasarladığı kamusal alanları da sınır durumunu ortadan kaldırarak kentteki iletişimin arttığı ortak alanlara dönüştürmekte ve bu noktalar kentteki sınırın esnediği yerler haline getirmektedir.

Şekil 3.12 Hertzberger Montessori Okulu Ara Mekân Kullanımı(URL 13)

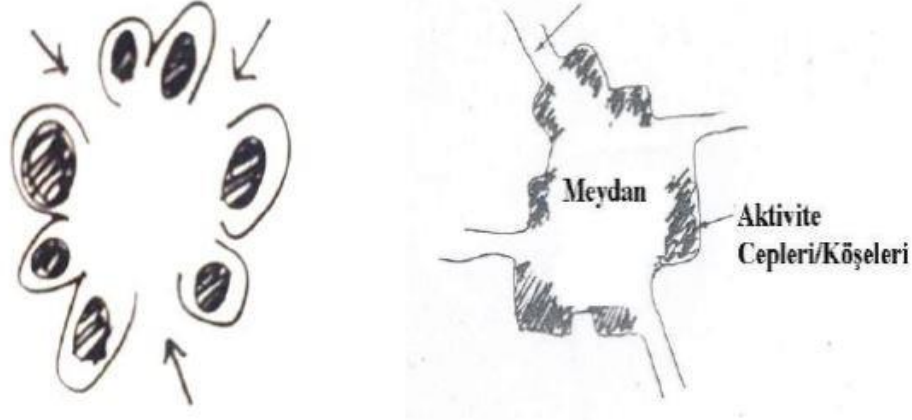
Bir başka ara mekân kullanımı ise Herzberger'in okul tasarımlarında görülmektedir. Montessori okulunda esnek mekânlar yaratmış, çocukların bu alanlara farklı işlevler yükleyerek kullanmalarını sağlamıştır. Fiziksel bir sınır elemanı olan duvarlar, iç-dış mekân ilişkisi kurmakta, yarım duvarlar oturma birimlerine dönüşmekte, bazı durumlarda ise duvarlar vitrin görevi görerek toplumsal mekân oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Şekil 3.13 Hertzberger, Montessori Okulu Nişleri (URL 13)

Açılan kapanan nişler, yatayda ve düşeyde kullanılan hacimler mekânın esnek kullanımı desteklemiştir (Hertzberger, 1994). Bina içerisinde de oluşturduğu kamusal alanlarda etkileşim noktaları tasarlamıştır. Özel ve kamusal alan arasındaki sınırı yaptığı esnek tasarımlarla ortadan kaldırmış ve bunları yapı elemanları, şeffaf yüzeyler ve nişlerle sağlamaktadır. İç mimarlıkta ya da bina içlerinde kullanımı bölücü, ayırıcı ve birleştirici mekânlar sunan nişlerin kentteki karşılıkları farklı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Mimari bir eleman olarak kullanılan ‘duvar içerisindeki oyuk’ olarak tanımlı bir alan ‘yer’ belirten niş elemanı kentteki kullanımında farklı karşılıklar bulmaktadır. *Kentsel nişler*, insanları bir araya getiren sosyal ortamlar oluşturan etkileşimlerin yoğun olduğu noktalar haline gelmektedir (Yavuz, 2005). Büyük ölçekte düşünüldüğünde, şehirde yaşayan bir insan için tanımlanabilir, kalabalığın içinde eve gelmiş hissi yaratan, bildik dükkânlar, yollar, insanlar görmesini sağlayan ve güven duygusu veren mahalle, bir niş olarak tanımlanabilir. Küçük ölçekte ise, bir meydan, sokak gibi kentsel açık alanlarda duraklama, odak noktası olan oturma, havuz, merdiven, anıtsal yapılar, bir boşluk, oyuntu gibi mekân parçaları da niş tanımlamaktadır. (Germen, 2001; Specter,1974; aktaran; Yavuz, 2005).

Şekil 3.14 Bir Meydan ve Onu Çevreleyen Nişler (Alexander, 1977)

Kentsel açık mekânlar tekdüze bir şekilde tasarlanmaktansa alt mekânlara bölündüklerinde daha tanımlı ve kullanışlı hale gelmektedir. Nişler bu mekânların kullanımlarının artması açısından büyük önem taşımaktadır. Kentsel mekânlarda kullanılan nişler, kullanıcının istediği doğrultusunda sohbet etme, izleme, dinlenme, vakit geçirme gibi eylemlerini gerçekleştireceği mekânlar sunmaktadır. Kamusal alanların iyileştirilmesini ve düzenlenmesini sağlayarak, çeşitli etkinlik alanları oluşturup insanları içine çeken bu mekânlar sosyal iletişimi de artırmaktadır. (Yörür, Akkurt, & Altun, 2018). Gehl, fiziksel çevrenin detayları kullanılarak mekânın yumuşak köşeleri olması gerektiğini söylemiştir. Bu yumuşak köşeler net sınırlar, boşluklar, aktif cepheler, duvarlar, kamusal oturmalar, ağaçlar gibi fiziksel göstergelerle küçük ölçekli mekânlara bölünürler ve samimi, insanları kendiliğinden etkinliklere davet eden alanlar tanımlarlar. Gehl’in tanımladığı bu yumuşak köşeler

nişlerdir (Gehl, 1971). Kentteki kamusal alanlarındaki nişler, sınırların değişime uğrayıp mekânın kullanılabilirliğini artıran unsurlar haline gelmektedir.

Şekil 3.15 İspanyol Merdivenleri, (URL 14)

Kentin sınırlarının şekillenmesinde sınırın şekil değiştirerek karşımıza çıkma biçimleri olarak eşik, ara mekânlar nişler tanımlanmış ve sınır noktalarda meydana getirmiş olduğu değişimlerden bahsedilmiştir. Sınırın geçirgen olma durumları kamusal-özel genelinde incelenip yorumlanmış; bu tanımlı noktalarda sosyal iletişimin arttığı ve kentin değişim ve dönüşüm ve içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Bir sonraki bölümde kentteki fiziksel sosyal ve psikolojik etmenler tanımlanacak ve kentin sınırlarının değişmesinde su ögesinin, yapı elemanlarının, yolların, duvarların ne gibi etkileri olduğuna değinilecektir. Kentin şekillenmesinde fiziksel sınırların etkisi doğal ve yapay sınırlar üzerinden açıklanacaktır.

3.2. Fiziksel Sınırlar

3.2.1. Doğal ve Yapay Sınırlar

Mekânın bileşenini ve karakterini belirleyen sınırlar doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğal sınırlar; uçurum, yar, göl, nehir, denizken; yapay sınırlar sur, duvar, yapı elemanları yollar ve köprüler oluşturmaktadır.

İnsanlık tarihinde ilk yerleşmelerin ortaya çıkmasında ve kentlerin oluşmasında coğrafi ve fiziksel yapı yerleşimde dikkat edilen özelliklerdir. Genellikle ılıman iklim bölgeleri, iklimsel etmenlerin doğanın kontrol edilebildiği, su, flora, fauna ve yeraltı kaynakları açısından elverişli, toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek yerler tercih edilmiştir. Bu alanlar insanların bitki ve hayvan yetiştiriciliği yapabilecekleri yerlerdir. Besin maddesi yetiştirip tarım ve hayvancılık yapabildikleri avcılık, balık ve benzerlerinin bulabildikleri ve topladıkları ürünlerin güvenliğini sağlama ve ürünleri depolama ihtiyacı, insanların tarih boyunca su ile yakın ilişki içerisinde olmalarına

sebeap olmuştur (Yenen, 2009). Tarihsel süreç içinde su kenarında yer seçen kentlerin değişimini ve meydana getirdiği dönüşümleri kavramak için yerleşmelerin su ile kurduğı ilişkiler incelenmektedir.

Çok sayıda kent nehirler boyunca, denizlerin veya göllerin kenarlarında su üzerine kurulmuştur. Braunfels'in belirttiğı gibi, su şehirlerin bir özelliğı “çevrelerine değil, merkezlerine” girmemizdir. Nehir kenarına kurulan kentlerde yerleşim bölgeleri merkez etrafında konumlandırılmış, büyüme nehrin doğrultusunda gerçekleşmektedir. Amsterdam, Lübeck ve Hamburg buna örnek oluşturmaktadır. Alanın ve yerleşim yerinin su ile birleştiğı yol, kent formuna karakter kazandırmaktadır. Napoli, Cenova gibi liman kentlerinde ise yerleşim bölgeleri limandan daha uzak alanlarda tanımlanmıştır (Kostof, 1992). Nehir kenarına kurulan kentlerde yerleşme merkeze yakın konumlandırılırken, liman kentlerinde merkezden uzağı konumlandırıldığı gözlemlenmektedir. Kentlerin sınırlarının belirlenmesinde su öğıesi önemli bir etkindir. Doğal bir unsur olan su, kent formunun şekillenmesinde bıraktığı iz ve bir aks boyunca tanımladığı yollar aracılığıyla kentin karakteristik yapısını ve sınırlarını şekillendirmede oldukça etkilidir.

Kostof suyollarını 4 tasarım kriteri şekilde tanımlamıştır.

- Suyun rotası ve akış düzeni
- Suyolunun genişliğine bağılı olarak yan binaların doğal bir şekilde yerleşimi
- Yaya geçitlerini oluşturan köprüler
- Bir ve ya iki taraftaki yürüyüş yolları

Şekil 3.16 Venedik Kent Planı ve Görünüşü (URL15)

Kentlerin karakteristik yapısını su ögesinin oluşturduğu, kentin kimliği haline gelen bazı şehirlerden olan Batı'nın klasik örnekleri Venedik ve Hollanda örneğidir. Venedik örneği incelendiğinde, verimli iki sirkülasyon alanı oluşturulmuştur. Kanallarda tekneler, yalarda yürüyen yayalar ve yaya köprülerindeki yayalar vardır. Köprüler kentteki önemli etkileşim noktalarını oluşturmaktadır. Su kentin merkezini tanımlarken, kentin sınırlarını belirleyen bir faktör olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.17 *Amsterdam Kent Planı ve Görünüşü (URL16)*

Amsterdam örneği incelendiğinde; yaya ve taşıt trafiği için ağaçlarla kaplı yollar, malzeme ve tasarım detayları ile sokak duvarları aracılığıyla her biri komşularından ayrılan tasarımlar görülmektedir. Suyolu genişliği sokağın iyi kurgulanması için kritik bir öneme sahiptir. Kanal basit bir köprü ile geçilemeyecek kadar genişse bir taraftaki binalar izole olur ve kentsel etki kaybolur. Kostof(1992) tasarım kriterlerinde bahsettiği gibi suyolunun genişliği kentteki binaların doğal şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Kenti şekillendiren doğal öğelerin yanı sıra odak noktaları da kentin sınırlarının algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Ufuk çizgisi üzerindeki bir kilisenin kulesi, yel değirmeni, belediye binasının kütlesi kentsel bütünlüğün başarısı için büyük öneme sahiptir. Lynch'in düğüm noktaları olarak tanımladığı alanlar Amsterdam kentinde kentsel bütünlüğü sağlayacak elemanlardan olan köprüler, yel değirmeni ya da kilisenin kulesi olabilir.

Şekil 3.18 Şangay'da Bir Kanal (URL17)

Suyollarını en çok tercih eden bölgelerden birisi de Çin'dir. Kanal ağını kentin hemen hemen her bölgesine ulaştırmıştır. Tuz ve tahıl gibi malzemelerin demiryollarından önce su taşımacılığıyla sağlanıyor olması şehrin planlanmasını ve ana hat kanallarının inşa edilmesini öncelik haline getirmiştir. Özellikle Şangay 16.yy da duvarlarla kapanmadan önce tüm ev ve iş yerlerine doğrudan erişim sağladığı bir su şehridir (Kostof, 1992). Suyun kullanımı yüzyıllardır kentin işleyişine ve ihtiyacına göre şekillenmektedir. Kimi durumda kentte sadece görsel bir öge olmaktan öteye geçemeyen su ögesi kimi şehirlerde ulaşım ve taşımacılığa hizmet etmektedir.

Türkiye'den bir örnek olan Eskişehir suyun kullanımına dair bize imkânlar sunmaktadır. Kentteki su kullanımı incelendiğinde belirli noktalarda su ile yakından temas sağlanmaktadır. Eskişehir'de Porsuk çayı önemli bir tampon bölge tanımlamaktadır. Kentte su ögesi estetik bir öge olmasından ziyade fonksiyonel olarak da insanların gelip kullanabileceği ve etkileşime olanak sağlayan alanlar oluşturmaktadır. Suyu yakından temasın olduğu bu noktalar önemli sosyal alanlar tanımlamaktadır. Çimlerde oturan, sohbet eden insanlar için etkileşim ve sosyalleşme alanı tanımlarken geçip giden insan için görsel bir öge konumundadır. Sosyal anlamda mekânının sınırlarının değişime uğradığı noktalar oluşturmaktadır.

Kentin doğal sınırlarını şekillendiren su ögesinden sonra bir diğer doğal unsur da topografyadır. Bir arazinin formu ve özellikleri kentin morfolojik yapısını etkilemektedir. Kent formunu belirleyen; bitki örtüsü, arazi eğimi ve dağlardan oluşan elemanlar kent ile mimarlık arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Topografyayla suyun kesiştiği noktalar nehir ve kentin bulunduğu alanlar genellikle yerleşim için önemli

noktalardır. Topoğrafya, uçurum, nehir, göl gibi unsurlar kentin sınırlarını doğal öğelere bağlı olarak değiştirmektedir. Kenti değişime uğratan diğer unsurlar ise yapay sınır öğeleridir. Kent duvarları, surlar, yapı elemanları, köprüler ve yollar mekânın ya da kentin sınırlarını belirleyici konumundadırlar. Kentte değişim ve dönüşüme neden olan etmenler, yapay ve doğal unsurlar üzerinden sınırın getirdiği açılımlar aracılığıyla anlaşılmaktadır. İlk olarak fiziksel sınırın meydana getirdiği durumlar bu kavramlar üzerinden okumalar yapılarak açıklanacak, değişen durum yorumlanmaya çalışılacaktır.

İlk yerleşimlerden bu yana insanlar mekânın sınırlarını duvarlarla belirlemişlerdir. Yapay bir sınır ögesi olan ‘Duvarlar’, geçişe izin vermek için ilk önce açılması gereken, alan oluşturan öğeler olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, duvarlar alanı sınırlandırır ve onu kapatır. Duvar, sınırlayıcı ve alan tanımlayıcı işlev görmektedir. Mekânsal bir perspektiften, alanın sınırlayıcısı olan bir duvar bir geçişi ifade edebilir.

M.Ö 11 yy’da inşa edilen en eski yerleşim birimlerinden Aztek yerleşmesinde insanın doğa karşısında kurmaya çalıştığı yaşanılacak bir yaratma eylemi görülmektedir. Sosyal ve dini amaçlı odaların olduğu, evlerin arasındaki bazı boşlukların toplumsal amaçlı kullanıldığı küçük avlular görülür. Yerleşim alanını dışarıdan ayıran herhangi bir fiziksel engelden ziyade bina duvarlarıyla çevrelenmiştir. Binaların bittiği noktalarda ise tarlalar başlamaktadır. Türkiye’deki Çatalhöyük yerleşkesinde de böyle bir kullanım vardır (Kostof, 1992). Çatalhöyük yerleşmesinde yapılaşma kütlelerin rastgele yan yana gelerek yayılmaları doğal çevrede gerçekleşen yaygın bir yapay değişimdir. Kenti sınırlayan bir sur ögesi bulunmamaktadır. Kentin birleşmesiyle oluşturulan kurgu korunaklı bir alan tanımlamaktadır. Hacimsel organizasyon ile kentteki dolaşım organize edilmektedir. Ulaşım ve dış mekân ile bağlantı, kurguyu oluşturan birimlerin üstünden ve birinden diğerine geçme yoluyla sağlanmaktadır. Kendi içerisinde kamusal-yarı kamusal mekânlar yaratmaktadır. Çevrelenmiş boşluklar da içe dönüktür. Zamanla yerleşmelerin kendi sınırlarını oluşturan çevreler dışında işlevsel olarak savunma, korunma gibi faaliyetleri gerçekleştirecek doğal çevreden ayırıp yapay çevre kuracak şekilde kent duvarları vardır (İzgi, 1999). Kentin sınırlarını bina duvarları belirlemektedir. Kendi içinde meydana gelen yarı kamusal ve kamusal mekânlar, mekân organizasyonunu sağlamaktadır. Çatı ve teras, yarı kamusal alan özelliği göstererek etkileşimlerin olduğu alanlar haline gelmekte hem de sirkülasyon alanı olarak

kullanılarak mekanlar arasındaki geçişleri sağlamaktadır. Tanımlı boşluklar kentin iletişime geçtiği noktaları oluşturmakta ve bu boşluklar toplumsal amaçlı kullanılan yerler olmaktadır. Özel ile kamusal arasındaki sınır yarı kamusal mekânlar aracılığıyla sağlanmaktadır.

Şekil 3.19 Çatalhöyük Yerleşkesi Planı (URL18)

Kentteki sınırlarda meydana değişimleri kavrayabilmemiz için geçmişteki durumu incelememiz gerekmektedir. Sosyal ve toplumsal olayların yansımaları kentte fiziksel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk yerleşimlerde kentler oluşturulurken güvenlik, savunma ve toplumun ihtiyaçlarını karşılama ana etkenler olmuştur. Kenti koruyucu bir unsur olarak tanımlanan sur kavramı askeri sınıfın da güç simgesi haline gelmiştir. Roma kent planlamaları oluşturulurken kültür anlayışları okunmaktadır. Düzenli bir kentleşme yapısı görülmeden önce koloniler görülmektedir. Kentlerde görülen ızgara sistemleri kentte toprağın adilce paylaşılmasını sağlamaktadır. Kentlerin güvenliğini sağlamak için yerleşmeler savunma ve koruma amaçlıyken yolların kesiştiği noktalarda forumlar meydana gelmektedir. Meydana gelen forumlar etkileşim ve ticaretin yoğunlaştığı noktalar tanımlamaktadır (Eskidemir, 2016). Roma kentlerinden Cosa ve Pompei örneği incelendiğinde, kentin sınırlarını şekillendiren unsurların; kent surları, önemli yollar ve kesişim noktalarında meydana getirdiği açılımlar, ticari alana ve suya yakınlık olduğu görülmektedir.

Şekil 3.20 Cosa ve Pompeii, Roma Dönemi Antik Kent Yapısı (Andringa, 2012) (URL 19)

Tiren Denizi kıyısında eğimli bir yamaca konumlandırılan Cosa kenti, deniz tarafı sık olarak yerleştirilmiş kulelerle desteklenmiştir. Roma kent yapısını oluşturan surlar ve yollara bağlı olarak sokak dokuları meydana gelmektedir. Dikdörtgen bloklu yerleşmelerin ve kamusal yapıları bulunduran ve geniş alanları belirleyen ızgara kent modeli sunmaktadır. Ticari işlev bakımından kente yakın konumlandırılan liman yamacın hemen kenarına kurulmuştur. Görkemli şehir surlarıyla çevrili şehre, kesişen ana yollara göre düzenlenen 3 giriş kapısından giriş sağlanmaktadır. Meydan etrafında atriyum ve tiyatro sahnesi vardır. Yolların kesiştiği noktalarda önemli etkileşim meydanları forumlar oluşmaktadır. Forumlar kent merkezlerini tanımlamaktadır. Cosa kenti Roma kent planlamacılığının önemli bir örneğini sunmaktadır(URL 19).

Pompei'deki bakıldığında genellikle ızgara plan tipi görülmektedir. Sokak sistemlerinde iki ana aksın kesiştiği noktalarda merkezler meydana gelmekte ve bu noktalarda forumlar bulunmaktadır. Mekânsal yapıyı oluşturan Yunan kentlerinde de görülen agoralar Roma kentlerinde kentsel boşluklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu boşluklar toplumsal ekonomik, kültürel faaliyetlerin de gerçekleştiği çok fonksiyonlu yerleri oluşturmaktadır. Kentte oluşturulan kanal sistemleri kentin organik yapısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca mekânsal kurgu dine bağlı olarak gelişmeye devam etmektedir. Kiliselere ulaşımın en kolay olacağı şekilde yollar tasarlanmıştır. Savaşların ortadan kalkmasıyla surlar etkisini yitirmeye başlamıştır (Andringa, 2012). İki eski roma kent dokusu incelendiği zaman Pompei'de kentin yapısını şekillendirip sınırlarını belirleyen ana unsurun su ögesi olduğu anlaşılmaktadır. Cosa kenti

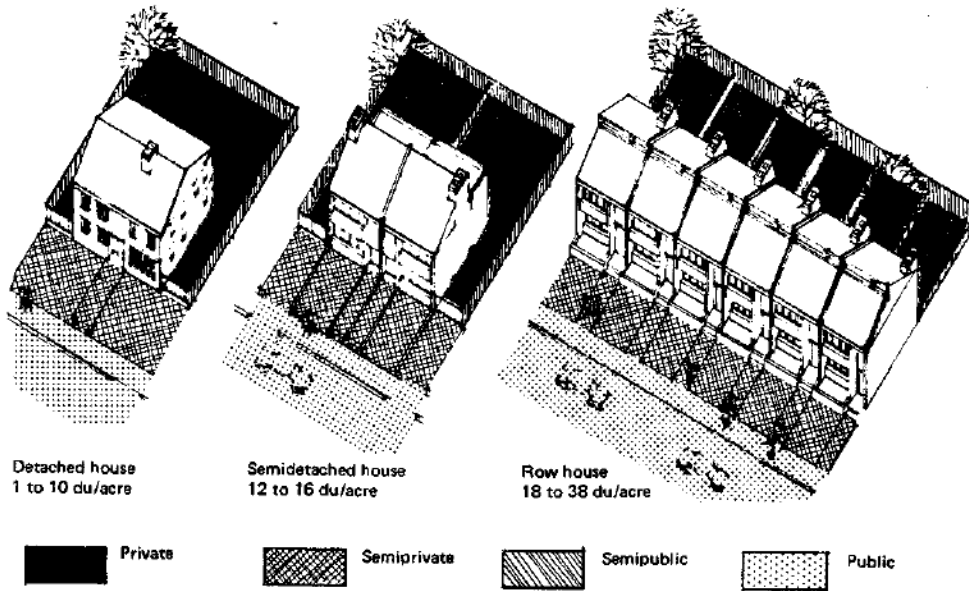
incelendiğinde ise kentin yollarının kesiştiği noktalar önemli kamusal mekânlar tanımlamakta ve toplumsal ve kültürel faaliyetlere imkân sağlamaktadır. Kentin sınırları bu alanlar etrafında şekillenmekte surlar ile çevrelenmektedir

Surlar iç ve dış arasındaki en güçlü sınırları tanımlamaktadır. Coğrafya ve kültürün etkisiyle de şekillenmektedir. Kır ve kent arasındaki ayrımı tanımlamakta ve bu ayrım; surlar, yollar, hendekler, topoğrafya ve duvarlar ile sağlamaktadır. Kentteki sınırları en belirgin bir biçimde ortaya koyan yapı kent duvarlarıdır. İç ve dış arasındaki ayrımı anlatmaktan çok kentin tarihsel izlerinin okunduğu noktalardır. Eski zamanlarda kentin güvenliğinin sağlandığı ve savunma amaçlı kullanılan kent surları zamanla özelliğini yitirmiş tarihin izlerinin devam ettiren öğeler olarak varlığını sürdürmektedirler.

Duvar ve surların kentte karşımıza çıktığı yerlere bakacak olursak; kentin hiyerarşik düzenini sağlamada, bahçe duvarları ile konutun sınırlarını belirlemede, mekânı kapatmak için sınırlayıcı bir öğe elemanı olarak kullanarak ötekileri dışlamada, iç ve dış ilişkisini belirleyen bir unsur olarak mahremiyeti sağlamada, farklı kullanım amaçlarıyla ve kültürün de etkisiyle işlev ve anlam değişikliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Duvarlar tanımlanan boşluklarda yaşamın sınırlarını belirleyen, içinde bulunan eyleme göre mekânın şekillenmesini sağlayan öğelerdir. Kendi içinde bir düzen oluşturarak kapalı bir form meydana getirirler. Meydana gelen kapalı formlar birer organizma gibi işlev görmekte ve kamusal ve özel alanları tanımlamaktadır (Alkaya, 2015). Önemli bir yapı elemanı unsuru olan duvar, fiziksel özelliğinin yanında sosyal açılımlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Tanımladığı alandaki kültürel etkileşim kimi zaman sınır durumu ifade etmekte kimi zaman bir aradallığa olanak sağlamaktadır. Sosyo-kültürel etkilerinin yanı sıra; duvarın inceliği, kalınlığı ya da uzunluğu, kısıklığı mekânın algılanmasını ve etki gücünü değiştiren bir etkidir.

Oscar Newman '*Defensible Space*' kitabında; bahçe duvarlarının konutların sınırlarını belirlediğinden bahsetmektedir. Tek tip aile birimini çevreleyen araziler incelendiğinde arazinin bir bütün olarak ele alındığı görülmekte ve bu alan özel alanı temsil etmektedir. Konut birimi incelendiğinde ise ön ve arka bahçeye sahip olduğu görülmektedir. Konutu yarı kamusal, özel ve kamusal olarak sınıflandırdığında arka bahçelerin özel alan olduğu sonucunu çıkarılmaktadır. Ön bahçeler de konut sahibine

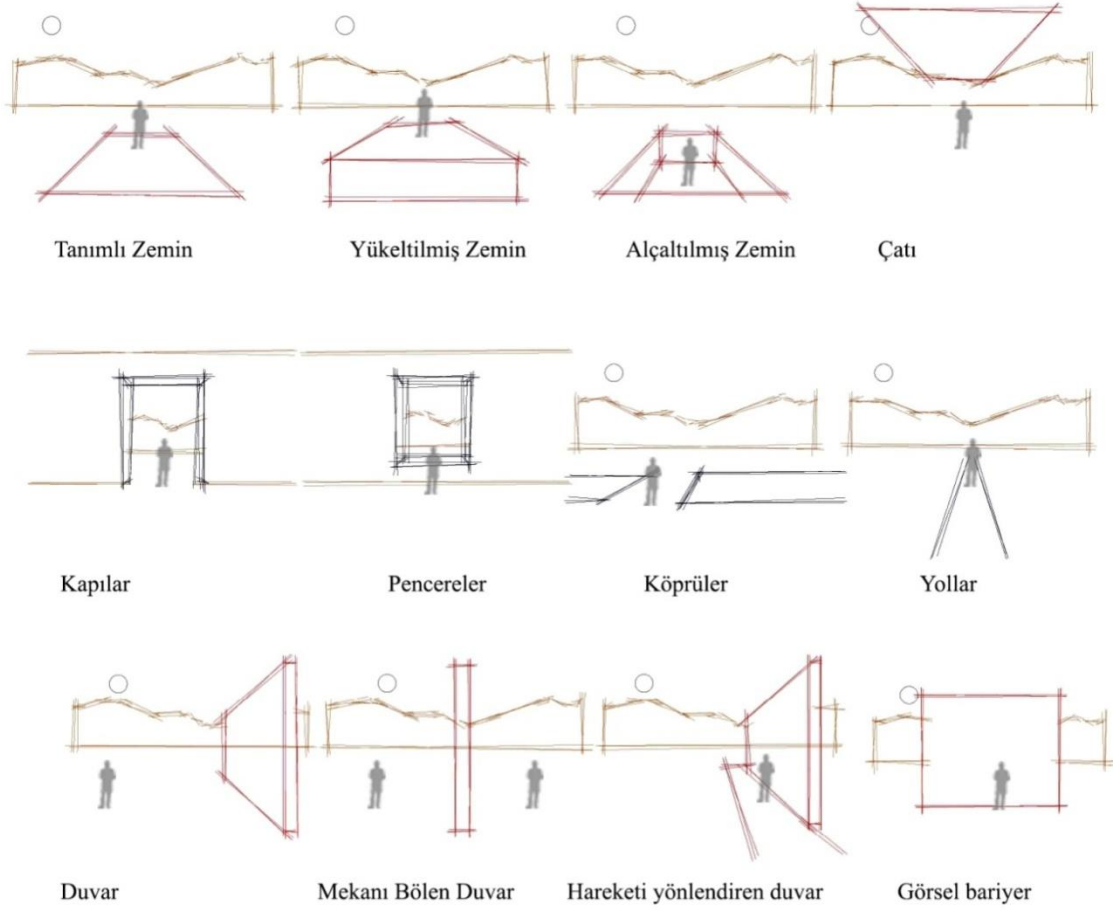
aittir fakat yoldan geçen insanlar için erişilebilir mekânlar olduklarından yarı kamusal alanlar tanımlamaktadır. Yan yana konumlandırılan konut tipolojileri incelendiğinde arka bahçe duvarı ile özel alanların birbirinden ayrıldığı gözlemlenmektedir. Evin ön bahçesinden ise ortak bir giriş tanımlanmakta ve ön bahçe yarı kamusal alan özelliği göstermektedir. Bu alan 6 farklı aile tipi için ortak bir kullanım aralığına dönüşmektedir (Newman, 1996). Yarı kamusal alan olarak tanımlanan ön bahçeler sosyal alanlar tanımlamaktadır. Kimi zaman keskin bir sınır tanımlayarak özel alan yaratan yapı elemanları kimi zaman tanımlı platformlarda etkileşimin sağlandığı alanlara olanak sağlamaktadır.

Şekil 3.21 Üç Tür Müstakil Ev ve Etrafındaki Boşlukların Doğası (Newman, 1996)

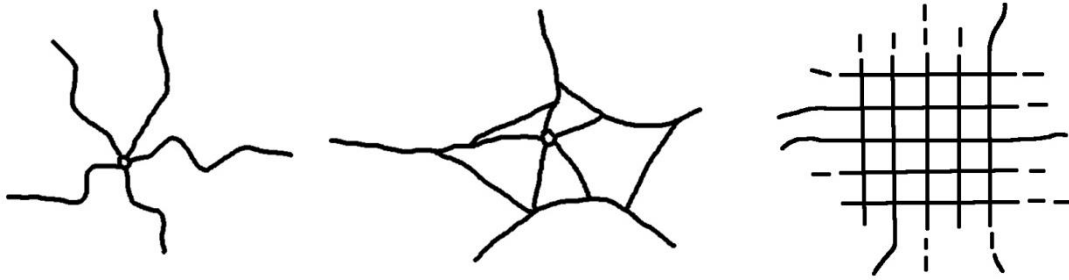
Yapı elemanları; sınırların yarattığı iç-dış ilişkisini, mekânın sınırlarının algılanmasını ve deneyimlenmesini sağlamaktadır. Sınırın iç ve dış arasındaki ilişkileri ne şekilde tanımladığı yapı elemanlarıyla olmaktadır. Yerin tanımlanması için mimarlığın bize sunduğu mimari öğeler vardır. Bu öğeler kendi başlarına nesneler olarak değil, mekânların tanımlanmasına veya yapılmasına katkıda bulunan malzemelerdir. Kentsel mekânı oluşturan elemanlar doğanın fiziksel özellikleriyle de şekillenmektedir. Yapı elemanları ve ilişkili olduğu mekânlar kentteki sınırların şekillenmesinde etkilidir. Simon Unwin 'Analysing Architecture' kitabında; mekânı çerçeveleyip sınırlarını oluşturan yapı elemanlarının kentte karşımıza çıkış biçimlerini tasvir etmiştir.

Tablo 1. Unwin(1997) Yapı Elemanları Grafikselsel Gösterim

Mekânı oluşturan sınırlar duvar, zemin, çatı, tanımlı alan, alçaltılmış zemin, yol gibi temel unsurlar aracılığıyla tanımlanmaktadır. Duvarlar ve çatı, yer tanımlayan mekân oluşturmaktadır. Çatı, bir yeri gökyüzünün kuvvetlerinden güneşten veya yağmurdan korumaktadır. Mimarlıkta temel unsurları bilmek sadece ilk adımdır, ancak bu bilgilerin yere nasıl uygun yollarla kimlik kazandıracağı konusu önemlidir. Duvar ayırıcı bir eleman bariyer ya da set görevi görerek fiziksel bir sınır ögesi tanımlayabilir veya psikolojik bir engel olarak karşımıza çıkabilir. (Unwin, 1997). Yapay sınır öğeleri kentte birçok noktada karşımıza çıkmaktadır. Kentin sınırları şekillendiren fiziksel sınır elemanları, psikolojik ve sosyal durumlar da göz önünde bulundurarak kimi zaman geçirgen ve birleştirici olurken kimi durumlarda bölücü ve ayırıcı özellikte olabilir.

Başka bir yapay sınır ögesi olan yollar; bir yer ya da bölgenin sınırlarını çizen elemanlar olarak tanımlanmaktadır. ‘Yollar’ sisteminin çizdiği sınırlar bazen alanın karakteristik dokusal özelliğini sınırlayan bir unsur olabilir. Yollar faaliyetlerin türüne ve topoğrafik koşullara göre organik ya da geometrik bir form oluşturarak kullanıcıyı kentin önemli noktalara ulaştırmaktadır. Birçok kentin sınırları düzenli ızgara sistemleri ile bölünmüş yollarla kolayca algılanabilmektedir.

Şekil 3.22 Yol Grafikleri (Schulz, 1971)

Patikalar birleştikleri noktalarda çatallanma ve kavşak oluşturabilir, etkileşim ve birleşim gibi olaylara imkân sağlayabilir. İnsanın çevresini niteliksel olarak tanımlı alanlara bölerek etki alanları oluşturur. Okyanuslar, çöller, dağlar ve göller gibi doğal alanları politik ve ekonomik alanlarla birleştirip çevreyi yollar ve yerler aracılığıyla tanımlayıp sınırlandırır. Tanımladığı alanlar insanın faaliyetleri için potansiyel yerler olarak işlev görür (Schulz, 1971, s. 26-27). Kentin sınırlarının belirlenmesinde yolların çizmiş olduğu organik ve planlı yapılaşma değişen ve gelişen kentlerde kendini göstermektedir.

Mekân karakterini tanımlayan çizgiler arasında yolların çizdiği ulaşım ağları gelmektedir. Metropollerde kentlerdeki dolaşım, ulaşım ve yaya aksı sınırların genişlemesine ya da bozulmasına yol açmaktadır. Gelişen teknolojilerle birlikte ulaşım belirlediği bu sınırların görünürlüğü artmaktadır. Bu sınırlar bazı durumlarda yapı çevrenin etrafını sararken, bazı durumlarda yapılar arasında ayırıcı bir çizgi olarak tanımlanabilmektedirler. Kentin içinde ve ya dışında görülen otoyollar yeni mekânsal alanlar tanımlayarak sınırları değiştirmekte ya da kent peyzajının bozulmasına yol açmaktadır.

Şekil 3.23 Metropol Yol Tasarımları (URL20)

Ulaşım ağları, kentsel mekânın şekillenmesinde ve sınırlandırmasında önemli bir etkidir. Kentin iç ve dış çeperini oluşturan bu ağlar bazen bir geçiş elemanı bazen kentsel bariyer olup sınır oluşturmaktadır. Ulaşım sirkülasyonu yerleşim kurgusunda da önemli bir etkiye sahiptir (D’agostino,2018). Yollar kimi zaman çevreledikleri alanlarda kamusal alanlar tanımlarken kimi zaman iki bölge arasında keskin bir sınır ögesi olabilmektedir.

Ulaşımı destekleyen bir diğer araç köprülerdir. Ayrılma ve birleşme tanımlarını köprü üzerinden tartışan Simmel; insanoğlunun ayırık olanı birleştirme, bütün olanı ise ayırıştırma eylemi gösterdiğini anlatır. ‘Köprü ve Kapı’ adlı makalesinde iki element arasındaki ayrımı ‘köprüler’ aracılığıyla birleştirmek istemektedir. Doğal biçimlenmeleri ayrı olan unsurları birleştirip özdeşleştirerek iki ayrı manzarayı birbirine bağlar. Köprüleri mekânsal olarak ayrı olan iki unsuru birbirine bağlayıcı strüktürel eleman olarak tanımlanmıştır. Kent kimliğinde önemli bir yere sahip olan köprüler insanın zihin aracılığıyla kenti bütüncül bir şekilde algılamasına da yardımcı olur (Simmel, 1994). Kentin sınırlarının genişlediği noktalarda köprülere ihtiyaç duyulmaktadır. Değişen sınırlar incelendiğinde büyüyen kent, geçiş elemanları ile kentin iki ayrı yakasını birbirine bağlayıcı unsur haline gelmektedir.

Köprülerin birleştirici olmasından dolayı çok kültürlü uzlaşma ile ilişkilendirilebilir. İnsanların birleşmeye istekli oldukları bu noktalarda yaya köprüleri kentte ara mekân görevi görmektedir. İçinden su geçen kentlerde köprüler ulaşımı destekleyen bir geçiş elemanı olmaktan çok kent dokusunu okunmasına yardımcı olur. Nehir ile kent arasındaki bağlantıyı güçlendiren kamusal mekânlar

olarak tanımlanmaktadır. Yapay sınırlar olan duvarlar, yapı elemanları, yollar ve köprüler kentin sınırlarını etkileyen fiziksel elemanlardır değişen ve gelişen kent yapısının sınırlarını şekillendirmektedir.

Fiziksel sınır öğelerinin kentin değişen sınırları üzerindeki etkisi, doğal ve yapay sınırlar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Mekânın algılanma biçimleri ve kente etkisi sadece fiziksel unsurlara bağlı değildir. Sosyo-kültürel etkileşimlerin kamusal-özel genelinde meydana getirdiği değişimler üzerinden; kentin sosyal alan sınırlarını belirleyen etmenler incelenecektir.

3.3. Sosyal Alan Sınırları

Bourdieu; bir şeyi kurmanın, ona sosyal bir tanım ya da kimlik vermenin, aynı zamanda sosyo-kültürel sınırların oluşturulması anlamına geldiğini iddia eder. Günlük yaşamda karşımıza çıkan sınırlar sosyal eylemin temelini oluşturmaktadır. Bu sınırlar kimi durumlarda engelleyici kimi durumlarda ise destekleyici olabilir (Bourdieu, 1991). Simmel'den sınır kavramını yorumlayan (Tester, 1993) “sınırlar olmadan, yön ve yer olmadan, sosyal ve kültürel faaliyetlerin dünyada kendisi için bir anlam ifade etmeyeceğini” söylemektedir.

Sommer'e göre, sınırlar yalnızca zemin üzerinde somut bir şekilde tanımlanmaz, sosyal pratiğin ve söylemin de tezahürleridir. İnsanlara ortak deneyim, tarih ve hatıralar sağlayarak insanları birbirine bağlayan toplulukların sınırlarını ve anlamlarını hikâyelerle inşa eder. Hikâyeler, sınırı yalnızca temsil etme şekilleri olarak değil, aynı zamanda sosyal pratiği ve yaşamı çok önemli biçimde şekillendiren söylemler olarak da anlaşılmalıdır. İnsanların sosyal dünyayı tanımları ve toplumsal kimlik edinmelerinde bu anlatıların önemli rolü olduğundan bahsetmektedir. Özneyi tanımlamak için kullanılan bu anlatılar, kültürel oluşumların etkisiyle, toplumun üyelerini anlamamıza olanak sağlar.

Sınırlar, sosyal ve kültürel durumları anlayıp yorumlamamıza olanak sağlar (Paasi, 1996a). Kimlik ve sınır birbirinden bağımsız kavramlar gibi yorumlansa da sosyal kimliğin temelini oluşturan sınıflandırmalar sınırların oluşumunu belirlemektedir (Barth, 1969). Ülke sınırlarından ziyade sosyal ve kültürel (sınıf, ırk, cinsiyet) gibi sembolik sınırlar da mevcuttur. Mekânsal ve bölgesel sınırlar fiziksel olarak ele alınırken sosyal olarak da yorumlanıp sınır çalışmaları çeşitli yaklaşımlarla ele alınmalıdır.

Sommer (1969), sosyal alanları ‘sosyo-petal alanlar’ ve ‘sosyo-fugal alanlar’ olarak iki şekilde sınıflandırmaktadır. Sosyo- petal alanlar insanları bir araya getirip etkileşime ve katılıma teşvik eden yerlerdir. Kafe önlerine konumlandırılan masalar, halka açık alanlardaki kent mobilyaları, oturma elemanları ile ilişkilendirilebilir. Sosyo-fugal alanlar ise insanları birbirinden ayırıp kendi alanlarına çekilmeye teşvik eder. Oturma koşulları sabit sıralı bir düzenle tasarlanan yerler, bekleme odaları, konuşmanın minimum düzeyde tutulduğu alanlardır (Sommer, 1969). Sosyo-petal ve sosyo-fugal alanların kentteki karşılıklarına bakacak olursak; sosyo-petal alanlar kamusal alanlar, meydanlar, bulvarlarken; sosyo-fugal alanlar ise mahremiyetin gözetildiği konut dokuları olarak değerlendirilebilir. Kentin değişime uğradığı noktalar bu alanlar üzerinden okunmaktadır.

Kentsel dinamikler oradaki yaşamı şekillendirir, sosyal, kültürel ve toplumsal ilişkileri yeniden organize eder ve kamusal alanın düzenlenmesini sağlar. Kent her türden zihinsel ve düşünsel olaylara da ev sahipliği yapar. Sosyal alanların sınırlarını düşünsel ufukumuzun hinterlandını kentin doğası belirler. Kentsel alanlar; sınırların muğlâklaştığı kontrolsüz ve akışkan ilişkiler ağının olduğu, kültürel çeşitlilik ve siyasi merkezlerden çok sosyal hayatın hızla aktığı noktalar olarak tanımlanmaktadır (Aytaç, 2017). İletişimin, etkileşimin ve birlikteliğin en hızlı bir şekilde kendini gösterdiği mekânlardır. Sadece içinden geçip gittiğimiz değil aynı zamanda yaşamımızı sürdürdüğümüz birçok aktiviteyi de gerçekleştirdiğimiz alanlar olarak tanımlanmaktadır. Kentler sosyal ölçeklerde genişledikçe yeni alanlara ihtiyaçlar duyulmakta bu yeni alanlar tasarlanırken kentsel deneyimler ve yaşam pratikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bir sonraki bölümde; değişen durum üzerinden sosyal alanlarda meydana gelen dönüşümlerin; kültürel ve sosyo-ekonomik unsurlar aracılığıyla okunup meydana getirdiği etki, kullanıcı ve yapıli çevre ilişkisi üzerinden yorumlanacaktır.

3.4. Psikolojik Sınırlar

İnsanların kişisel alanlarını tanımlayan sınırları vardır. Kişisel alan sınırları sosyal ve kültürel durumlara göre farklılıklar göstermektedir. İnsanlar mekânları içinde bulundukları kültürün etkilerine göre algılamaktadır. İnsan davranışlarına göre eylemleri şekillenmekte, egemenlik alanı sınırları bu şekilde tanımlanmaktadır.

Kamusal mekânlarda görünmeyen sınırlar oluşmaktadır. Yapılan bir araştırmada; Julie Fast, psikolog bir arkadaşıyla yemek yemektedir. Arkadaşı cebinden bir sigara paketi çıkarıp masanın üzerine koymuştur. Fast, bu durumdan rahatsız olmuştur ancak dile getirmemiştir. Daha sonra arkadaşısı sigara paketini ona doğru ittiğinde sohbeti kesmek durumunda kalmıştır. Arkadaşı ‘ Size beden dilinin bir özelliğini gösterdim. Başta sigara paketimi sizin alan sınırlarınız içine koydum ve kişisel alan sınırlarınıza müdahale etmeye devam ettim. Nedenini bilmediğiniz bir rahatsızlık duydunuz.’ (Hızlı, 1970). İnsan vücudunun görünmeyen sınırları vardır. Kişisel alan sınırları belirlenirken insanlarla olan ilişkileri, içinde bulunduğu duygusal durum, yaptığı iş ve etkinliklere bağlı olarak değişim göstermektedir. Yakın arkadaşlara ve yabancılara karşı da kişisel alan sınırı farklılık göstermektedir. Psikoloji Profesörü Robert Sommer, bireysel mesafe ve kişisel alan arasındaki bağlantıdan bahseder. Bireyin yalnız olduğunda kişisel mesafe sınırını sonsuz olarak tanımlamaktadır. Kalabalık bir ortamda bulunduğu ise bu sınırlar değişir. Kişisel alan ihlal edildiği zaman kişi hareketleriyle tepkisini göstermektedir. Kişisel alanın amacı kişilerarası sınır düzenlemelerini sağlar. Fiziksel tehditlere karşı tampon bölge görevi görür ve bir başkasıyla kurulmak istenen iletişimin düzeyini belirler (Sommer, 1969). Kişisel alanın görünmez sınırı aşıldığında insan tepkisel olarak kendini durumun içinden uzaklaştırmak istemektedir.

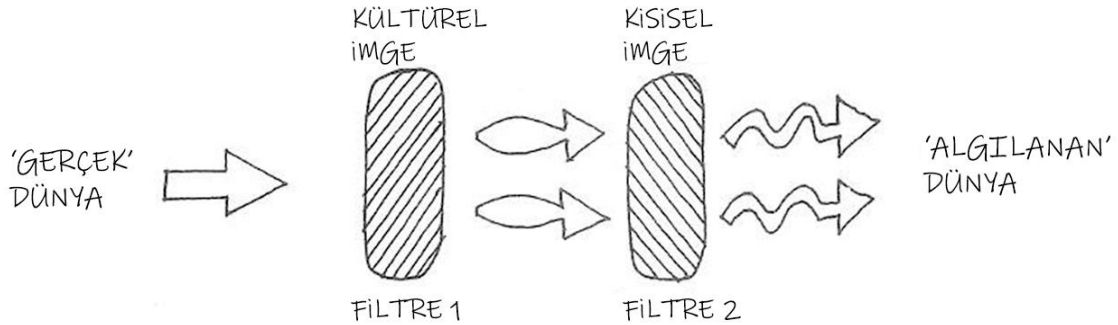
Kişisel alan sınırları sosyal ve mekânsal alanlar üzerinden de okunmaktadır. Nesneler ile kurduğu ilişkiler evlerin, binaların, şehirlerin mekânsal olarak şekillenmesinde rol oynar. Mekânsal değişimler gerçekleştikçe insan bu duruma tepki verir. İnsanların etkileşime girdiği mesafeyi algılaması, sosyal etkileşimin doğasına, çevresel ve kişisel faktörlere göre şekillenmektedir.

3.4.1. Mekân Algısı

Çevremizde, çoğunlukla topografya ve bitki örtüsü ile belirlenen doğal alan sınırları ile insan tarafından belirli bir aktivitenin ifadesi olarak oluşturulan alanlar arasında ayırım yapabiliriz. Alanlarını tanımlayan sınırlar doğal ya da insan yapımı olabilir. Her iki sınır durumunda da doku tanımlayıcı bir eleman olmaktadır. Sınır, çevresiyle bağdaştırılamaz bir öge olarak görülse de, doku bize aslında bölgemizin genel karakteri hakkında bilgi verir. İnsanın çevresini etki alanlarından oluşan bir alan olarak tanımlaması, böylece “mekânı” karakterine göre yorumlamasına sebep olur

(Schulz, 1971). Mekânın algılanıp sınırlarının değiştiği noktalarda oluşan durumlar göz önünde bulundurularak kullanıcı ve mekân arasındaki bağlantı algılanabilir olmakta ve bu durum kamusal ve özel alanı daha iyi tanımlamaya yardımcı olmaktadır.

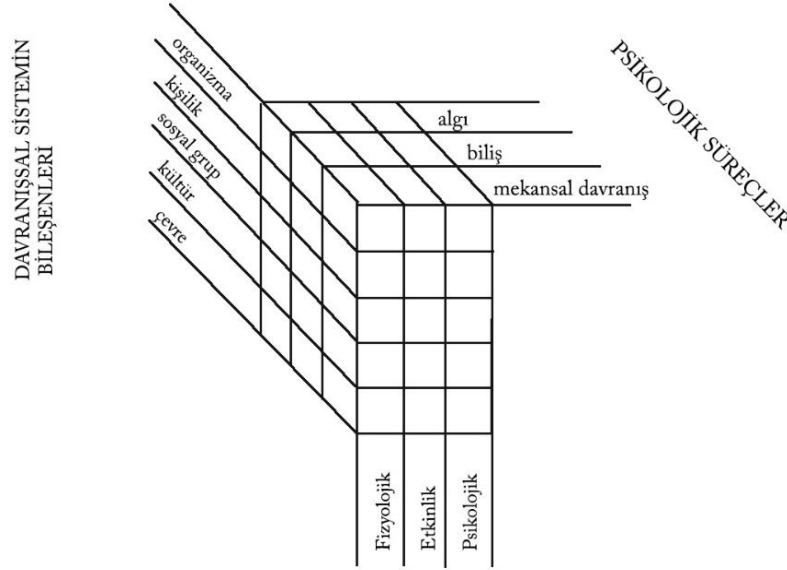
Rapoport; gerçek mekânın belirli filtrelerden geçirerek algılanan mekânın oluşturduğundan bahsetmektedir. Çevrenin nasıl algılandığı, insanların kent dokusunu nasıl imgelediği, binaları ve peyzajı nasıl yorumladıklarını kültürel ve kişisel süzgeçlerden geçirip yorumlamaktadır. Bir mekânın anlamlı bir hale gelmesi çeşitli durumlar üzerinden değerlendirilerek oluşturulmaktadır. Kültürün insan üzerindeki etkisi buna örnek oluşturabilir. Kültür, biyolojik olarak nesilden nesile aktarılamaz, insan davranışını yönlendiren sosyal bir olgudur, öğrenilir. Kültürel etkiler toplumun yaşayış biçimi gelenek ve görenekleri, sınıf farklılıkları olarak tanımlanırken, kişisel etkiler ise eskiden deneyimlediği olaylar, düşünce ve yaşam biçimi, bazı normlar, değer ve yargılarıdır (Rapoport, 1977). Tasarlanan mekân kullanıcı ihtiyaçları ve değerlerine göre şekillenerek algılanan mekâna dönüşmektedir. Mekânın algılanmasında kültürel etkilerin yanı sıra deneyimin, alışkanlıkların ve düşünce tarzının etkisi oldukça fazladır.

Şekil 3.24 Rapoport Filtre Şeması(1977)

Kentsel mekân tasarlanırken; toplumsal, çevresel ve kültürel olaylardan etkilenir. Fiziksel çevre de içinde yaşayanların yaşam biçimleri, ihtiyaçları ve değer yargılarına göre şekil almaktadır. Mekân kullanımları tüm bu durumlar üzerinden kurgulanmaktadır. Bu kurgular üzerinden yorumlanan siyasal, ekonomik ve kültürel durumlar toplumsal mekânlarda meydana gelen yeni oluşumlar insanların yerler ile iletişim kurması sağlamaktadır. İçinde yaşadığımız mekânlar birey ve toplum arasındaki ilişkiler ağının kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Gündelik hayatın var

olduğu yer olarak tanımlanan mekânda, eylemlerimizi kamusal ve özel alanlarda sürdürürüz. İlk mekân olarak anne karnından itibaren birey ve çevre arasındaki değişen koşullar, farklı kültürler ve yaşam biçimleri altında birey dış dünyaya yabancılaşmakta, mekân ve birey arasındaki ilişki mahremiyet alanı ve kamusal alanı yeniden tanımlamaktadır. Mekânın algılanması ve yeniden işlevlendirilmesi süreç içinde tanımlanmaktadır.

Şekil 3.25 Çevresel Psikolojinin Başlıca İlişkileri (Lang, 1987)

Çevresel algı; insan davranışlarının yapıları çevrede sergilendiği alan olarak tanımlanmaktadır. İnsanın fiziksel çevresiyle kurduğu ilişkide; tercihleri, davranışları ve temel yargıları çevrenin şekillenmesinde etkilidir (Erdönmez, 2014). Algılanan çevre mekânın şekillenmesinde etkili olup mekânsal davranışları da yönlendirirler. Meydana gelen hareketler, çevresel tasarımdaki davranışsal sistemin bileşenleri ve insan gereksinimleri de şemayı yeniden şekillendirir (Lang, 1987). Psikolojik süreçler içerisinde davranışsal durumda gözlemlenen kişilik, sosyal grup, kültür ve çevrenin etkisi mekânın sınırlarını değişime uğratan unsurlardandır. Sosyal grupların çizdiği sınırlar, güç ilişkileri toplumsal anlamda meydana getirdikleri durumlar kentteki sınırları belirleyici faktörler haline gelmektedir.

3.4.2. Mahremiyet ve Kamusal-Özel Alan İlişkisi

Mahremiyet; kişilerin ‘tek başlarına’ ‘beraberce’ ya da ‘ortaklaşa’ benliklerinin ya da sosyal öğelerin sınır ilişkilerinde; fiziksel, sosyal ve toplumsal mekânlarda

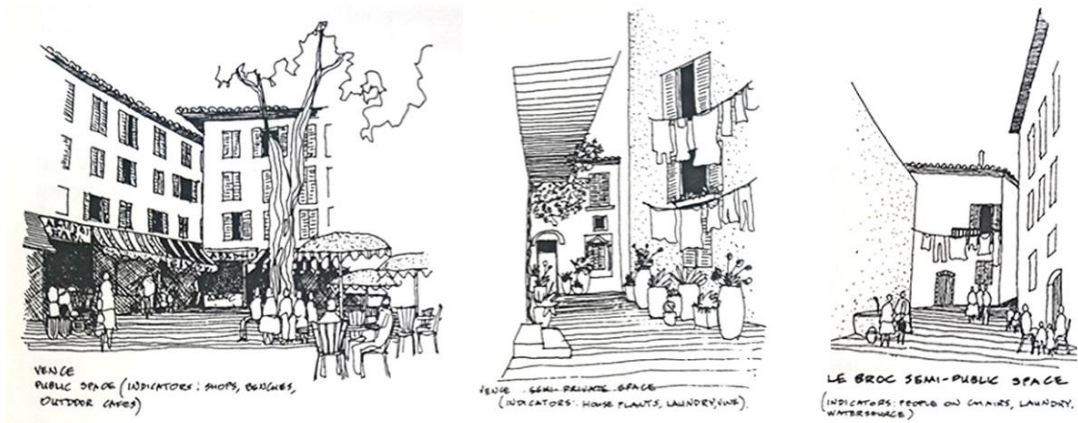
uyguladıkları bir mekanizma olarak tanımlanmaktadır (Pamir, 1979). Mahremiyet kişisel, toplumsal ve kamusal olarak ele alınabilir. Toplumsal yaşamda insan ilişkilerini belirlerken; sosyal ve fiziksel çevrede kültür bileşeni etkisiyle yaşam biçimlerini de şekillendirir.

"Mahremiyet"; sıcaklık, güven ve duyguların açıkça ifade edilmesi gibi şeyler çağırır. Fakat kendi deneyimlerimizin ufku içinde, tam da bu psikolojik faydalan içinde bulmayı beklediğimiz ve bir anlamı olan toplumsal yaşam bu psikolojik ödülleri sunmadığı içindir ki, dışımızdaki, kişi dışı dünya bize yararsız görünür; bayat ve bomboştur (Sennet, 2002, s. 18).

Mahremiyet insanların birbiri ile sosyal ilişkileri üzerinden okunmaktadır. Birçok faktöre bağlı olarak kişiye, yere, zamana ve duruma göre değişkenlik gösterebilir. Yabancılarla arasında oluşan durum ‘kamusal mahremiyet’, aile bireyleri ile sosyal ilişkilerin düzenlendiği ‘sosyal mahremiyet’ çok samimi ilişkilerin olduğu ‘kişisel mahremiyet’ olarak 3 türde tanımlanabilmektedir (Uçar, 2005). Kentte mahremiyet kavramı incelendiğinde 3 durum da karşımıza çıkmaktadır. Kentsel ölçekte incelendiğinde kamusal alanlar yabancılarla ilk karşılaşma yerleri olarak tanımlanmakta ve bir kamusal mahremiyet durumu oluşmaktadır. Sokak ve konut ölçeğinde incelendiğinde bireyin sosyal ilişkilerinin düzenlediği alanlar tanımlamakta ve kişisel alan sınırları göz önünde bulundurulduğunda özel alan kişisel mahremiyet alanını tanımlamaktadır. Kentin sınırları belirlenirken 3 türdeki mahremiyet tanımı önemli rol oynamaktadır. Toplumsal ve sosyal ilişkilerde mahremiyet çevrede görünmez sınırlara yol açarken fiziksel ilişkilerde karşımıza engel bariyer olarak çıkmaktadır. Yoğunluk, kalabalıklaşma ve mahremiyet insanlar arasında gerçek etkileşimin sınırlarını belirlemektedir. Kamusalın özele bulaşması mahrem kavramının zamanla şekil değiştirmesine ve yok olmasına sebep olmaktadır. Mahremiyet, kamusal-özel alan ilişkisinin kavranmasında önemli bir kavram haline gelmiştir.

Kamusal alan, “*kamuya ait, kamu ile ilgili işlerin yapıldığı yer*” anlamına gelmektedir (tdk.gov.tr.). Halka açık bir yer tüm toplumun tüm üyeleri tarafından kullanılan halka açık bir yer olarak tanımlanmaktadır (Calhoun, 2014, s. 282-286). Başka bir deyişle Habermas “Kamusal alan, her şeyden önce, toplumsal yaşamımız içinde kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulduğu alandır” olarak tanımlamıştır. Kamuoyu tanımı somutlaştırılmış tarihsel ve toplumsal bir temele dayandırılmıştır.

Kamusal alan (public sphere), asıl siyasi-kurumsal sistemin dışında, esas olarak bir tartışma alanı olmakta ve bir siyasi örgütlenme, mücadele ve dönüşüm odağı olarak işlev görmektedir. Devlet ile toplum arasındaki bağlantının sağlandığı noktalardır ve devlet faaliyetlerinin otomatik kontrolünü sağlar. Katılım herkese açıktır ve katılanlar düşüncelerini alenen dile getirebilmektedirler. Herkesin her türlü kamusal mevkiden arındırılmış ve eşit söz hakkına sahip olduğu devlet kurumlarının dışında alanlardır. Kamusal alan; kapitalist toplumsal ilişkileri anlamının bir aracı olmasının yanı sıra demokrasinin gerçekleştirilebileceğinin de önemli bir kanıtı olmuştur (Özbek, 2004). Arenth'e(2012) göre kamusal alan bireylerin etkileşim halinde olup düşüncelerini özgürce dile getirdikleri yerler olarak tanımlamaktadır. Sennet(2002); kamusal alanı herkese açık alan olarak tanımlarken; özel kişinin sadece aile bireyleri ve arkadaşlarıyla sınırlı bir alan tanımlamaktadır. Diğerlerinden farklı olarak Rapoport(1982); kamusal alanı tanımlarken kültürel faktörlerin de göz ardı edilmemesi gerektiğinden bahsetmektedir.

Şekil 3.26 Güney Fransa'dan Sokak Kesitleri (Rapoport, 1982)

Rapoport'a göre kamusal alanlar yarı-kamusal ve yarı-özel olarak sınıflandırılmaktadır. Yarı kamusal alan olarak açık alanları, bankları, ağaç altlarını, kafeleri ve dükkân önlerini, herkesin eşit şekilde yararlanabileceği alanlar olarak tanımlamıştır. Yarı kamusal alanları tanımlayan öğeler genellikle belirli bir grup tarafından kullanılan bir grup sandalye, asılı çamaşır ya da ağaç altındaki oturma elemanlardır. Yarı özel olarak tanımladığı aralıklar ise genellikle sokak aralarındaki boşluklar ve konut ve sokak arasındaki bağlantıyı sağlayan özel alanlar, eşiklerdir (Rapoport, 1982). Kentin sınırlarını şekillendiren sadece fiziksel unsurlar değildir.

Değişime uğrayan kültürel ve sosyal alanların etkisi, boşluklarda tanımlı hale gelen mekânsal oluşumlar sınırları geçirgen bir hale getirmektedir.

Tablo 2. Kamusal Alan Söylemleri

Jürgen Habermas	Richard Sennet	Hannah Arendt	Amos Rapoport
Kamusal alanı, "özel şahısların, kendilerini ilgilendiren ortak bir mesele etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın neticesinde o mesele hakkında ortak kanaati, kamuoyunu oluşturdıkları araç, süreç ve mekanların tanımladığı hayat alanı" olarak tanımlar. (Habermas, 1999)	Geç modern dönemde kamusal alan giderek özel alan ile karışmakta, kamusal alan artık ölü kamusal alana dönüşmektedir. Bireyler sadece kendi iç dünyaları ve ruh hallerine odaklanmakta, kendi yakınları dışındaki yabancılarla kamusal alanda pek karşılaşmamaktadırlar. (Sennet 2002) Mahremiyet/özele geçiş sorgulanmıştır. Kamusal insanın çöküşünden bahsetmektedir.	Arendt'te kamusal alan, özel alan ve mahremiyet geçişken alanlardır. Özeline kamuya bulaşmasını eleştirir ve tehlikeli görür. Fakat Arendt'e göre bu alanlar birbirine karışmaktadır. Arendt'te kamu, aklın ve rasyonelitenin bulunduğu yerdir.	Kentsel mekanlar arasında hiyerarşi vardır. Tüm sosyal kesimler sınıfsal konumlardan bağımsız olarak oluşan mekansal hiyerarşide yer alırlar. Bu mekansal hiyerarşi sokakların kamusal alan, yarı kamusal ve özel alanlar olarak kullanımı arasında kesin ayrımı Rapoport, kentsel çevrenin tanımlanmasında; mekanın, anlam, iletişim ve zamanın çevrenin dört önemli faktör olduğunu vurgular.

Kamusal ile özel alan ilişkisi yüzyıllardır değişim ve dönüşüm içerisinde. 18. Yy'dan bu yana değişen durumlar özel ve kamusa alan ilişkisi üzerinden yorumlanmıştır. 18. yüzyıl Avrupa şehirlerinde bulan "kamusallık" zamanla ağırlığını yitirerek yerini "özel hayata" bırakmış, kamusal hayat artık özel hayatın gerektirdiği oranda önemli olmaya başlamıştır. Kamu sözcüğü modern anlamını kazanmıştır. Sadece aile ve yakın arkadaşlardan oluşan bir yaşam bölgesi değil, farklı insanları da içine alan tanıdıklar ve yabancıardan oluşan kamusal alanı oluşturmaktadır (Sennet, 2002). Kamusal ve özel arasında oluşan bu sınır durumu kentin sınırlarının değişimine de yol açmaktadır.

Kamu ile özel 19. yüzyıldan itibaren birbirinden keskin bir sınır ile ayrılmaya başlamıştır. İnsanın özerk bir birey olarak dokunulmazlığı kamusalla özel arasındaki sınırın nasıl biçimleneceği belirlemiştir. Kamu, müdahale eden, insansa müdahaleye karşı kendi özel alanı olarak tanımlanırken; evin dokunulmazlığı, yani kamusal alanın tehdidi altında olduğu düşüncesi, kamuyla özel arasına sağlam bir kavramsal sınır çizmiştir (Sennet, 2002).

Sennett'in çalışmalarında bahsettiği gibi, 20. yüzyılda bir kez daha kamusal ile özeline eski dengesi değişmiştir. Özel alan eskisi kadar kamusal alandan ayrıştırılmamıştır. İnsanlar artık ortak coşkuların keyfini duymuşlardır. Kamusal alan artık idealize edilmeye başlanmıştır. Yeni doğan metropol ortamı dünyayı ve insanı

değiştirmeye başlamıştır. Kamusal alan yeni bir özgürlük bölgesi olarak tanımlanmıştır. Artık “kamuzellik”ten söz edilebileceği bir dünya oluşmaya başlamıştır. Özel ve kamusal alan arasında bir ayrım gözlenmemekte; aksine bu alanların etkileşim halinde olduğu görülmektedir (Tanyeli, 2007). 20.yy’da kamusal ile özel alan arasındaki sınır şeffaflaşmış, özel alan kamuya açık bir hale gelmiştir. Kamusal ve özel arasındaki sınırın şeffaflaşması, kullanıcının yapıyı çevreyle ilişkisini artırarak yaşam biçiminde değişimler meydana getirmiştir. Zihinsel, duygusal, sanal ve fiziksel olarak bir taraftan bir tarafa geçişlerin artık mümkün olduğu ve kamusal alan giderek özelin içine dâhil olmaya başladığı görülmektedir.

3.5. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Mimari bir sınırdan bahsedebilmek için önce sınırın tam anlamıyla kavranması gerekmektedir. Hayatımızın her alanında karşımıza çıkan sınır kavramının kent üzerindeki fiziksel ve sosyal etkilerini doğru yorumlayabilmek için zamanla değişen sınır kavramının ürettiği yeni açılımların mimari mekândaki yansımaları incelenmiştir. Sınır; değişip dönüşüme uğrayarak eşik, ara mekân, nişler ve geçirgen yüzeyler oluşturmaktadır. Mekânın çevresiyle iletişim kurduğu noktalarda meydana gelen geçişler etkileşimin olduğu alanlara dönüşmektedir. Tanımlanan bu alanlarda meydana gelen etkileşimler, kentin sınırlarında da değişimler meydana getirmektedir. Kentte etkileşimlerin ve sosyal ilişkilerin yaşandığı alanlar sınırların geçirimli olmasına olanak sağlamaktadır. Sınırın geçirgen olma durumları kamusal-özel bağlamında incelenip yorumlanmış; bu tanımlı noktalarda sosyal iletişimin arttığı ve kentin değişim ve dönüşüm içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Kentte değişim ve dönüşüme neden olan etmenler, yapay ve doğal unsurlar ve sınırın getirdiği açılımlar aracılığıyla anlaşılmaktadır. İlk olarak fiziksel sınırın meydana getirdiği durumlar incelenmiştir. Topoğrafya ve nehir gibi unsurlar kentin sınırlarını doğal öğelere bağlı olarak değiştirmektedir. Doğal bir unsur olan su, kent formunun şekillenmesinde bıraktığı iz ve bir aks boyunca tanımladığı yollar aracılığıyla kentin karakteristik yapısını ve sınırlarını şekillendiren önemli bir unsur olarak tanımlanmıştır. Kenti değişime uğratan diğer unsurlar ise yapay sınır öğeleridir. Kent duvarları, surlar, yapı elemanları, köprüler ve yollar mekânın ya da kentin sınırlarını şekillendirmektedir. Yapay sınır öğeleri kentte birçok noktada karşımıza çıkmaktadır. Duvar ve surların kentte karşımıza çıktığı yerlere bakacak olursak; duvarları ile konutun sınırlarını belirlemede,

mekânı kapatmak için sınırlayıcı bir öge elemanı olarak kullanarak ötekileri dışlamada, iç ve dış ilişkisini belirleyen bir unsur olarak mahremiyeti sağlamada, farklı kullanım amaçlarıyla ve kültürün de etkisiyle işlev ve anlam değişikliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel sınır öğelerinin kentin değişen sınırları üzerindeki etkisi, doğal ve yapay sınırlar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Mekânın algılanma biçimleri ve kente etkisi sadece fiziksel unsurlara bağlı değildir. Sosyo-kültürel etkileşimlerin kamusal-özel genelinde meydana getirdiği değişimler üzerinden; kentin sosyal alan sınırlarını belirleyen etmenler değerlendirilmiştir. Psikolojik süreçler içerisinde davranışsal durumda gözlemlenen kişilik, sosyal grup, kültür ve çevrenin etkisi mekânın sınırlarını değişime uğratan unsurlardandır. Sosyal grupların çizdiği sınırlar, güç ilişkileri toplumsal anlamda meydana getirdikleri durumlar kentteki sınırları belirleyici faktörler haline gelmektedir. Kentlerin şekillenmesinde sınır kavramı morfolojiyi anlamayı kolaylaştırmaktadır. Sınır kavramı ve getirdiği açılımlar kamusal özel bağlamında değerlendirilip kentin sınırlarında meydana getirdikleri değişimler tartışılan kavramlar üzerinden mekânsal ve kentsel ölçeklerde fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan yorumlanarak Amasya kentindeki karşılıklarına bakılacaktır.

4. KENTİN DEĞİŞEN SINIRLARI VE AMASYA ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Kentler her zaman değişim ve dönüşüm içerisindeyler. Sınırların mekânsal karşılıklarını fiziksel öğelerin yanı sıra, tarihsel süreç boyunca meydana gelen değişim ve dönüşümler üzerinden de değerlendirmek gerekmektedir. İlkel zamanlardan bu yana insanlar yaşama birimlerini içinde bulundukları zamanın koşullarına bağlı olarak tanımlamışlardır. Lynch (1960), kenti tanımlarken kenti bina gibi boşlukta yer tutan bir yapı olarak yorumlamakta, kentin çevresi ve kendisini doğuran olaylar zinciriyle algılanması gerektiğini söylemekte ve kentin hareketli elemanları olarak tanımladığı insan ve faaliyetlerinin kentteki sınırlayıcı ve tanımlayıcı özelliklerini vurgulamaktadır.

David Harvey (2003) *‘Sosyal Adalet ve Şehir’* kitabında *‘Kente yapılandırılmış, mekânda belirli bir eğilime göre dizilmiş nesneler kümesi olarak bakılabilir ancak kentin yalnızca bu olduğunu savunmak doğru değil.’* diye bahsetmektedir. Kentsel bir kuramın doğru bir şekilde ortaya konması için toplumsal ve tarihsel süreç ile ele alınması gerekmektedir. Ayrıca kentin şekillenmesinde insan davranışları da kentin mekânsal biçimlenişinin önemli bir unsurudur (Harvey, 2003). Kentlerin sınırlarının değişmesine sebep olan faktörler yalnızca fiziksel olarak ele alınmaktan ziyade gelişen toplum gereksinimleri, kentin tarihi ve turistik değerleri ve meydana getirdiği dönüşümler üzerinden de incelenmelidir. Kent her geçen gün daha fazla sayıda turiste ev sahipliği yapmakta ve kapitalizm, ekonomi ve tüketim kültürünün getirmiş olduğu etkiyle kamusal alanların değişimine yol açmaktadır.

Kentler; boşluklar, sokaklar, caddeler, yollar aracılığıyla tanımlı hale gelen belirli hedef ve ihtiyaçlara göre şekillenen her gün değişen durumları ortak bir paydada buluşturan sistemler bütünüdür (Demirkan,1996). Küçük ölçeklerdeki mekânsal sınırlarda meydana gelen değişimler hemen kendini gösterirken kentsel ölçekte meydana gelen mekânsal sınırlardaki değişimlerin görünürlüğü uzun süreçler almaktadır. Kentteki sınır değişimleri incelenirken sadece fiziksel öğeler değil toplumsal ve psikolojik etkiler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Lynch’e göre; kentlerin çok çeşitli sınırları vardır. Bazıları katı belirli ve keskindir. Herkes bu sınırlarla ilgili aynı görüştedir. Diğer sınırlar yumuşak ve belirsiz olup, bazı bölgelerin ise sınırları olmayabilir. Bu katı ve belirsiz sınırlar; kentin

sınırlarını belirlemede bölgenin kimliğini oluşturmada oldukça önemlidir (Lynch, 1960). Özel ve kamusal alan arasındaki ince sınır durumunu yollar önemli bir ölçüde etkileyen fiziksel elemanlardır. Kentin sınırlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynayan yollar; kentin her noktasında karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman dar bir sokağın sınırını tanımlarken, kimi zaman da yolların genişlediği noktalarda farklı kamusal alanlar oluşturmaktadır.

Kent planlarında değişim her zaman görülmektedir, ama otorite, kent sürecindeki aktör sayısının çok olması dolayısıyla ödün vermeye zorlanır ve amaçlanan ideolojik program kolaylıkla görmezden gelinebilir. Bir kamusal alandaki yapılara ilişkin yasal çekişmeler, statü konusundaki rakip fikirlerin yarışmasını, kamusal alan yorumlamalarının çatışmasını ve ticari çıkarlara karşı kamu yararı tartışmasını aydınlatır. Tarihten günümüze sürekli yaşanan bu durum kentlerin şimdiki şekillerini oluşturmuştur. ‘Çoğu kentin belli başlı tasarım dönemlerinden daha eski bir tarihi vardır, yani yeniden tasarlanmaya tabiidirler (Kostof, 1992).

Kent planlarında görülen bu değişim; insanların gündelik yaşamdaki deneyimleri ve ilişkilerine bağlı olarak şekillenmektedir. Kullanıcının kentle etkileşim içinde oldukları alanlar, kentin sınırlarının dönüşümünde ve belirlenmesinde etkilidir. Kentlinin çevre ile kurduğu ilişkiler bağlamında sosyal ve kültürel doku değişmekte ve kentin kimliğini belirlemektedir.

Kentlerin gelişim süreçleri incelenecek olursa; tarımdan kentlere geçişte yapılan aktivitenin eylemi sınırı belirlemektedir. Avcılıktan yerleşik hayata geçerken kentlerde doğal sınırlar meydana gelmiştir. Doğal sınırlar ise kentin ilk yerleşim sınırlarını meydana getirmiş, toplumsal yaşam var olan sınırlar etrafında şekillenmiştir. İnsanlar çevrelerini ve çevre ile olan ilişkilerini zamanla değiştirerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Kapitalizmin ve ekonomik olayların etkisiyle kentin sınırlarını değişime uğratmaya başlamışlardır.

Kentte koşullar değiştikçe ve yeni gereksinimler ortaya çıktıkça kent kendini değiştirmektedir. Kentte meydana gelen bireysel, toplumsal veya ekonomik olayları en geniş biçimde anlamalı, geçmiş, bugün ve gelecek perspektifi içerisinde, başka toplumsal olaylar ve süreçlerle ilişkili olarak değerlendirmelidir (Gürkan, 1969). Sosyokültürel değişmelere sebep olan etmenler; savaşlar, sosyal afetler, nüfus hareketleri, şehirleşme, yeni ideolojiler, kitle iletişim araçları ve turizm hareketleri

olarak tanımlanmaktadır. Toplumun değişmesinin fiziksel çevreye etkileri ülke, kent, yerleşim ve konut ölçeğinde görülmektedir. Kültür, ekonomi ve teknolojinin etkisiyle fiziksel yapıda değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimlerin türleri incelendiğinde kent ölçeğinde meydana gelen bölünmeler, dönüşümler, sınırlamalar ve bazı kavramlar üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Meydana gelen değişimlerin, fiziksel sınırları nasıl etkilediği incelenmiştir. Bu fiziksel sınır öğelerinin kent kesitleri, imajlar ve morfolojik haritalar üzerinden çizgisel ve hacimsel sınırlar aracılığıyla yorumlanması hedeflenmektedir. Mekânsal sınırların kent dokusuna etkisi ve yapıyı çevre ile sınırlarının ilişkisi Amasya kentindeki değişimler göz önünde bulundurularak belirlenen konu başlıkları altında incelenmiş, ilk olarak kentin konumu ve kimliği ve değişen yapısından bahsedilmiştir.

4.1. Kentin Konumu ve Kimliği

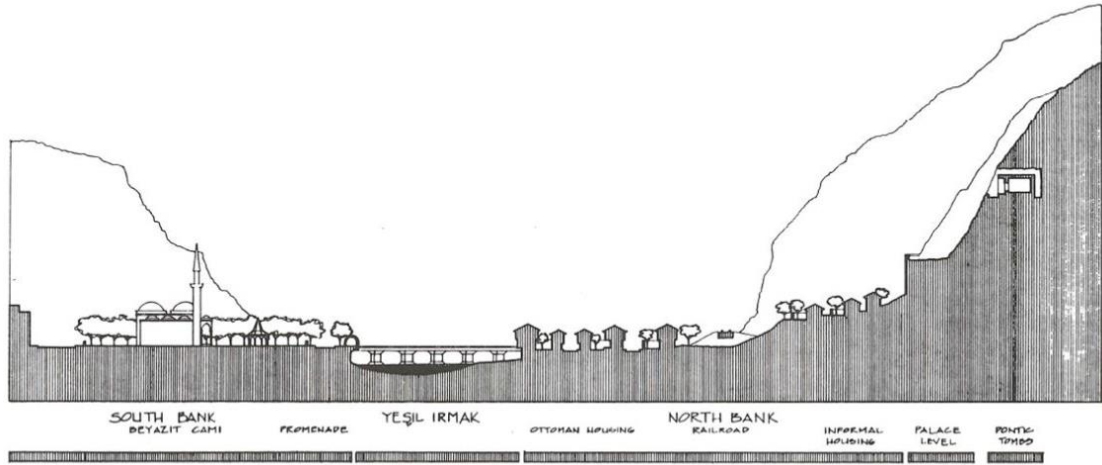
Tarih boyunca gördüğümüz tüm kentler, ya zorunlu olarak ya da isteğe göre belli bir biçim kazanarak gelişmiştir. Bazı kentler geometrik formlara bağlı kalarak; bazı kentler bulundukları doğal şartların zorunluluğundan; bazıları da belli mekânsal biçimlenişlere göre gelişmiş; sonuçta hepsi birer biçimsel kimlik kazanmıştır. Doğal şartların zorunluluğundan oluşan kentler, genellikle su kenarında yerleşen ya da bir tepede yerleşip yayılan kentlerdir. Bir kentin yapısını arazinin; sınırları, eğimi, su özellikleri, bitki örtüsü, topografyası iklimi ve coğrafi özellikleri kendine özgün bir kimlik kazanmasında önemli rol oynamaktadır. Antik dönemdeki Mezopotamya kentleri, Yeşilırmak'ın iki kıyısına yerleşmiş Amasya bu tip kentlere örnektir.

Şekil 4.1 Türkiye Haritası'nda Amasya'nın Konumu (URL 21)

Anadolu tarihinin önemli şehirlerinden biri olan Amasya, topografyaya bağlı olarak yüzyıllar boyu suyun etrafındaki gelişim sınırını koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Antik Çağdaki adı İris olan Yeşilırmak Nehri'nin arasından geçtiği vadinin yamaçlarına kurulan şehirde yerleşim, güvenlik ve savunma nedenleriyle Yeşilırmak'ın kuzeyinde yükselen yamaçlarda, kale ile çevrili tepede kurulmuş ve güvenlik sağlandıkça yamaçlardan vadi tabanına inilmiştir (URL22). İlk yerleşimler sur duvarı üzerine konumlandırılan geleneksel konut dokusudur. Yalı boyu evleri olarak tanımlanan bu konutlar; Yeşilırmak'ın güney sahili boyunca tarihi sur duvarı üzerine bitişik nizamda konumlandırılmıştır. Amasya kentinde konutların yerleşim sınırını etkileyen faktör jeomorfolojik öğeler olmuştur.

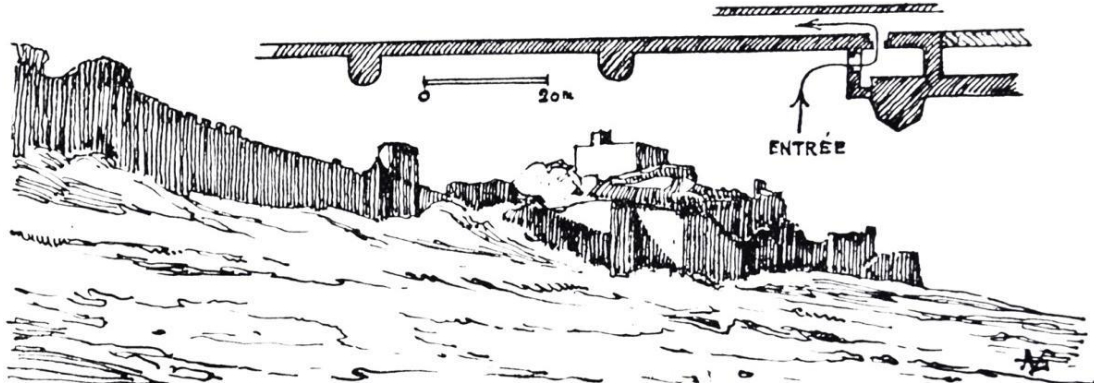
Kentin topoğrafik yapısı ve doğal şartların zorunluluğundan kaynaklı olarak vadi tabanına yerleşim gözlenmektedir. Yapılan saha araştırması sonucunda kentteki yapılaşmanın bu alanlarda yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Amasya'nın birincil yerleşim alanı Yeşilırmak'ın güney kıyısıdır. Bu yerleşim alanında; Yalı Boyu Evleri, Kral Kaya Mezarları, Kale ve ticari faaliyet gösteren yerler bulunmakta ve ırmağın kuzeyinde yer almaktadır.

Şekil 4.2 Amasya kesit diyagramı (Bechhoefer ve Yalçın, 1991), (Güzelci, 2012)

Kent merkezinin kuzeyindeki yerleşme, topografyaya bağlı olarak tren yolu ve Kral Kaya Mezarlarının bulunduğu dağ ile sınırlanmıştır. Kuzey kıyısındaki geleneksel yapılar genellikle 2 kat yüksekliğindeyken, ırmağın güney kıyısındaki yapılar da genellikle 4-5 katlıdır. Zemin katlarında ticari dokuların yoğun olduğu

gözlemlenmektedir. Yerleşme ile ırmak arasında kent merkezi boyunca devam eden yürüyüş yolu yerleşme ve ırmak arasında bir sınır durumu oluşturmaktadır. Irmak üzerindeki köprüler kentin kuzey ve güney yakasını birbirine bağlamakta, ayrıca köprüler bazı noktalarda önemli yollara bazı noktalarda meydanlara açılmaktadır.

Şekil 4.3 Amasya Kalesi, Gabriel(1934), (Güzelci, 2012)

Amasya Kalesi'nin üzerinde inşa edildiği kaya Yeşilırmak'tan 300 metre yükseklikte Harşena Dağı üzerindedir. Zaman içerisinde tarihi mücadeleler sonucunda birçok kez el değiştirmiş ve bunların çoğunda zarar gören Amasya Kalesi;18. yy.'a kadar askeri amaçlı kullanılmış, bu yüzyıldan sonra önemini yitirmiştir. Kale; Hatuniye Mahallesi, Kızlar Sarayı ve Kale olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Nehir boyunca uzanan, İstasyon Köprüsü ile Hükümet Köprüsü arasında yaklaşık 800 metrelik bir alanı kaplayan Hatuniye Mahallesi'nde, sur duvarları üzerine konumlandırılan Amasya Evleri, hamamlar ve camiler inşa edilmiştir. Şehrin 3 katmanlı sur duvarları şehrin sınırlarını belirlemede önemli bir etkindir (URL 23).

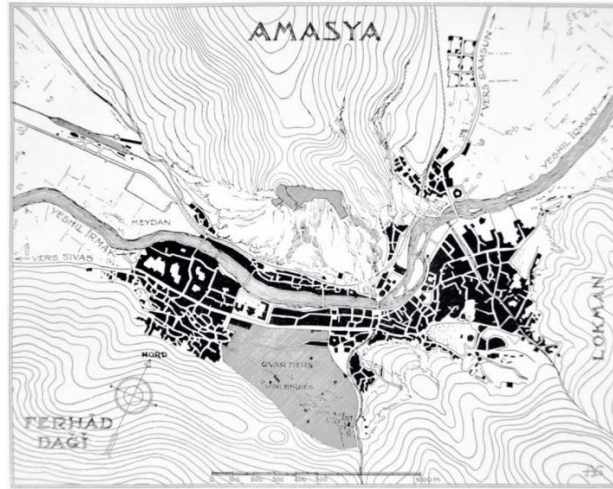
Şekil 4.4 Amasya Kalesi(URL23)

Kentlerde ilk yerleşimler genellikle savunma amaçlı kullanılan kaleler etrafında konumlandırılmıştır. Amasya’da da böyle bir durum söz konusudur. Kent askeri önemini yitirmeye başladıktan sonra kentlerde görülen değişim ve dönüşümlerle; kale ve sur duvarları kentin karakteristik özelliğini belirleyen simgesel öğeler olarak görülmeye başlamıştır.

4.2. Amasya Kentinin Değişen Yapısı ve Sınırları

Yeşil Irmak nehrinin vadisini kontrol eden etkileyici ve stratejik bir konumda yer alan Amasya'nın tarihi, Hitit döneminden beri gelişme göstermektedir. Bizans Döneminde Amasya dini bir merkez haline gelmiştir. Kiliseler, Helkis Köprüsü ve Magdenus Köprüsü bu dönemde inşa edilmiştir. MS 527 ile 565 yılları arasında kale ve surlar restore edilmiştir. 7. ve 10. yüzyıllar arasında şehir, Arap işgalleri tarafından birkaç kez kuşatılmıştır. Şehir bu dönemde genişlememiş, aksine şehir surlara daralmıştır. Birçok kez el değiştiren şehrin kalesi tahrip olmuş ve kalenin duvarları bir kez daha restore edilmiştir. 17. yüzyıldan sonra askeri yenilgiler sonucu mimari gelişmeler azalmaya başlamıştır. 18. yüzyılda İmparatorluğun maddi gerilemesiyle birlikte, kentte inşaat faaliyetleri büyük ölçüde azalmıştır. Sadece birkaç ticari bina, kervansaray, bölgedeki finansal kalkınmayı hızlandırmak amacıyla 18. yüzyılda inşa edilmiştir. 19. yüzyılda, idari reformlar ile yeni bina tipleri tanıtılıp hızlı yıkım ve inşaat faaliyetleri ile kentin yapısı değişmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kentte çok sayıda yangın ve taşma olmuştur, çok sayıda bina ve köprü restore edilmiştir. En büyük yangın 1913'te gerçekleşen yangın Yeşilirmak nehrinin güney tarafındaki şehrin üçte birini etkilemiştir ve felaketten sonra bölge yaklaşık 25 yıl boş kalmıştır (Etyemez, 2010). Amasya'nın ilk imar planı, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Cumhuriyet'in ilanından 22 yıl sonra, 1945 yılında hazırlanmıştır (Yetman, 1981). Daha önce 1928 yılında ilk hâlihazır haritası hazırlanan kent için, 1966, 1975, 1981 ve 1987 tarihlerinde de imar planı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bütün imar planları kent sınırlarının genişlemesi dışında, tarihi doku ve anıtlarda bozulmalara sebep olmuştur. Yol kenarlarında 5-6 kata izin verilmesi, ırmağa paralel yüksek yapıların oluşması, tarihi dokuya büyük ölçüde zarar vermiştir (Seçkin, 2005). 1954 yılında açılan Yavuz Selim Kent Meydanı dönemin en önemli kentsel açık mekân çalışmasıdır. Amasya kentsel anlamda farklı gelişmelere sahne olmuştur. Amasya'nın bilinen ikinci İmar planı ise 1966 yılında hazırlanmıştır. Bu dönemde Amasya ilinde

görülen göç ve gecekondulaşma fiziksel anlamda kent yapısında bozulmaları meydana getirmiştir. (Tekeli, 1982). 1965’den sonra, kentte yaşanan bir diğer gelişme de hızlı betonlaşmadır. Kentin topoğrafyası kuzey güney yönünde ilerlemeye izin vermediği için, kentin batı ve doğu ucundaki tarım arazileri kullanılarak konutlar inşa edilmiştir (Kuzucular,1994). 1970 yılından sonra ise başlatılan koruma çalışmaları sonucunda toplumun bir araya gelerek etkileşim içinde olmalarını sağlayan meydanlar gibi kentsel açık mekânlar tasarlanarak; Amasya’nın değişen koşulları etkisiyle yeni kentsel açık mekânlar oluşturulmaya başlanmıştır. Yalı boyu evleri ve arkasındaki tarihi dokunun fon oluşturduğu Yeşilirmak’ın güney yakasında, Magdenus Köprüsü ile Alçak Köprü arasındaki alan doldurularak oluşturulan Yalı boyu Sahil Promenatı düzenlemesi bu duruma önemli bir örnek oluşturmaktadır (Canik, 2011). Kentin birden çok değişim ve dönüşüme uğradığı gözlemlenmekte, kentin değişik nedenlere bağlı olarak dönüşüm geçirmesi sınırlarının değişmesine de yol açmaktadır. Zamanla sınırlar da esnemekte ve işlevini yitirmekte; yeni mekânsal tanımlamalar meydana getirmektedir.

Şekil 4.5 Genel Amasya Planı Gabriel,(1934) (Güzelci, 2012)

Gabriel’in(1934) Amasya planı incelendiğinde konut inşalarının yamaç eğiminin fazla olmasından dolayı yerleşim daha çok akarsu yatağı boyunca konumlandığı gözlemlenmektedir. Yerleşime uygun olan boğazın uzanışına bağlı olarak kentte Yeşilirmak’la birlikte boyuna bir büyüme göstermiştir (Zeybek, 2007). Kentsel nehir manzarası mimari ve sembolik olan evler, nehre paralel binalar doğrusal olarak sıralanmıştır.

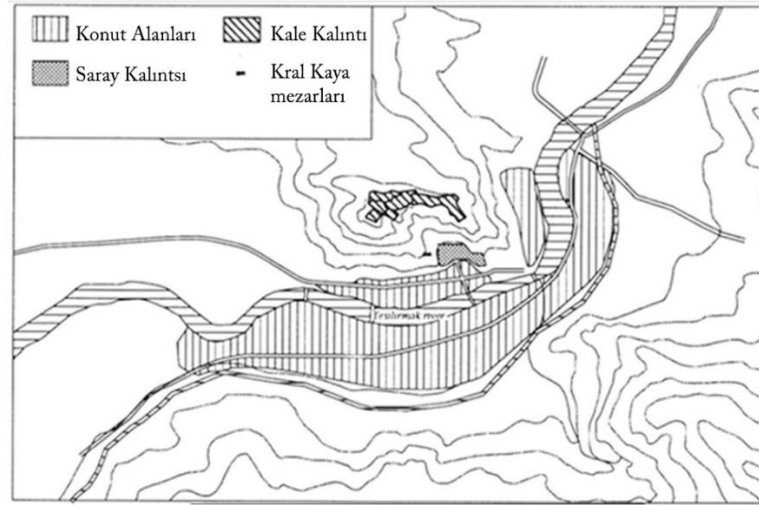

Şekil 4.6 *Gabriel Planı(1934) ve Güncel Haritanın Çakıştırılmış Plan Görüntüsü*

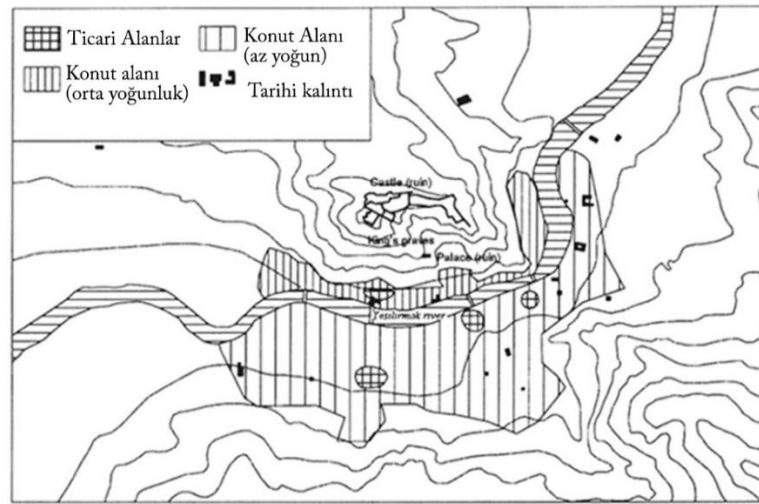
Kentin büyüme stratejisini coğrafi özelliklerin belirlediği kentte topoğrafyaya bağlı olarak yerleşme şekillenmekte, kentin kuzey güney yönünde genişleyememesinden dolayı Yeşilirmak'ın uzanış doğrultusunda bir aks boyunca uygun alanlara doğru büyüme gerçekleşmektedir.

Kentte meydana gelen Roma döneminden bu yana kentin gelişim ve değişim haritaları verilmiş, bu değişimler haritalar üzerinden incelenmiştir. (Tablo 3,4,5,6) Topoğrafyaya bağlı olarak kentin merkezinde kayma görülmemiştir (Kuzucular,1994). Roma döneminde konut alanları suya paralel bir şekilde gelişim göstermiştir. Selçuklu döneminde kentin gelişim yönü biraz genişlemeye başlamış yerleşimler genellikle geleneksel konut dokusunun olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Osmanlı döneminde kentin doğu batı yönünde ilerlemesi devam etmiştir ve yoğun konut dokuları oluşmaya başlamıştır. Doğal afetler kentin mekânsal organizasyonu etkilemekte, 1915'te meydana gelen yangın şehrin güneyindeki yapı dokusunun yok olmasına neden olmuştur. Hızlı kentleşmeyle birlikte kentlerde insan yapımı çevrelerin meydana gelmesi kent kimliği unsurlarını etkilemektedir. Günümüzdeki durum değerlendirildiğinde; kentte eski yerleşim bölgelerinde (geleneksel konut dokusu) yaşayan insanların sayısı gittikçe azalmıştır. Gelişmekte olan şehir doğrusal bir aks boyunca büyümeye devam etmektedir. Genişleyen kentin sınırları yeni yapıların inşa edilmesiyle değişmeye devam etmektedir.

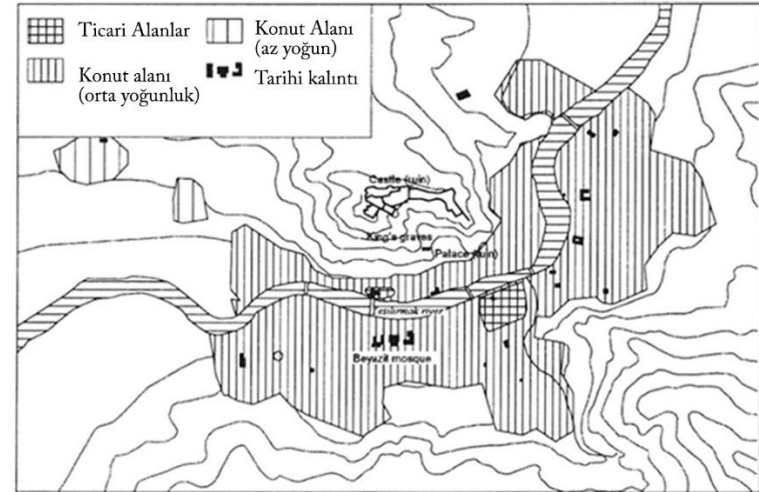
Tablo 3. Roma Döneminde Amasya (Kuzucular, 1994)

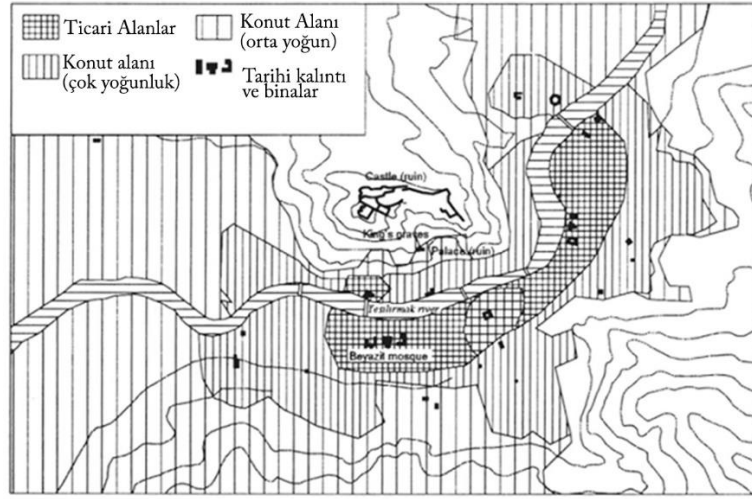
Tablo 4. Selçuklu Döneminde Amasya (Kuzucular, 1994)

Tablo 5. Osmanlı Döneminde Amasya (Kuzucular, 1994)

Tablo 6. 1994 Yılında Amasya (Kuzucular, 1994)

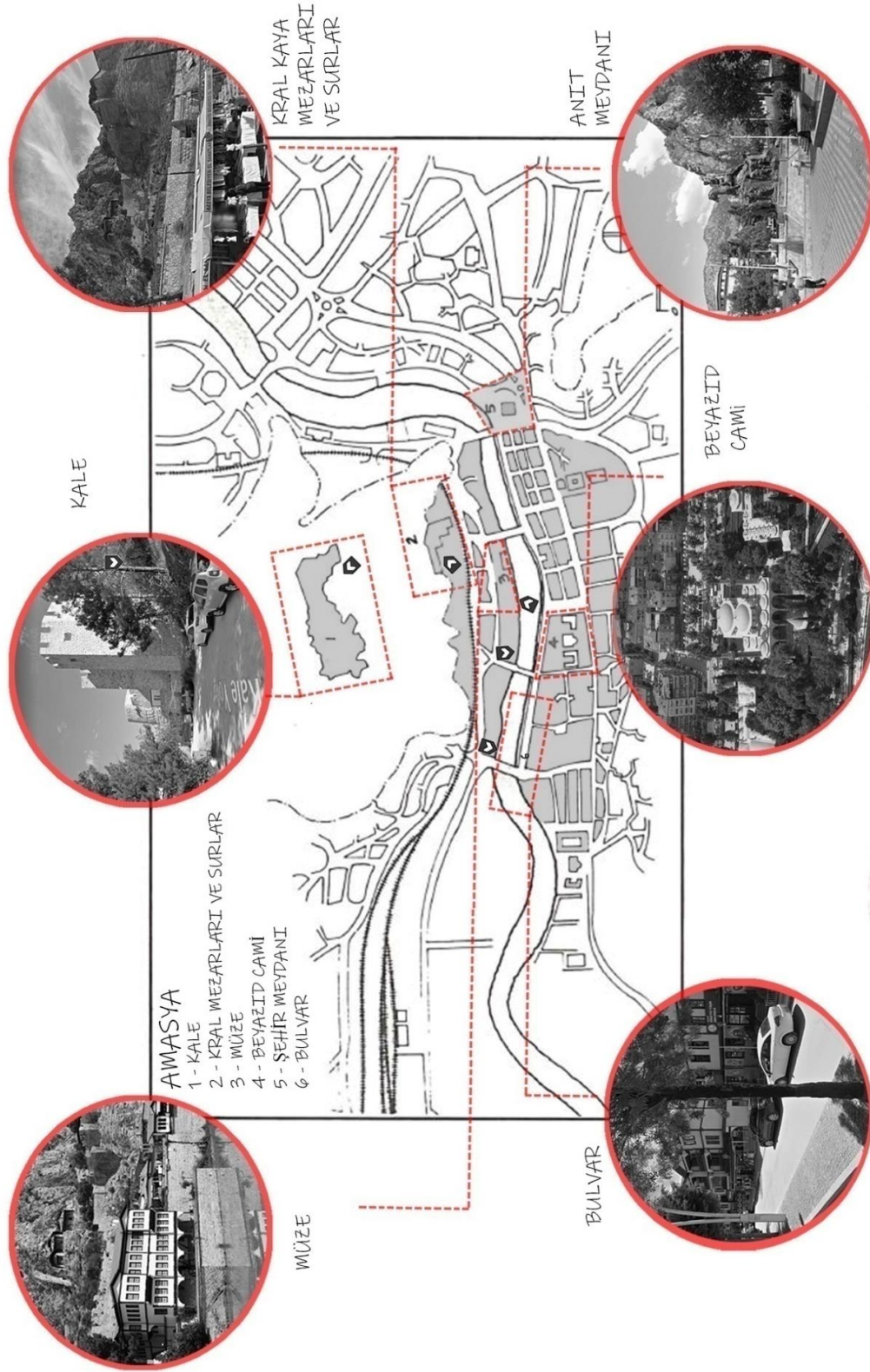

Amasya'nın kimliği çok boyutlu, özgün ve özel durumlar sunmaktadır. Topoğrafyanın imkân verdiği derecede bir yerleşim şekli, doğal yapıdan kaynaklı kentin biçimlenmesi, tarihi dokudaki meydana gelen değişimler veya farklı konut tipolojilerinde farklı yapısal değişimlerin meydana getirdiği sosyal ve toplumsal açılımlar, kent kimliğini etkilemektedir.

Kentsel yapı şekillenirken kentin tarihi dokusu göz ardı edilerek tasarımlar yapılmaktadır. Eski dönemlere ait olan dokular değiştirilip dönüştürülmeye başlamıştır. Kent kimliğini oluşturan bu unsurlar zamanla kaybolma tehlikesi yaşamaktadır. Eski dokunun korunup, yeni oluşturulan kentsel bağlamla birleşip bütünleşmesi gerekmektedir. Modernleşme süreçleri ve uygun yapılmayan koruma ve planlamalar kentlerin tarihsel bütünlüğüne zarar vermektedir. Topoğrafyası, tarihi alanları ve yerleşimiyle çok katmanlı Anadolu kenti olan Amasya buna örnek oluşturmaktadır (Etyemez, 2010). Kentin sınırlarının değişmeye başladığı bu noktalarda meydana gelen plansız yapılaşma kararları tarihi ve doğal öğeleri olan bu kentte tehdit unsuru oluşturmakta ve kent kimliğine zarar vermektedir.

Kentin önemli kamusal mekânları kimliğini belirleyen ana unsurlar haline gelmiştir. Kentsel ve kamusal mekânlar kenti en iyi anlatan örneklerdir. Kalesi, Kral Kaya Mezarları, Haziranlar Konağı, Anıt Meydanı, Bulvar ve Beyazıt Camii bunlardan bazılarıdır (Tablo 7). Bu noktalar, kentteki sınırların değişikliğe uğradığının net okunduğu yerler haline gelmiştir. Kamusal alanların yanı sıra kentteki hacimsel ve çizgisel sınırlar da kentteki değişen sınırların okunmasını kolaylaştırmaktadır.

Tablo 7. Kamusal Alanlar

4.3. Amasya'nın Çizgisel ve Hacimsel Sınırları

Amasya kentinde hacimsel ve çizgisel sınırlar kentin formunun oluşmasında etkilidir. *'Bir durumdan başka bir duruma atlanan, geçilen yer, sınır'* olarak tanımlanan çizgiler bir nesnenin konturu olmaktan daha fazlasıdır ve alan tanımlamaktadır. İki boyutlu yüzeyler kendilerine özgü biçimleriyle yöneltici bir çizgi oluştururlar. Yönleri düzenleyici bir çevre tasarlarlar. Çizgisel yönelim belirli bir doğrultuda ilerlemektedir. Bu çizgisel yönelimler bazen bulanıklaşıp hissedilmezken kimi durumlarda sınır tanımlamaktadır. Yatay ve dikey çizgilerin tanımladığı bu yüzeyler görünür öğelere dönüşmektedir. Çizgisel sınırlar, genellikle doğrusal bir aks boyunca oluşmaktadır. Çizgiselliğin bozulduğu ya da kesildiği noktalarda tanımlı boşluklar meydana gelmektedir.

Çizgisel sınır öğeleri incelendiğinde kentin sirkülasyon ilişkilerini sağlayan yollar; su ögesi, alanları birbirine yakınlaştıran köprüler, bazen sınır çizen surlar; bazen geçişleri kolaylaştıran fiziksel elemanlar, duvarlar çizgisel sınırları tanımlamaktadır. Hacimsel sınırlar ise; mekândaki üç boyutlu algının ötesinde deneyimlenebilmesi ve kullanıcılarla ilişki kurmasıyla birlikte, doğal şartların etkisiyle meydana gelen kütleli oluşumlardır. Hacimsel bütünlüğün yaratmış olduğu etki olarak tanımlanmaktadır. Topografyanın çizdiği sınır, yeşil alanların oluşturduğu sınır buna örnek oluşturmaktadır.

Şekil 4.7 Sınır Üzerinden Geliştirilen Kavramlar

Çizgisel sınırlar alanları birbirinden ayıran veya birleştiren ana elemanlardır. Kentin çeperinden geçen tren yolu, topografya ile konut dokusu arasında bir çizgi oluşturmaktadır. Ana ve ara yollar kentin hem ulaşım ağını

oluştururken alan sınırlarını tanımlamaktadırlar. Bu dolaşım etrafında belirlenen alanlar kentin tanımlı alanlarını meydana getirmektedir. Kentin görsel kimliğini ve yapılandırmayı da kolaylaştırmayı sağlayan yolların tanımladığı, dolaşımın olduğu sınırlar çizgisel sınırlara örnek oluşturmaktadır.

Kentteki sınır çalışmalarında köprüler ve bağlantılar öne çıkmaktadır. Sınır kavramı incelenirken yatay çizgileri incelemenin yanı sıra düşey elemanlar değerlendirilmelidir. Sınır ve köprü kavramı yeni bir dikey boyut kavramı sunmaktadır. Dikey boyutta meydana gelen çizgisellik; geçişlerde, bağlantılarda ve düğümlerde meydana gelen sınır durumlarının farklı yorumlanmasını sağlar. Zıt mekânları birbirine bağlayan ve geçişleri çeşitli şekillerde kontrol eden köprüler, farklı olanı birbirine bağlamasının yanı sıra insanlar ve yerlerin bağlayıcıları konumundadır (Alvarez, 2012). Lynch'e göre yatayda ve düşeyde farklı şekilde tanımlanabilen sınır ögesi mekânı farklı işlevlere ayırarak tanımlar. Mekânların fiziksel unsurlarla algılanabilir hale geldiğini ve mekânın sınırların anlaşılmasında etkili olduğunu savunur. Yatayda ve düşeyde tanımlanan bu yüzeyler hacimsel ve çizgisel sınırları oluşturmaktadır.

Çizgisel sınırlara bir diğer örnek su ögesidir. Suyolları eski çağlardan günümüze kadar kentin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Ana hatları su ile belirlenmiş olan kentler, su aksı boyunca birçok değişime imkân sağlamakta ve kentin karakteristik yapısının oluşmasında önemli bir etkindir. Pek çok insan; eski çağlardan bu yana ticaret ve taşımacılık için suya yakın alanlara yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

Suyun iki alanı birbirinden ayıran sınırları kentin formunu belirleyen bir unsurdur. Suyun çizdiği sınırın meydana getirdiği sınırsızlıkları ortadan kaybetmek için köprüler inşa edilmiştir. Köprüler iki yakayı birbirine bağlayan doğrusal akslardır. Köprülerin bir alan tanımlaması oradaki mekânı tanımlı bir yer haline getirmektedir. Su ile kara arasındaki diyalektiğin köprülerle sağlanması; arada olma durumunu oluşturması ve mekânı tanımlaması hareketli kent yaşamının bir 'ara mekânı' haline gelerek geçirimli bir yüzey tanımlamaktadır.

Yönlendirmeyi sağlayan yollar, bir yerden bir yere ulaşmamızı sağlayan köprüler, bazen sınır çizen surlar; bazen geçişleri kolaylaştıran fiziksel elemanlar, duvarlar çizgisel sınırları tanımlamaktadır. Duvarlar ve surlar kentin önemli fiziksel

elemanlarıdır. Kenti koruma amaçlı kullanılan surlar giderek işlevlerini yitirmekte, kent içe doğru açılarak sınırlar erimekte yeni kent dokusuyla birleşmektedir. Net bir şekilde sınır durumunu tanımlayan elemanların ortadan kalkmasıyla kentsel formda yeni sınır temsilleri ortaya çıkmaktadır. Meydana getirdikleri bu bağlantıların kente katmış olduğu açılımlar hem sınır durum üzerinden değerlendirilecek hem de meydana getirdiği yeni temsiller üzerinden yorumlanacaktır.

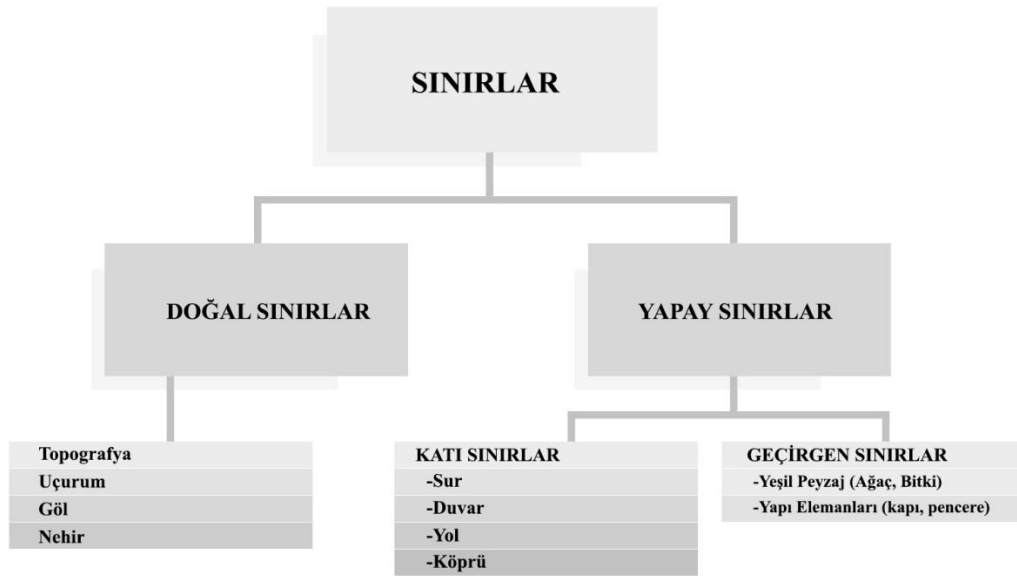
Hacimsel büyüklükler aracılığıyla cephe ve sokaklarda meydana gelen sınırlar esnek ve geçirimli olup dolaşıma izin vermektedir. Alanlara kontrollü bir biçimde geçiş sağlamaktadır. Doğal sınır alanları yapısal ölçekte kent dokusunun oluşmasında etkilidirler. Kentin organik formu doğal sınırlara göre şekillenmektedir. Topografya ve doku ilişkisi kentin hacimsel alanlarını belirlemektedir. Kentin doluluk boşluk haritası incelendiğinde organik doku kentin sınırlarını okutmaktadır. Kentin karakteristik özelliklerini tanımlayan öğeler; doğal yapısı, topografya, nehir gibi elemanlar olarak düşünülse de yapay elemanlar kenti şekillendiren önemli unsurlardır. Kentin doğal topografyası, nehir kentte meydana gelen kamusal alanlar hacimsel sınırları tanımlamaktadır.

Yolların kesişim noktalarında meydana gelen etkileşim alanları ve meydanlar hacimsel sınır öğelerini oluşturmaktadır. Tanımlanan hacimler kim zaman bir sınır durumu oluşturacak kimi zaman etkileşim ve birleşimler izin veren alanlar meydana getirecektir. Alternatif bir mekân deneyimi sunan merdiven ve eşikler bağlantıları sağlayan hacimsel elemanlardır. Yolların tanımladığı ağaçlarla kaplanmış bulvarlar, hacimsel alanlara da dönüşebilmektedir. Boşluğun sınırlandırıldığı mekânlarda meydana gelen, gökyüzü ve zeminin arasındaki yapısal oluşumlar da bunlara örnek verilebilir.

Bir sınırın çizgisel veya hacimsel olarak tecrübe edilip edilmemesi sadece sınırın fiziksel özelliklerine bağlı değil kapsamı ve meydana getirdiği sosyo-kültürel olaylara göre de değişkenlik göstermektedir. Amasya kent kesitleri, morfolojik haritalar ve imajlar üzerinden oluşturulan verilerle hacimsel ve çizgisel sınırlar değerlendirilecektir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde kentteki değişen sınırların sosyal, psikolojik ve fiziksel olarak kentte meydana getirdiği açılımlar özel kamusal alan ilişkileri üzerinden tartışılacaktır.

Kentlerdeki değişim fiziksel sosyal ve ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır ve insan faktörünün etkisiyle de devinim ve değişim içerisinde. Bu çalışmada kent formunun değişimi tarihi ve güncel haritalar üzerinden okumalar yapılarak kesit çalışmalarıyla incelenmiştir. Amasya kent formu ve sınır arasındaki etkileşim üzerinden yeni bir bakış açısı getirmeyi hedefleyen bu çalışma kapsamında kavramlar fiziksel, sosyal ve psikolojik sınır üzerinden değerlendirilmiştir. Sınır farklı yaklaşımlar sunarak; sürekli olarak yeniden yorumlanabilen bir kavram olup, ara yüz olarak da tanımlanabilmektedir.

Sınır elemanlarıyla tanımlanan bu mekânın bileşenlerini belirleyen faktörler vardır. Bunlar doğal ve yapay sınırlar olarak ikiye ayrılmıştır. Doğal sınırlar; uçurum, yar, göl, nehir, denizken; yapay sınırlar katı ve geçirgen olmak üzere ikiye ayrılır. Katı sınırları sur, duvar, yol, köprüler oluştururken; geçirgen sınırları ise yeşil peyzaj ve yapı elemanları oluşturmaktadır.

Şekil 4.8 Sınırların Sınıflandırılması Ataol(2013) 'ten yorumlanmıştır

Kentteki sınırlayan etmenlerin tarihi dokusu, topoğrafya, konut dokusu, sur duvarları, yeşil doku ve su ögesinin çizdiği sınırlar kentin dokusunun sınırlar aracılığıyla okunmasında etkili olmuştur. Topoğrafya ile tarihi konutlar arasında sokak bir sınır ve sınırsızlık ögesi konumundayken; tarihi konutlar ile yeni kent dokusu arasında ise su bir ayırıcı öge konumundadır.

Şekil 4.9 Fotoğraf Üzerinden Eskiz Çalışması, Kent Sınırlarının Çakıştırılması

Topoğrafya hacimsel sınırları meydana getirmektedir. Ulaşımın çizdiği sınırlar çizgisel sınırlar meydana getirirken çevreledikleri büyüklüklerle hacimsel alanlar meydana getirmektedir ve bu alanlar kamusal alanları meydanları, odak noktalarını ve bulvarları tanımlamaktadır. Su ögesinin çizdiği sınır hem çizgisel bir etki göstermekte hem hacimsel olarak ele alınmaktadır. Tarihi dokunun çizdiği sınır gökyüzü ve yer arasında hacimsel bir büyüklük tanımlamakta ve meydana getirdiği aralarda farklı kullanımlara hizmet etmektedir. Kentin değişen yapısı ve sınırları topoğrafyanın çizdiği sınır, su ögesinin çizdiği sınır, ulaşımın çizdiği sınır, tarihi dokunun çizdiği sınır olmak üzere 4 başlıkta incelenmiştir.

4.3.1. Topoğrafyanın Çizdiği Sınırlar

Coğrafi bir terim olan topoğrafya; yeryüzünün görünen yüzey şekilleri olarak tanımlanmaktadır. Yeryüzü biçimlerinin bir kâğıt üzerine bütün özellikleriyle çizilmesi işini öğreten bilim ve sanat dalıdır (URL 24). *Topoğrafya*, tepeler, vadiler, yollar veya göller gibi doğal her şeyi içeren ayrıntılı bir alanı temsil etmektedir. Sınırı oluşturan belirleyici bir öge olarak doğal ve yapay oyuklar, yükselti gibi oluşumlar oldukça öneme sahiptir.

Mimaride topoğrafya kavramı yorumlandığında ise; şehrin jeomorfolojik yapısı sınırlarının belirlenmesinde oldukça büyük bir etkidir. Kentin bazı noktalarda topoğrafyadaki eğim yüzünden çevresiyle bağlantısının kesildiği noktalar olmaktadır.

Topografya, kullanım çeşitliliği ve getirileri ile yol gösterici olarak kullanılabilir. Topografyadan yararlanılarak birçok farklı alan elde edilebilir; kamusal bir alanda tasarlanan farklı yükseltiler ile de sınır oluşturulabilir, yerleşim sınırını belirleyebilir ya da mekânı yönlendiren bir eleman olarak kullanılabilir. Amasya kentinin topografyası kentin yerleşim dokusunun oluşmasında büyük bir etkidir. Haritalar ve kesitler üzerinden yapılan okumalar yüksek eğimden dolayı yerleşim daha düz alanlara kaydığını göstermektedir.

Şekil 4.10 Kent Topoğrafyası Kuş Bakışı Görünüm

Doğal öğeler planlama anlayışlarında, kentin şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Kentin topoğrafyası incelendiğinde yüksek eğimli ve dağlık bir bölgede konumlanmış bir şehir olan Amasya konut yerleşimlerinde düz arazileri seçmiştir. Doğal şartların getirmiş olduğu zorunluluktan dolayı şehir artan nüfus ihtiyacına cevap vermek için kuzey güney yönünde ilerleme gösteremeyip topoğrafyanın izin verdiği şekilde doğu batı yönünde ilerlemektedir.

Topoğrafya ve hemen altında konumlanan geleneksel konut dokusunun arasında sur duvarları bir sınır durumu oluşturmaktadır. Eski kent yerleşiminde; doğal yapı sur duvarları ile dışardan gelecek etkilere karşı sınır oluşturmaktaydı. Güncel durum ile karşılaştırıldığında topoğrafyanın yine konut dokusuyla arasında sur

duvarları vardır fakat artık kent açılmaya başlamakta ve katmanlaşan duvarlar farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Genişlemeye devam eden kent yeşil alan sınırları tahrip ederek yapılaşmaya devam etmektedir. Kentteki yeşil alanlar kentin formunu oluşturan ana özelliklerdendir. Doğu yönünde ilerleyen şehir dağın yamaçlarındaki yeşil alanları da tahrip ederek şehirleşme o yöne doğru kaymaktadır. Kentin sınırları değişmekte doğal doku yok olmaya başlamaktadır.

Şekil 4.11 Topoğrafyaya Yerleşim

4.3.2. Su Ögesinin Çizdiği Sınır

İlk yerleşimlerden bu yana elverişli yaşam koşullarına ve zengin doğal yapıya sahip olan su kenarları şehirlerarası ticari faaliyetleri de sağlamaktaydı. İnsanlar ticaret ve taşımacılık için de suya yakın alanlara yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Eski çağlardan günümüze kadar suyolları kentin formunun oluşmasında büyük rol oynamıştır. Ana hatları su ile şekillenen kentlerde su aksı boyunca yerleşmeler görülmekte ve kent bu doğrultuda büyüme ve gelişme göstermeye devam etmektedir.

Suyun iki alanı birbirinden ayıran sınırları, kentin karakteristik yapısının oluşmasında önemli bir etkidir. Doğal şartların zorunluluğuyla şekillenen kentte su kenti tanımlayıcı bir öge haline gelmektedir. Amasya kentini incelediğimizde ilk yerleşimlerin su kenarına olduğu görülmektedir. Suyu takip eden doğrusal bir yerleşim görülmektedir. Ticaret ve konut dokuları su kenarına konumlandırılmıştır. Kentle su arasında bir sınır durumu söz konusudur. İki bölgeyi birbirinden ayıran bir unsur olarak tanımlanan Yeşilirmak kentin karakterini belirlemektedir. Kentin gelişmekte

olan yapısı ve ihtiyaçları suyu aşırp yeni kent dokusuyla birleşme ihtiyacı duymaktadır. Su kenarına kurulmuş kentlerde kentin yayılma hızı suyun geçilmesini de beraberinde getirmiştir. Yayılmakta olan kent dokusunun karşı tarafa geçmesi için köprüler inşa edilmiştir. Köprüler; su ögesinin çizdiği sınırı bulanıklaştıran, bir yerden bir yere ulaştırmayı sağlayan tanımlı mekânlardır. Meydana getirdikleri geçirimli yüzeyler, kent ve su arasındaki sınır durumunu aşan bir ara mekân tanımlamaktadır.

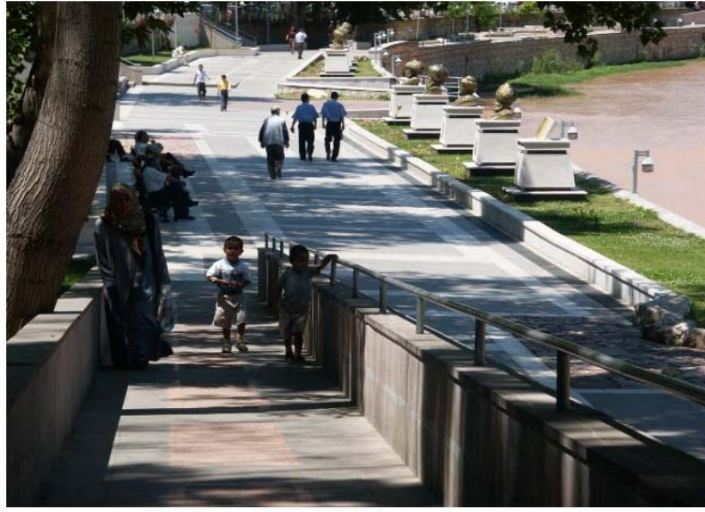
İçinden su geçen şehirlerdeki durumlar incelendiğinde su ögesi kimi zaman şehrin çevresini tanımlarken kimi zaman da merkezini tanımlamaktadır. Amasya'nın merkezi su ile tanımlı bir hale gelmiştir. Yerleşim bölgeleri kentin merkezi etrafında konumlanmıştır. Kostof'a(1992) göre; suyun düzeni, akış hızı ve su yolu genişliği kentteki binaların doğal şekillenmesinde etkilidir. Nehir etrafında şekillenen yapılaşma buna bir örnek oluşturmaktadır.

Güncel durum incelendiğinde ise eskiden birçok faaliyete imkân sağlayan nehir artık kentte tarihi doku ve kent arasında bir sınır ögesi konumundadır. Nehrin etrafındaki kanal duvarlarının inşa edilmesi insanların su kenarında yürümesini engelleyen bir unsur haline gelmiştir.

Şekil 4.12 Su Ögesi ve Çizdiği İz (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)

Gezi yolu ve kent balkonları kullanımları kentte su ile direkt bir bağlantı sağlamasa da ilişki kuran alanlardır. Çeşitli rekreasyon alanlarına imkan veren Gezi yolu promenantı, insanların yürüyüş yaptıkları, oturup dinlendikleri ya da etkinliklerin düzenlendiği bir yer haline gelmektedir. Ana yol ve su arasında tasarlanan kullanıcıya suya yakınlığı hissiyatı veren yoldan alçaltılmış bir platformdur. Alana inilen merdivenler geçişleri sağlarken hem de niş görevi görüp insanların oturdukları yerler haline dönüşmektedir.

Şekil 4.13 Gezi Yolu Promenantı (Türkoğlu ,2006)

Kentin su ile olan ilişkisini artırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kentte yeni uygulamaya konulan şişirme projesi yapıldıktan sonra suyun üstünde sandal turları düzenlenmeye başlamıştır. Su kenarına yapılan platformlar kimi zaman insanların gelip günlük kullanabilecekleri alanlar olmakta birlikte kimi zaman da etkinlikleri izleme alanlarına dönüşmektedir. Bu platformlar mekânsal sınırların yumuşadığı noktalar haline gelen kentsel nişler olup kenarlarda meydana gelen bu hacimsel büyüklükler etkileşim ve iletişim noktaları haline gelmektedir.

Şekil 4.14 Kentteki Oturma Platformları

Merdivenler ise bir yerden bir yere geçiş elemanı olarak kullanılmamakta, etkileşimlerin olduğu eşikler haline gelmektedir. Tanımladıkları ara mekânlarda meydana gelen etkileşimler sosyal sınırları ortadan kaldırarak kentteki iletişimin artmasına olanak sağlamaktadır. Etkinliklerde oturma platformları olarak kullanılmakta ve tanımlı bir kamusal alan oluşturmaktadır.

Düz bir aks üzerinde ilerlerken karşımıza suya yakın hissedebileceğimiz alanlar çıkmaktadır. Kent balkonları kullanıcılar için bazen sadece seyir amaçlı kullanılmakta bazen dinlenme ve oturma alanlarına dönüşmektedir. Doğrusal bir aks boyunca devam eden bu balkonlardan şehrin her tip konutu görülebilmektedir. Kentte meydana gelen tanımlı boşluklar ve sınırların bazı noktalarda esnediği alanlarda meydana gelen nişler, etkileşim ve iletişime izin veren aralıklardır. Çizgisel ve hacimsel sınırların yeni temsillerle kentte görünürlüğü artmaktadır.

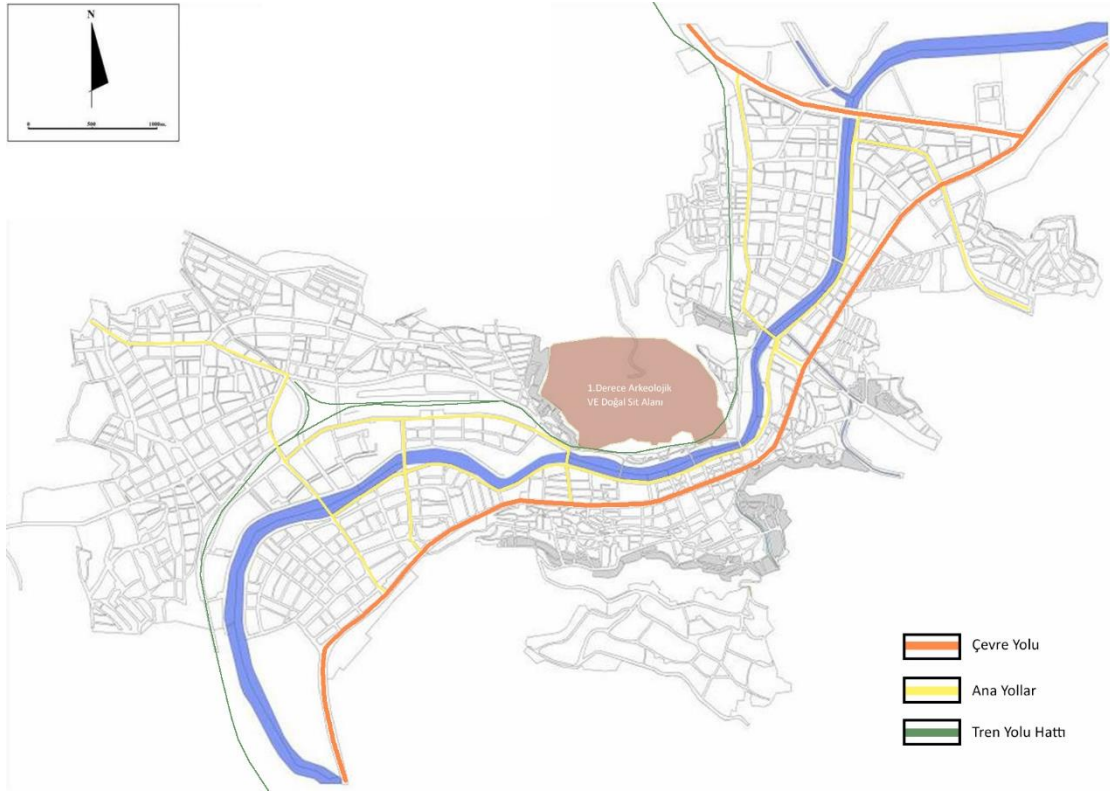
Şekil 4.15 Kent Balkonları

Suyun kullanımı gezi yolu ve kent balkonlarıyla artırılmaya çalışsa da kentte suya temas oldukça sınırlıdır ve suyu kente dâhil edecek tasarımlar yapılmamaktadır. Kente kanal duvarının çekilmesiyle insanların kenarlardan yürüme etkinliği de ortadan kaldırılmıştır. Geleneksel konut dokusu önleri, eskiden bahçeler olarak kullanılabilirken suyun yükseltilmesiyle insanların inemeyecekleri yerler haline dönüşmektedir. Su kentte çizgisel bir sınır ögesi olarak kalmakta; bazı alanlarda hacimselleşemediği için etkileşimlere imkân tanımayan alanlar oluşturmaktadır. Sadece görsel ve hissedilebilir bir alan olarak kalan çizgisel olan su ögesini aşmak için ise önemli ara mekânlar tanımlayan köprüler tasarlanmıştır. Köprüler birçok etkileşime imkân sağlarken suyun iki alan arasındaki sınır durumunu ortadan kaldırarak ulaşım da yardımcı olmaktadır.

4.3.3. Ulaşımın Çizdiği Sınır

Kentteki ulaşım sistemi ve yollar kentin sınırlarını şekillendiren önemli bir unsurdur. İnsanlar yolları şehir organize eden en önemli elemanlar olarak algılamaktadır (Lang, 1987). Yollar binaların, mahallelerin, şehirlerin nasıl oluşturulduğunun ve sınırların buradaki rolünün anlaşılmasında büyük etkindir. Yollar kesişim noktalarında önemli alanlar tanımlamaktadır. Yolların kesişim noktalarında farklı ölçeklerde meydanlar ve etkileşim mekânları meydana gelmektedir.

Lynch'e göre yollar kimi zaman eşik kimi zaman da bölgeler arası geçiş için elverişli alanlar tanımlamaktadır. Kentin en ücra köşesinde bile olsanız yolların hiyerarşik yapısından kent merkezine ulaşabileceğinizi öngörmektedir(Lynch, 1960). Amasya kentinde de böyle bir durum söz konusudur. Kenti incelediğimizde yollar; su dokusuna paralel bir şekilde ilerlemekte ve su ögesinin ayırmış olduğu iki ayrı kent dokusunu birleştirici bir eleman olarak görülmektedir. Bölgeleri farklı büyüklüklere ve birimlere ayırarak onları tanımlı bir hale getirmektedir. Taşıt yolu yaya için bir sınır tanımlarken, yeşillendirilmiş ve yayalaştırılmış yollar yayaları kent merkezine yakınlaştırmaktadır.

Şekil 4.16 Yolların Gösterimi (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)

Topoğrafya ile konut dokusu arasındaki demiryolu hattı kentte bir sınır oluşturmaktadır. İki toprak parçasını birbirine bağlamaya yardımcı ana yollar suya paralel ve dik bir şekilde tasarlanmıştır. İkinci bir sınır işlevi tanımlayan yollar kentsel dokuyu farklı büyüklükte parçalara ayırarak tanımlı hale getirmektedir. İkinci bir sınır işlevi tanımlayan yollar, kenti bölgelere ayırır. Yolların sınır tanımlamasının yanı sıra; dar veya geniş olmaları da yolların imgesini güçlendirebilmektedir. Kentin gerçek dokusu da bu durumu desteklemektedir. Dar sokaklar, geniş ana caddeler Amasya kentinin karakteristik özelliklerinin belirlenmesinde önemli olmuştur. Yollar kamusal alanı sınırlarını belirlemekte ve mekânın görünürlüğünü artırmaktadır. Kent doğu yönünde Ankara Yolu üzerinde büyümeye göstermektedir.

Ulaşımı sağlayan bir diğer öge köprülerdir. Su kentte bir sınır oluşturmakta ve iki bölgeyi birbirine bağlamak için köprüler ‘ara mekân’ görevi görmektedir. Köprü ihtiyacının fiziksel nedeni; su ögesinin erişimi engellediği eşiği etkisiz hale getirmesi, yeni kamusal alan oluşturması ve kente estetik bir değer kazandırmak için mimari bir öge olarak kullanılmasıdır. Su ögesinin iki yakasındaki yerleşmelerin birleşme ve bir arada olma isteği, suyun arada eşik görevi görmesi ara mekân ihtiyacı doğurmaktadır.

Şekil 4.17 Kentin Genişlemesiyle Artan Yaya ve Taşıt Köprüsü Grafiği (Harita Google Earth 'den düzenlenmiştir)

Nehrin üzerine konumlandırılan köprü, uzak veya yakın olan birçok yeri bir araya getirir; bu mekân bir sınır içerisinde olmasına rağmen bu sınır bir şeylerin bitimine değil aksine başlangıcına işaret eder ve bu mekân bir aradalık özelliği gösterir. Üçüncül mekânlar olarak düşünebileceğimiz alanlarda insan deneyimleri de göz önüne bulundurularak yeni olanaklara imkân tanıyan arada mekânlar tasarlanmaktadır. (Sanrı, 2015). “İnsan, mekânlar arası tanımlı bir sınır oluşturur ama sonra onları yeniden bağlamak, bir mekândan ilişkili bir diğerine geçmek ister” (Boettger, 2014). Köprüler, kentsel alanları birbirine bağlayan birinden diğerine geçmemizi kolaylaştıran elemanlardır. Kenti hem ilişkisel hem de mekânsal olarak birbirine bağlamaktadır. Kent formunu şekillendiren bir dinamik olan köprüler kentin formunun ve karakteristik özelliklerinin oluşmasında büyük öneme sahiptir. Köprülerin tanımladığı ara mekânlar etkileşime izin verirken kent formunun da bir bütün olarak algılanmasını sağlamaktadır.

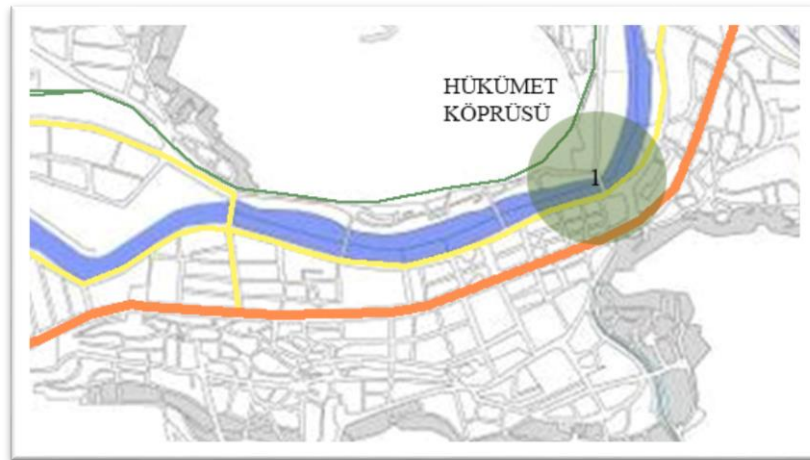
Marksist anlatımda da olduğu gibi insanlar doğa ile sosyal ve fiziksel etkileşimlere girerek ihtiyaçlarına göre doğayı şekillendirmektedir. Sosyal ilişkilerle birlikte inşa edilen bu alanlar köprüler, meydanlar gibi kolektif alanları oluşturur. Kentsel dokunun, formun ve sosyal alanların sınırlarını insanlar; çevresel ve kültürel faktörlere göre şekillendirmektedir. Heidegger; köprüyü, mekânı yere dönüştüren bir öge olarak tanımlamaktadır. İki yakayı birbirine bağlayan, insanlara yol gösterici, oyalanarak ya da geçip giderken farklı alternatifler sunan öteki yakaya ulaştıran bir geçit elemanıdır. Köprüler suyun doğasının getirmiş olduğu imkânsızlıkları aşma eylemini sağlar ve insanların karşı kıyıya yerleşiminin engellemesini ortadan kaldırır (Heidegger, 1971a). Köprüler, görsel bir nesne olmasından ziyade insanın çevresindeki doğayı farklı şekillerde ve kullanıcının eylemine göre algılamasını sağlar. ‘Köprü; bir resim çerçevesine benzer. Üzerinden geçeni sergiler. Ayrıca üzerinden geçen insanlara köprüünün çevresindeki dünyayı sergiler.’ Düşünsel açıdan yorumlandığında insanların çevrelerindeki dünyayı yorumlayıp kavramalarına yardımcı olur (Sharr, 2007). Yer tanımlayıcı köprüler; bir mekân tanımlar ve bu mekânda meydana gelen kullanımlar, kullanıcıya sınırsız bir görsel alan sergilemektedir. Köprüler iki yaka arasındaki sınır durumlarını ortadan kaldırırken mekânın deneyimlenip algılanmasına da yardımcı olur. Amasya’da; Akbilek köprüsü, İstasyon köprüsü, Madenüs Köprüsü, Kunç köprüsü, Menderes köprüsü arada olma

durumuna örnek oluşturan yapılardır. Amasya kentindeki köprüler oluşturdıkları bağlantılarla ve kentin dokusunda meydana getirdikleri açılımlarla yorumlanarak kentin bir bütün olarak ele alınmasına yardımcı olmaktadır. Amasya kent dokusunun önemli bir imgesi olan köprüler şehrin mekânsal bağlayıcıları olarak görev yapmaktadırlar. İki ayrı kent dokusunu bir araya getiren köprüler farklı başlangıç ve bitiş noktalarına açılmaktadır. Seçilen 3 köprü üzerinden yapılan okumalar doğrultusunda bu başlangıç ve bitişlerde meydana gelen durumlar incelenmektedir.

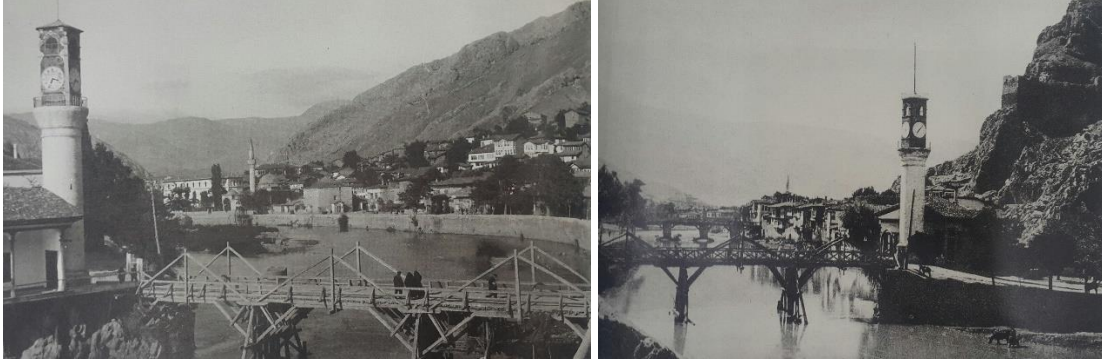
Şekil 4.18 (Menderes) Hükümet Köprüsü Giriş ve Çıkışları

Hükümet Köprüsü olarak bilinen bu köprü Roma döneminden günümüze ulaşan tek köprüdür. Hem kentin iki yakası arasındaki ulaşımı imkân sağlamakta hem de kentin kamusal bir alanı olan Yavuz Selim Meydanı'na çıkmaktadır. Meydanın görünür olma durumunu artıran bu köprü önemli bir etkileşim alanı oluşturmaktadır. Kent imgesi konumunda olan köprüünün üzerinde bulunan saat kulesi, kentin bir odak noktası olup, kentlinin buluşma noktası olarak da tanımlanmaktadır.

Şekil 4.19 Hükümet Köprüsü Gösterimi(Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)

Köprünün üstünde bulunan saat kulesi köprü restore edildikten sonra 1865 yılında inşa edilmiştir. Aynı yıl çıkan yangında hasar görmüştür ve orijinaline sadık kalınarak tekrardan restore edilmiştir(URL 25). Hala kimliğini korumakta olup değişime uğramamıştır. Köprü ilk olarak ahşap strüktürlerle yapılmış daha sonra betonarme olarak inşa edilmiştir. Kentin ilk yerleşim yerlerini yeni kent dokusuna bağlayan köprülere ticaret merkezlerinin yakınlığı dikkat çekmektedir.

Şekil 4.20 1934 Saat Kulesinden Bir Görünüm (Menç, 2000)

Kentte doğmuş olan ünlü coğrafyacı Strabon *‘topoğrafik durum nedeniyle surlarla çevrili kentin dışa açılabilme için bağlantılara ihtiyaç vardır’* (Strabon, 2000). Bu bağlantılar köprüler ile sağlanmakta ve köprülerin açıldığı yerler ticaret aksının olduğu sokaklarla bağlanmaktadır.

Şekil 4.21. Alçak Köprü Giriş ve Çıkışı

Roma döneminde inşa edilen Alçak Köprü birçok tadilat görerek bugünkü halini almıştır. Geleneksel konut dokusunun giriş kapısı olarak tanımlamaktadır. Bu köprünün açıldığı sokaktan Kral Kaya Mezarlıklarına direkt geçiş vardır. Kentin çok katmanlı yoğun dokusunun hissedildiği bir alana çıkmaktadır. Yoğun turist alan tarihi dokunun getirmiş olduğu etkiyle el yapımı eşyaların, kenti tanıttak unsurların olduğu hediyeliklerin satıldığı kamusal bir sokağa açılmaktadır. Kentteki iki farklı dokunun

birleşmesine olanak sağlayan bu köprü aralarda meydana gelen sosyal ve kültürel alanlara dönüşüp tüm oluşumlara izin vermektedir. Tanımlı boşluklar olup kamusal alan veya yarı kamusal alan olarak kullanılabilirler. Kimliğini orada gerçekleşen olaylara bağlı olarak edinen geçirimli bir kamusal alan tanımlamaktadır.

Şekil 4.22 Alçak Köprü Gösterimi (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)

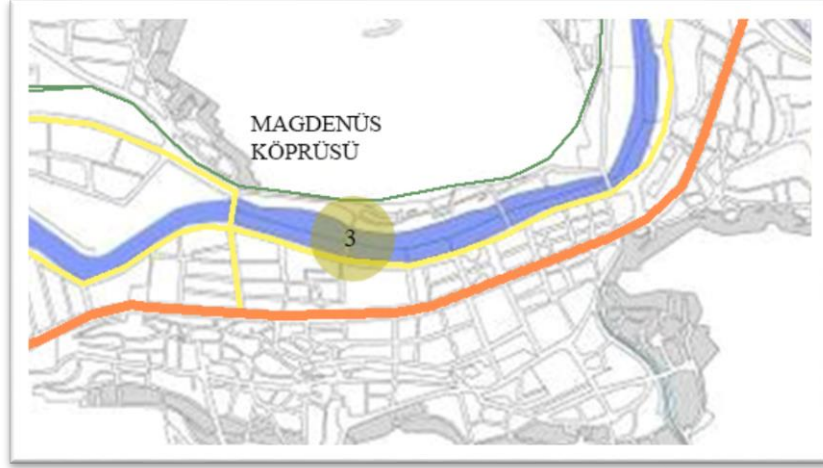
Kentin en aktif kullanılan köprülerinden biri olan Alçak Köprü ara mekân görevi görür ve birçok etkileşime izin verir. Bir ucu geleneksel konut dokusundaki ticari alanların en yoğun olduğu noktaya açılan köprü eski kent dokusuna giriş kapısı olarak bilinir. Diğer ucu ise yoğun bir trafik aksının olduğu Ziya Paşa bulvarına açılmaktadır. Görsel bütünlüğü destekleyici yapılar olan köprüler kentin ana ve ara bağlayıcı öğeleri konumundadır. Ancak Alçak Köprü kentin araç girişine izin vermez yoğun bir yaya aksına sahiptir. Farklı köprüler farklı amaçlara hizmet etseler de hepsinin ortak özelliği kamusal alan tanımlamalarıdır.

Şekil 4.23 Magdenüs Köprüsü Giriş ve Çıkışı

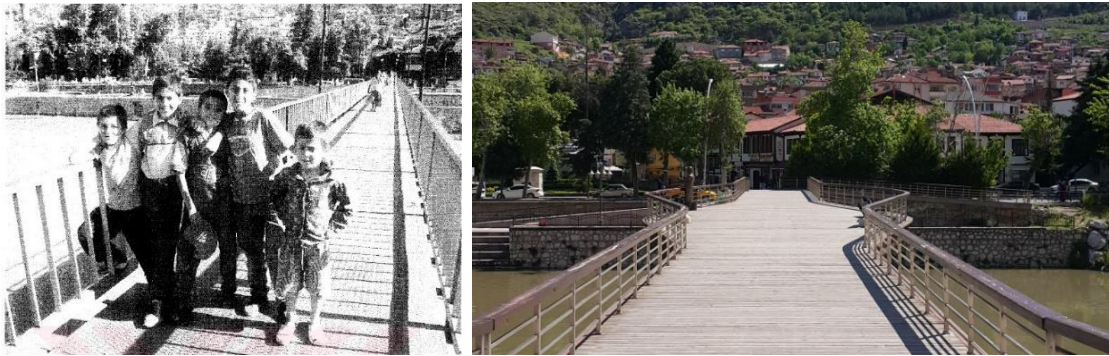
Magdenus Köprüsü dar bir sokaktan başlayıp açılmaktadır. Duvar bir sınır ögesi olarak karşımıza çıkmakta, kentin ara dar sokakları ancak bu sokaklara girdikten

sonra deneyimlenmektedir. Bu köprünün diğer ucu ise trafiğin yoğun olduğu Ziya Paşa Bulvarı'na bağlanır. Orta noktasında genişletilerek bir etkileşim alanı tanımlayan köprü, insanların sadece bir bağlantı elemanı olarak kullanmasından ziyade gelip orada oturup dinlenmeleri fotoğraf çekmeleri gibi etkinliklere izin vermektedir.

Şekil 4.24 Magdenüs Köprüsü Gösterimi (Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)

Sosyal ilişkileri bağlantıları organize eden kentsel dinamikler olan köprüler birçok etkileşime imkân sağlamaktadır. Kentin değişen ihtiyaçları ve nüfusun artmasından dolayı kentteki köprü genişlikleri de değişmeye başlamıştır. Önceden sadece geçişe imkân sağlayan köprü şimdi birçok etkileşime olanak sağlamaktadır. Yüzey alanının genişlemesi köprüyü daha deneyimlenebilir bir yer haline getirmiştir ve köprü üzerinde oturma birimleri durup dinlenebilecekleri vakit geçirebilecekleri birçok faaliyete imkân sağlayan banklar yerleştirilmiştir.

Şekil 4.25 Magdenüs Köprüsü (Seçkin, 2005)

Şekil 4.26 Magdenüs Köprüsü 2019 Güncel Hali

İncelenen köprülerde sadece Hükümet Köprüsü meydana açılmakta diğer köprüler ulaşımaya fayda eden öğeler konumundadır. Kentin iki parçasını birbirine bağlayan bu yapılar kentin doğasını şekillendirirken meydana getirdiği bu bağlantılar kamusal alanları tanımlamaktadır. Toplumun bu noktalarda etkileşim içinde ve yaşamın hızla aktığı, akışkan ilişkilerin olduğu bu mekânların üzerlerinden geçilip gidilmekte ayrıca birleştirici mekân özelliği de (dinlenme, seyretme) göstermektedir.

Köprüleri bu bağlamda inceleyecek olursak kentte ayırıcı olan su öğesini birleştirici bir eleman olmakta, ulaşım ve etkileşim alanları oluşturarak meydana getirdikleri açılımlar ve çizdiği sınırlarla ara mekân ve kamusal alan tanımlamaktadır. Kentteki çizgisel akslar olan bu yapıların, artan nüfus ve ihtiyaca göre kentte inşa edilme sayıları artmakta, kentin sınırları değıştikçe, sınır durumları arasında bağlayıcı görev yapan köprüler tasarlanmaktadır.

Kentte ulaşımın meydana getirdiği sınırlar incelendiğinde ise kimi zaman bir meydan tanımlarken kimi zaman geçişlere imkân sağlayan alanlara dönüşmektedir. Çizgisel sınır öğeleri olan yollar, alanları bölgelere ayırarak hacimsel büyüklüklerde alanlar meydana getirmektedirler. Bu hacimsel büyüklükler kentteki meydanları, odakları, bulvarları tanımlamaktadır. Tarihi doku ve yeni kentin birleştiği noktalarda da sınır değışimlere uğramakta yeni açılımlar gözlemlenmektedir. Bir sonraki başlıkta tarihi dokunun çizdiği sınır ve kentte meydana gelen değışim ve dönüşümler incelenecektir.

4.3.4. Tarihi Dokunun Çizdiği Sınırlar

Tarihten günümüze gelişim süreçleri incelendiğinde kentlerin şekillenmesinde ekonomik politik kültürel birçok faktör etkilidir. Kent morfolojisinin şekillenmesini sağlayan faktörlerden birisi de kentin tarihi dokusudur. Kentin doğal ve tarihi dokusu kentin yapısındaki değışim ve dönüşümlerle doğrudan ilişkilidir. Kentin dokusunda meydana gelen değışimler tarihi dokuyu da etkilemekte ve tarihi dokudaki yapılar üzerinden de okunmaktadır.

Kentin tarihi dokusu incelendiğinde Kale, Kral Kaya Mezarları ve Geleneksel Konut dokusu kentin kimliğini oluşturan temel öğelerdir. Daha geniş ölçekte ele alacak olursak tarihi köprüler, duvar sur elemanları kentin karakteristik yapısının oluşmasında etkilidir. Geleneksel konut dokusu ve topografya hacimsel büyüklüklerin

izdiği sınırları tanımlamaktadır. Hacimsel sınır öğeleri olarak topoğrafya ve gökyüzü ile birlikte ele alınarak değerlendirilmelidir. Doğrusal bir iz bırakarak sınırları tanımlayıcı hale getiren surlar, duvarlar ve köprü elemanları da çizgisel sınırları oluşturmaktadır.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Amasya kentinde farklı dönemlerde ihtiyaçlara göre köprüler inşa edilmiştir. Bazıları günümüze kadar ulaşmış bazıları çıkan yangında ciddi zararlar grmştir. Yıkılan köprüler tekrardan restore edilip kullanılmaya devam etmektedir. Günümüzde kentin büyümesinden kaynaklı kentin genişlemesi doğrultusunda yaya ve taşıt köprüleri inşa edilmeye devam etmektedir. Kenti şekillendiren bu elemanlar, tarihi doku ile birleştiği noktalarda farklı şekillerde kullanımlara sahip olmakta, yeni kent dokusuyla birleştiği noktalarda farklı açılımlara sebep olmaktadır. Kent duvarları şehrin tarih dokusu hakkında bilgi vermektedir. Önceden koruma amaçlı tasarlanan surlar artık eriyip kaybolmakta eski ve yeni durum arasındaki ara yüz tanımlamaktadır. Tarihi dokunun çizmiş olduğu sınırlar ve meydana getirdiği etkiler plan, kesit ve imajlar üzerinden okunup yorumlanmaya çalışılmıştır.

Kentin katmanlı yapısındaki sur duvarları, topoğrafya ile geleneksel konut dokusu arasında bir sınır tanımlamaktadır. Geleneksel dokusunun üzerinde konumlandığı ikinci sur duvarları geleneksel konut dokusu ve nehir ile sınır oluşturmaktadır. nc kanal duvarı ise yeni şehir dokusu ve su arasındaki sınırı göstermektedir. Önceden koruma amaçlı tasarlanan surlar artık eriyip kaybolmakta eski ve yeni durum arasındaki ara yüz tanımlamaktadır.

şekil 4.27 Topoğrafya ile geleneksel konut dokusu arasında bir sınır

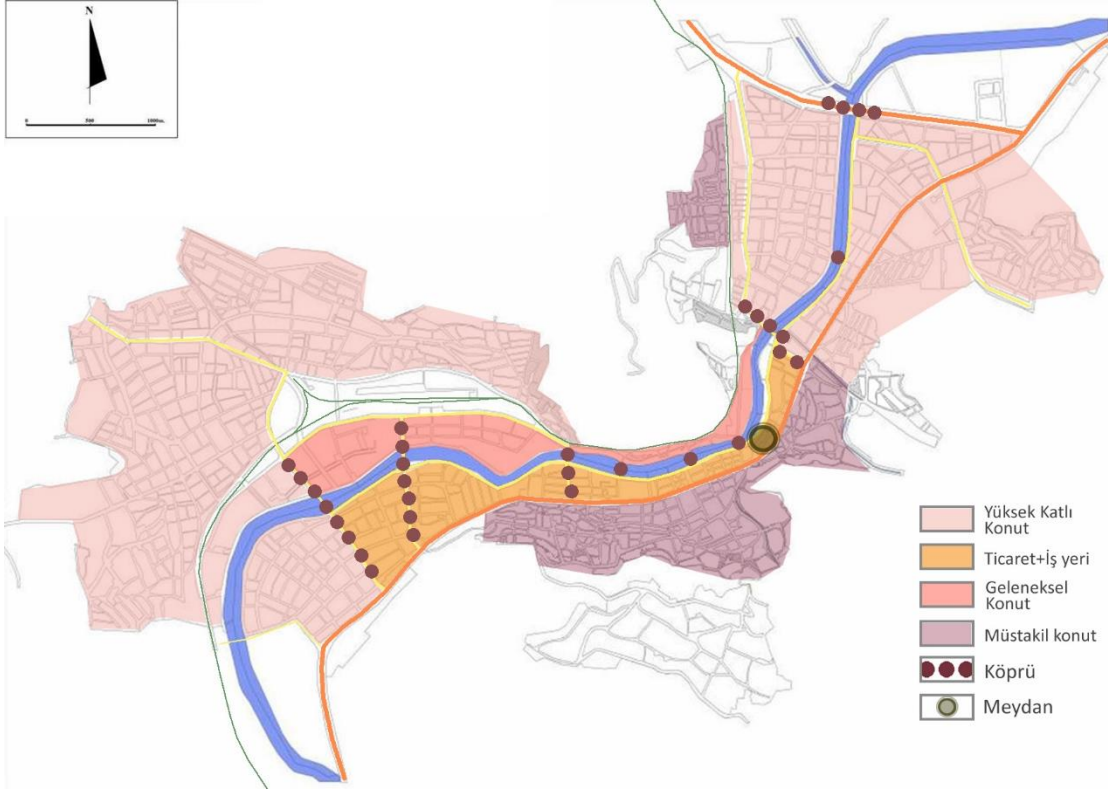
Şekil 4.28 Geleneksel Doku ve Su ile Sınırı

Şekil 4.29 Yeni Şehir Dokusu ve Su Sınırı

3.katman olarak tanımladığımız kanal duvarı gelmeden önce kentte insanlar suyun kenarından geçip gidebilmekteydi. Kanal duvarına 1995-2003 yıllarında 3750 m yatak düzenlemesi yapılarak; sağ sahilde 1250 m ve sol sahilde 3750 m sedde düzenlemesi ve istifsiz taş tahkimatı yapılmıştır. (URL 26) Kentin kırsal dokusunun yerini kentsel doku almaya başlamış önceden bostan olan tarım arazileri kullanılmaya başlanmıştır. Su kenarı düzenlemeleri yapılarak çekilen kanal duvarı, kentte önemli bir sınır ögesi tanımlamaktadır.

Kentin konut dokusu incelendiğinde eski yerleşimleri ile yeni yerleşimler arasında da bir sınır durumu gözlenmektedir. Yeni konut dokusu yüksek katlı evlerden ve kapalı sitelerden oluşmaktadır. Eski konut dokusu ise Geleneksel Türk evi örneklerine benzer bir biçimde 2-3 katlı avlulu, çıkma ve cumbalara sahiptir. Kentin ayrı bölgelerinde gelişmiş konut dokusu ve müstakil konut dokusu da gözlenmektedir. Ticaret yapıları genellikle 4-5 katlı evlerin altlarında ve suya yakın bir alanda konumlandırılmıştır.

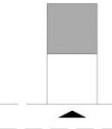
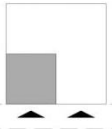
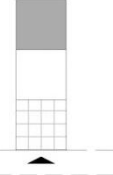
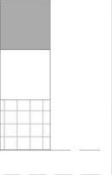
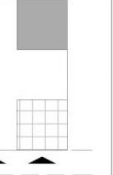
Şekil 4.30 Farklı Konut Tipolojileri Dağılımı Hükümet Köprüsü Gösterimi(Harita Google Earth'den düzenlenmiştir)

Geleneksel konutların yerleşim karakterinde; bitişik, içe dönük ve avlulu şekilde düzenlenmiştir. Konut planları, avlu etrafında sıralanan açık yarı açık ve kapalı mekânlar oluşturmaktadır. Sokağa bakan cepheler genellikle sağır ya da küçük pencerelere sahiptir. Mekânlar genelde avluya açılmaktadır. Mahremiyet olgusu konutun biçimlenmesinde ve cephe karakteristiğinde önemli bir etken oluşturmaktadır. Geleneksel konutlarının biçimlenmesinde iklim ve topografya gibi unsurların yanı sıra sosyo-kültürel bir faktör olarak mahremiyet olgusu da etkili olmuştur. Evlerin yerleşimini düzenleyen etmenler bir komşunun görüşünü engellemek ya da bir bahçenin mahremiyetini gözden kaçırmamaktır. Genel olarak evler bağlantısızdır, diğer evlere yalnızca bahçe duvarlarıyla bağlanmaktadır; sokaklar ev ve bahçe duvarlarıyla tanımlanmıştır. (Bechhoefer & Yalçın, 1991).

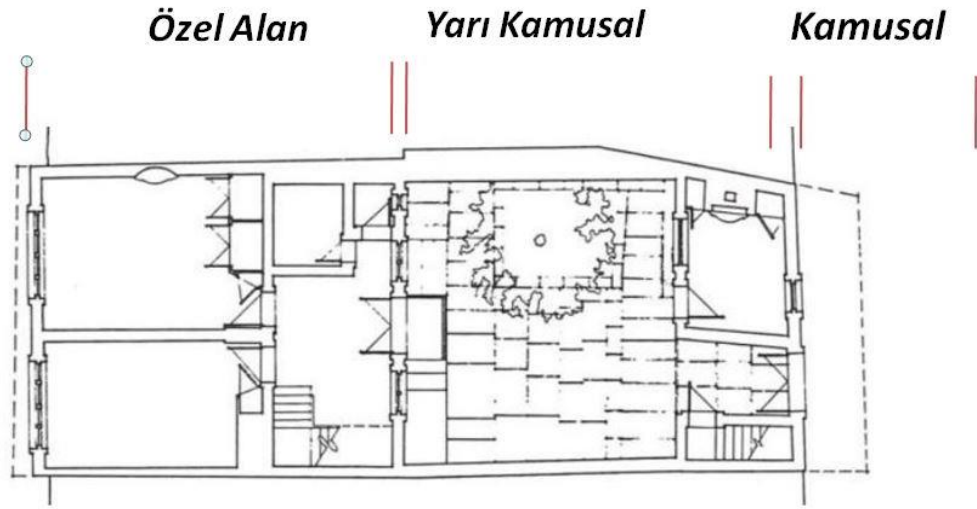
Geleneksel konut dokusundaki mekân organizasyon kurgusuna bakıldığında yaşam biçimi ve davranış durumları kendine özgü bir mimari dil sunmaktadır. Cephede gözlenen durumlar incelendiğinde pencere büyüklüklerinde farklılıklar gözlenmekte, zemin katlarda sağır cepheler ya da küçük pencereler tercih edilmektedir. Kapılar kimi zaman konut ile sokak arasında bölücü bir sınır elemanı

olarak tanımlanmakta kimi zaman geçişlere imkân sağlayan eşikler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında; Amasya Yalı boyu Evleri'nin mimari dilini oluşturan öğelerin aynı olduğunu görülmektedir. Evler sofa, oda, eyvan gibi plan elemanlarının kullanımıyla oluşturulmuş farklı plan tiplerine sahiplerdir. Bu plan elemanlarının bir araya gelişleri belirli ilkelere dayanmakta ve planlarda bazı yerlerde benzerlik göstermektedir.

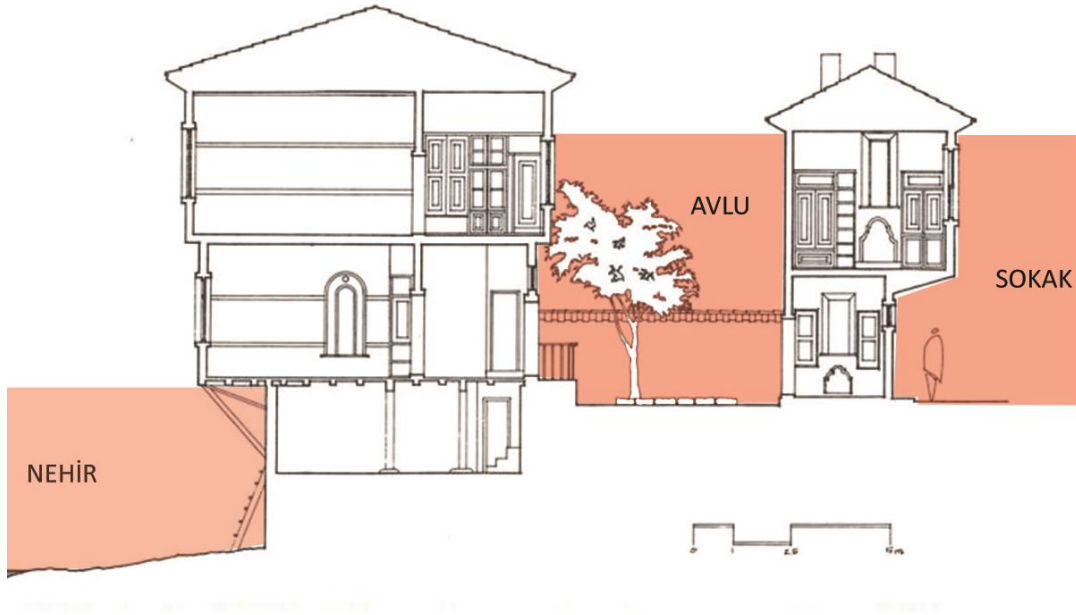
Tablo 8. Evlere Giriş Kuralları (Güzelci ,2012)

EVLERE GİRİŞ KURALLARI					
					
1	2	3	4	5	6
					
Ev	Avlu/Bahçe	Selamlık	Sokak ve Giriş		

Birinci plan tipi, avlusu olmayan, girişin sokaktan olduğu evlerdir. İkinci plan tipi olan yapılarda sokaktan avluya açılan bir kapı bulunur ve avlunun devamında yapıya ulaşılır. Yalı boyu evlerinin birçoğunda bu düzene rastlanmaktadır. Üçüncü plan, sokaktan hem eve hem de avluya girilebilen ev tipidir ve sokaktan iki farklı kapı açılır. Bu kapıların biri yapıya girişi sağlarken diğeri ise avluya girişi sağlar. Dördüncü planda, giriş sokak tarafında bulunan selamlıktan yapılır. Avlu harem ve selamlığın ortasında kalmaktadır. Beşinci planda, evler 2 bölümden oluşmaktadır. Avluya girildikten sonra geçiş sağlanır. Kapı direk olarak avluya açılır ve haremlik ve selamlığa geçişler buradan dağılır. Altıncı planda, girişler avlu ve selamlıktan olabilir. (Güzelci, 2012). Geleneksel konut tipolojisindeki farklılıklar incelendiğinde, sokağa göre yapıların öne arkaya çekmelerle tasarlandığı görülmektedir. Sınır; doğrusal bir aksta kendini ileri geri çekmelerle bahçeyi, selamlığı ve avluyu tanımlayıcı durumdadır. Bahçe sınırları bazı noktalarda büyüyüp genişlemekte bazı durumlarda sadece geçişlere yardımcı olmaktadır.

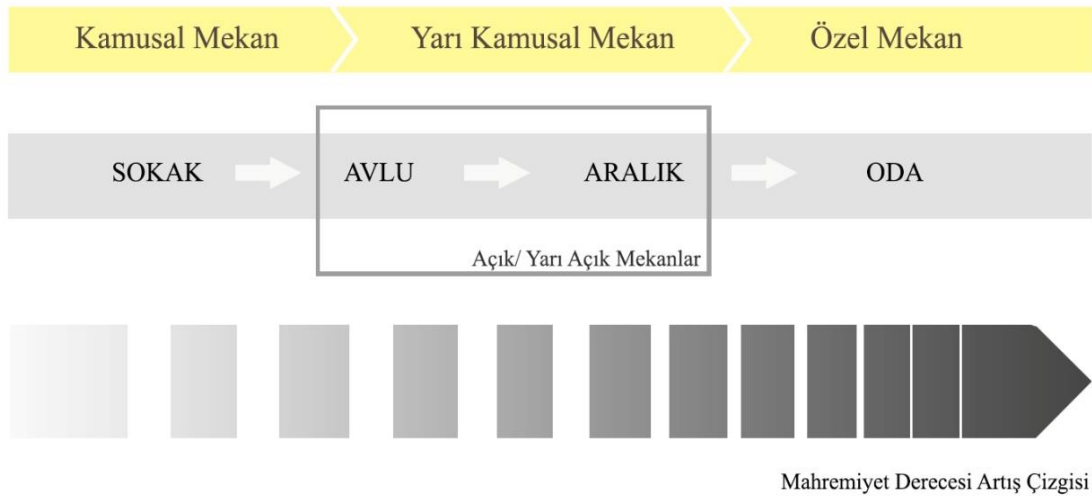

Şekil 4.31 İki Bölümlü Yalı Boyu Evi Planı Yorumlanmıştır (Bechhoefer ve Yalçın, 1991)

Şekil 4.32 İki Bölümlü Yalı boyu Ev Kesiti Yorumlanmıştır (Bechhoefer ve Yalçın, 1991)

İki bölümlü Yalı boyu evi incelendiğinde 4 numaralı plan tipi görülmektedir. (Tablo 8). Sınırlandırılarak tanımlanmış bahçe tanımlı bir dış oluşturmaktadır. Bu dış mekân bir bahçe kapısı ile kamusal alandan ayrılmaktadır. Geleneksel Türk evinde bulunan, yüksek duvarları ve kapısı ile sokaktan ayrılan avlular bu konumlanmaya örnek oluşturmaktadır. Özel ilişkiler kamusal müdahalelerden arındırılmış bu mekânda yaşanmaktadır. Avlu yarı kamusal alanı oluşturmaktadır. Avlu kapısı özel yaşantının sokağa bağlandığı noktadır. Güneyde nehir manzaralı daha özel yaşam alanları; sokaktaki odalardan bahçeyle ayrılmıştır.

Şekil 4.33 Mekân Kurgusunda Mahremiyet

Oda konutun en mahrem mekânıdır. İçinden geçilen başka mekânlara ulaştıran, birçok mekânla doğrudan ilişki içerisindeki geçiş mekânları olan yarı kamusal alanlar ise kapalı mekânlara oranla daha az mahrem mekânlardır. Amasya geleneksel konut dokusundaki avlu örneği insanları ilk karşılayan yarı kamusal bir mekân olup sosyal ilişkilerin geliştiği mahremiyet ve egemenlik anlayışına göre şekillenen alanlardır.

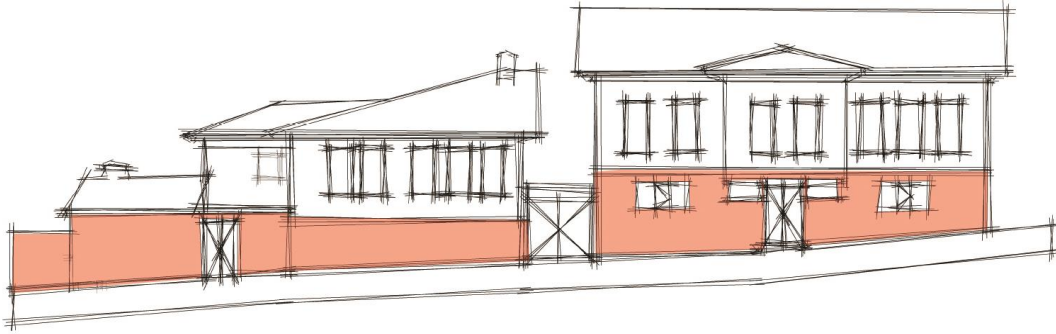
Şekil 4.34 Geleneksel Konut Dokusu Avlu Örneği

Plan tipolojileri incelendiğinde sokak-avlu-konut-oda hiyerarşisi görülmektedir. Mahremiyet durumu kamusal alanlardan öze doğru artmaktadır. Kamusal alandan özel alana geçiş avlu aracılığıyla olmaktadır. Konutun ana giriş kapısı ve konuttaki mekânlar avluya açılmaktadır. Yarı kamusal bir yaşam alanı tanımlayan avlu dokusu bir ara mekân özelliği göstermekte gündelik hayat aktiviteleri burada gerçekleşmektedir.

Şekil 4.35 *Yalı Boyu Evleri Sokak Görünüşü*

Kapının, sınırlayıcı özelliği ile mahremiyet, güven duygusu yaratmanın yanı sıra, engellenme, aşılmazlık, özgürlüğün kısıtlanması gibi etkilerinden de söz edilebilir (İzgi, 1999). Mekânın dişey sınırlayıcısı olan kapılar, iç ve dış mekânın görsel ve fiziksel ilişkileri kurgular. Mekânın sınırını tanımlayan fiziksel öge olan, sınırlayıcı ve ayırıcı bir unsur olarak tanımlanan kapı geçişlere ve birleşmelere olanak sağlar. Kapı önlerinde meydana gelen eşikler bu birleşmelerin mekânsal kurgudaki önemli elemanlarıdır.

Şekil 4.36 *Cephe Görünüşü Pencere Büyüklükleri*

Geleneksel konut dokusunun cephesinde gözlenen durumlar incelendiğinde zemin katı ve ilk kattaki pencere büyüklüklerinde farklılıklar gözlenmektedir. Geleneksel konut dokusunun zemin katlarının sokağa bakan cephelerinde sağır duvarlar ya da küçük pencereler kullanılmıştır. Üst katlarda ise pencere büyüklükleri biraz daha büyük ve yaşama alanları, oturma odaları mahremiyet durumu göz önünde bulundurularak sokağa bakan cepheden uzak genelde üst katlarda tercih edilmiştir. Zemin katların kullanım alanları da bu doğrultuda şekillenmektedir. Kamusal ve özel arasındaki bu ayrımın mekân organizasyonunu ve cephe düzenini de etkilediği görülmektedir.

Konutlardaki mahremiyet durumu kullanıma bağılı olarak değişmektedir. Kamusal ve özel alan arasındaki bu ayrım sokaktaki kullanımın değişmesiyle farklı açılımlara yol açmaktadır. Önceden konut olarak işlev gören geleneksel konutlar daha sonra ticari birimler ve işletmeler olarak kullanılmaktadır. İşlevin farklılaşması konut dokusunun dönüşümüne sebep olmaktadır. Önceden sağır olan cephelere ticari birimler geldikten sonra tezgâhlar dayandırılmış ve sergi yüzeyi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 4.37 Geleneksel Konut Dokusu Sokak Perspektifi

İnsanların yaşama biçimlerinde meydana gelen değişimler, sosyal, ekonomik ve toplumsal durumlar kentleri anlayıp yorumlamamıza yardımcı olmaktadır. Kentteki yeni yaşam alanlarının oluşması kent kimliğini zamanla tahrip etmektedir. Kentin kuzey güney yönünde sınırlı bir şekilde ilerleme kaydetmesi kentte yüksek katlı konutlar inşa edilmesine sebep olmaktadır. Bu durum kent dokusunu ve kentsel peyzajı olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Kentin özgü fiziksel yapıları sosyo-kültürel sebeplerden dolayı kimliğini kaybetmektedir. Amasya kentinin yerel mimarisi her geçen gün biraz zarar görmektedir. Önemli bir yerleşim alanı olan geleneksel konut dokusunun bulunduğu sokakta koruma çalışmaları yapılsa da sadece görsel anlamda bir etki oluşmaktadır. Kültürel süreklilik sağlanamamakta, Yalı boyu evleri dokusunu kaybetmeye başlamaktadır.

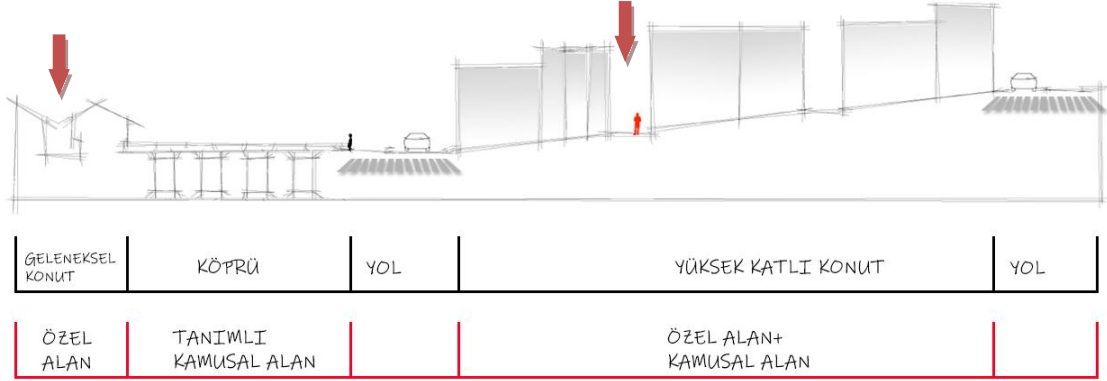
Kentin geleneksel dokusu rant baskısı etkisiyle de büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Sürekli bakım ve onarım gerekmesi ahşap yapıların dokusunda meydana gelen zararlar, konutlarda yaşayan insanların konutlarını terk etmelerine sebep olmuştur. Konfor koşullarının sağlanamaması ve düşük gelirli insanların orda yaşamaya başlaması, bölgenin dokusunun değişmesinde büyük bir etkindir. Orada yaşayan insanlar turizmin etkisiyle evlerini otel restoran sahiplerine satmışlardır. Konutların bazıları restore edilerek müze, halk evleri, butik otel, restoran, satış birimleri olarak ticari amaçlara yönelik dönüştürüldüğü gözlemlenmektedir.

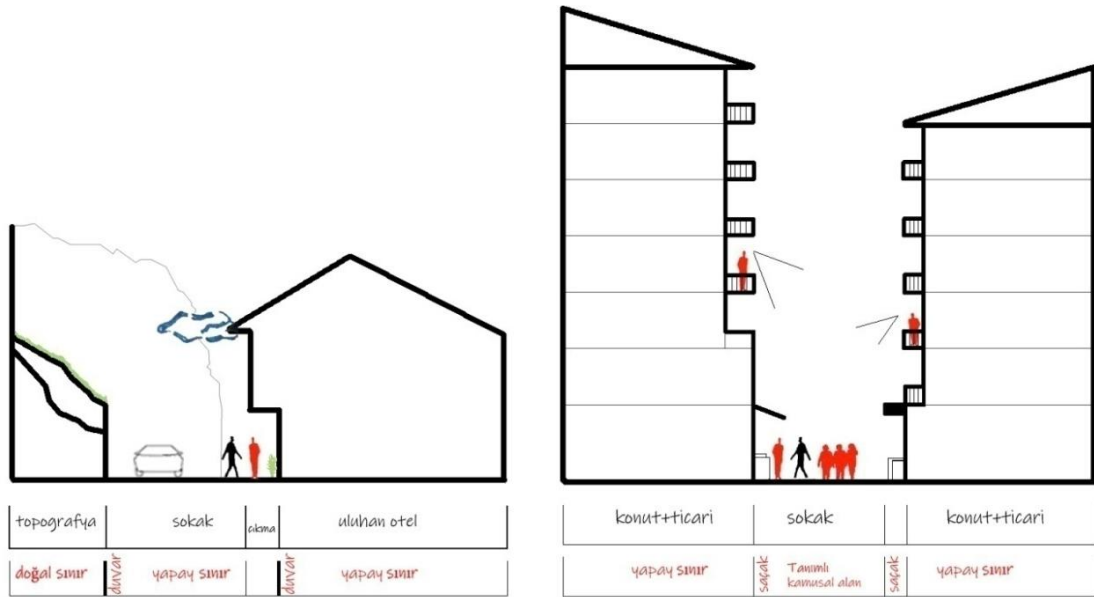
Şekil 4.38 Geleneksel Konut Dokusu Satış Birimleri

Özelden kamusala meydana gelen değişimler incelendikten sonra gözlemlenen durumlar değerlendirildiğinde özel alan kavramının yok olmaya başladığı sokakta yaşayan insanlar kentin başka bölgelerine taşınmışlardır. Amasya, çevresinde artan sayıda yeni mahallenin inşa edildiği doğrusal bir şehir merkezine sahip bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Nehrin kuzey kıyısının (geleneksel konut dokusunun bulunduğu bölüm), zor olan arazisi ve dolayısıyla otomobil erişimini kısıtlaması nedeniyle karakteri çok değişmemekte ancak işlevsel olarak farklılıklar gözlemlenmektedir. Nehrin güney tarafında ise şehir, her zaman olduğu gibi çalışmakta ve değişmekte, geçmişte olduğundan daha büyük bir bina yoğunluğunu barındırarak sınırlarını her geçen gün değiştirmektedir. Yeni mahalleler güneyde, özellikle de Yeşilirmak vadisinin yayıldığı doğrultuda inşa edilmiştir. Artan nüfusun etkisi ve kentin kuzey ve güney yönünde ilerleme alanları sınırlı olmasından dolayı yüksek katlı evler inşa edilmeye başlanmıştır. Kentin kendine özgü fiziksel yapısı da

bu durumda değişikliğe uğramakta ve bu değişimler sokak dokusu üzerinden okunmaktadır. Bu değişimleri iki farklı sokak ölçeğinde bakacak olursak geleneksel konut dokusundaki Teyfik Hafız Sokak ve ticari dokunun yoğun olduğu yüksek katlı binalara sahip Kocacık Sokaktaki durum incelenmiştir.

Şekil 4.39 İki Farklı Konut Tipolojisi Kesiti

Şekil 4.40 İki Farklı Konut Dokusu Kesitte Gösterim

İki konut dokusu arası sokaklar incelendiğinde geleneksel konut dokusundaki ara sokakların insan ölçeğinde konut dokuları gözlenmektedir. Yüksek katlı konut tiplerinde insan ölçeği göz önünde bulundurulmamış daha karmaşık sıkışık alanlar meydana gelmiştir. Çarşı dokusundaki yüksek katlı konutların altı ticari alanlar olarak kullanılmakta sokakta yoğun bir doku gözlenmektedir.

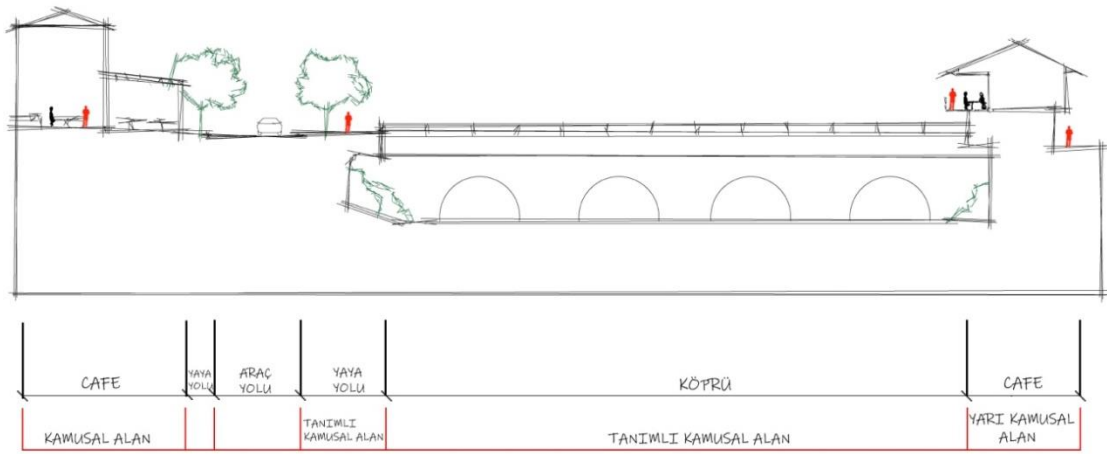
Şekil 4.41 İki Farklı Sokak Görüntüsü (Google Haritalar Üzerinden Edinilmiştir)

Duvarların çözünen fiziksel sınırların kırılmaya başladığı, kentin savunma amaçlı sur duvarlarını bırakıp kent duvarlarının dışına yerleşmesiyle; kale şehir olarak tanımlanabilecek bir kent olan Amasya gelişerek açık kent olarak adlandırılmaktadır. (Tanyeli , 1987). Açık kent modeliyle yerleşimler artık ulaşım odaklı olmaya başlamıştır. Ulaşım odaklı yeni modern kent planlamasının gelmesiyle kentin yeni sınırlarını belirleyen meydanlar, odaklar, bulvarlar olmuştur. Birçok Avrupa kentinde görüldüğü gibi; kentin merkezlerini tanımlayan ve birbirine bağlayan ana yolların belirlenmesi, bu yolların hedef noktalarında anıtlar ile vurgulanan meydanlar oluşturması, kent içindeki ulaşım kurgusunun sağlanıp ve bu bağlantıları kentle ilişkilendirerek kentin bir bütün olarak sınırlarının belirlenmesini kolaylaştırmıştır (Altan Ergut, Akpınar, & Akay, 2005). Amasya kentinde de böyle bir durum söz konusudur. Meydanlar ve bulvarlar yolların bölgeleri tanımlamasıyla kentin sınırlarını belirleyen unsurlar olarak görülmektedir.

Amasya kentinin nüfus yapısı, sosyal ve ekonomik yapısı da sınırların şekillenmesinde etkilidir. Tüm bu fiziksel sınır öğelerinin şekillenmesinde nüfus yapısı, sosyal ve ekonomik yapının etkisi yadsınamaz. Kentsel aktörleri ve sosyal dinamikleri kavramak mekânsal yapının çözülmesini kolaylaştırır. Kentin sosyal ekonomik kültürel ve sembolik ilişkilerin kentte yansımalarıyla gündelik hayatın mekânı olan kentsel mekânları oluşturur. Kentsel yapıyı anlamaya çalışırken, kentin

yapısını anlamaya çalışan araştırmacılara göre yürüme eylemi mekânı anlamaya ve kavramaya yardımcı olmaktadır.

Gündelik hayattaki değişiklikler kimi zaman kenti ve kentliyi de değişime uğratarak kamusal bir alan oluşturur (Sargın, 2009). Bu bağlamda Ziya Paşa Bulvarı bu duruma örnek oluşturmaktadır. Kentin önemli yaya ve ulaşım akslarından biri niteliğinde olan bu caddede, ulaşım gündüzleri sağlanırken yaz aylarında gece yol trafiğe kapanmaktadır. Meydana gelen kamusalılık; sınır ögesi olarak tanımlanan yolun değişime uğramasında etkin bir rol oynamaktadır.

Şekil 4.42 Bulvar ve Geleneksel Konut Dokusundaki Kamusal Alan Kesiti

Ağaçlarla çevrili yol; araç ulaşımını sağlayan bir öge olmaktan çıkıp bir bulvar özelliği göstermektedir. Akşamları yol trafiğe kapandıktan kamusal bir etkileşim ortamı meydana gelmektedir. Genellikle sadece ağaçlar ve asfalar tarafından örtülmüş olan yolda kamusal bir alan tanımlayan bulvar, yolun çizdiği sınırla hacimsel bir alan tanımlamaktadır. Gezi yolu olarak adlandırılan bu alanda etkinlikler, konserler ve dinletiler olmaktadır.

Karşı kıyıdaki durum değerlendirilecek olursa nehir kenarına doğrusal bir aks boyunca dizilmiş olan küçük kafeler nehrin üzerine doğru sarkmaktadır. Geleneksel konut dokusundaki evlerin restore edilmesiyle oluşturulmuş olan kafeler hem ferahlık sağlayan alanlar sunmakta hem de nehir kenarı karakterinin kamusallaştırılması sağlamaktadır.

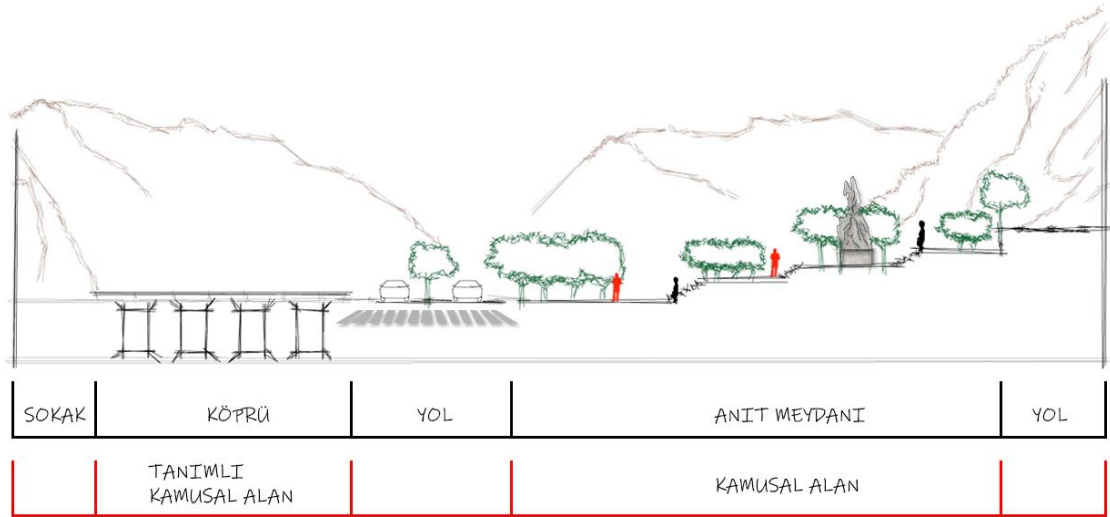

Şekil 4.43 Ziya Paşa Bulvarından Bir Görüntü

Önceden sadece ulaşımda kullanılan yol günümüzde kamusallaştırılmıştır. Kentin değişen koşullarına göre şekillenip dönüşen alanlar tasarlanmaktadır. Kamusal olan artık göstergeler olmaktan çıkıp, kapitalist üretim, dağıtım ve tüketimin merkezi haline gelmektedir (Sargın, 2009). Kamusal alanlar; farklı katmanların bir araya gelerek, iletişim ve uzlaşma ortamlarının oluşturduğu alanların kentsel hacimlerde yorumlanmasıyla meydana gelmektedir.

Kentlerin şekillenmesinde kamusal alanların konumu oldukça önemlidir. Bu alanlar aynı zamanda da farklı sosyal grupların karşılaşma mekânıdır. Öztan; kent meydanlarını insanların eylemlerini yerine getirdiği, birleşme ve bütünleşme duygusu yaratan, kentsel mekânı kuşatan, yatay ve düşey hacimsel elemanlarla sınırlandırılmış üç boyutlu hacimsel düzenlemeler olarak tanımlamaktadır (Öztan, 1968). Hacimsel bir form meydana getiren meydan; Arendt'in tanımına göre '*Görünüm mekânlarıdır*'. Resmi geçit törenlerinde ve sosyal etkinliklerin konserlerin yapıldığı kamusallığın üretildiği rekreasyon alanlarına dönüşebilmektedir. Burada meydana gelen sosyal yaşantı 'öteki'nin gözüne görünerek kamusal görünüm mekânı haline gelmektedir (Sargın, 2009). Meydanlar; sosyal alanlar meydana getirerek kişisel alan sınırlarının genişlediği mekânsal organizasyonlardır. Farklı kültürler ve dış dünya ile iletişimin kurulduğu bu alanlarda; insanların yapılı çevreyle sosyal etkileşime girmesi sağlanmaktadır. Amasya Anıt Meydanı'nda da bu durum gözlenmektedir.

Fiziksel sınır öğeleri olan cadde ve sokakların aksını belirleyen yollar bazı noktalarda kentsel mekânları çevresinden ayırır bazen ise birleştirici eleman olmaktadır. Amasya’da da yollar keşişim ve düğüm noktalarında farklı açılımlar oluşturmakta ve yollar bu noktalarında farklı ölçeklerde meydanlar oluşmaktadır. Anıt Meydanı’ndaki durum incelenecek olursa; oluşturulan çeşitli eşikler, nişler kentlinin karşılaşp etkileşime girdiği alanlar tanımlamakta; dolaşımın olduğu bu noktalarda geçirgen sınırlar bulunmaktadır. Geçirgen bir mekân haline gelen bu meydan kimi zaman kutlamaların, etkinliklerin yapıldığı bir alana dönüşmekte kimi zaman da karşılaşma, buluşma mekânı olarak kullanılmaktadır. Geniş sert zeminler çocukların bisiklet sürüp oyun oynadığı alanlara dönüşmekte, etkinlikler olduğu zaman kullanılan amfi; Resmi Geçitlerde, konserlerde, çeşitli faaliyetlerde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Şekil 4.44 Anıt Meydanı Kent Kesiti

Anıt meydanının eski ve yeni durum karşılaştırıldığında 1900lü yılların ortalarında Yavuz Selim Meydanı yerinde süs havuzu ve taksi durağı bulunmaktaydı. Ana bir merkez tanımlayan boşluk; ticari dokuların, kahvehanelerin ve lokantaların bulunduğu bir alan olup halkın etkileşime girdiği noktaları tanımlamakta, süs havuzunun etrafındaki nişler bireyin durup dinlendiği yerler olarak kullanılmaktaydı. İlk çağlardan bu yana önemli bir toplanma alanı olup, idari merkezin karşısına konumlandırılan kale kentin dışarı açıldığı nokta olarak tanımlanan meydana daha sonradan bir Atatürk heykeli yapılmıştır. Eski ve yeni durum karşılaştırıldığında

kentsel açık mekânlarda meydana gelen değişiklik genellikle sosyo-kültürel amaçlı olduğu görülmektedir. İkisinde de ticari dokunun meydana yakınlığı söz konusudur. Atatürk heykeli yapıldıktan sonra meydan kentin önemli bir odak noktası haline gelmiştir.

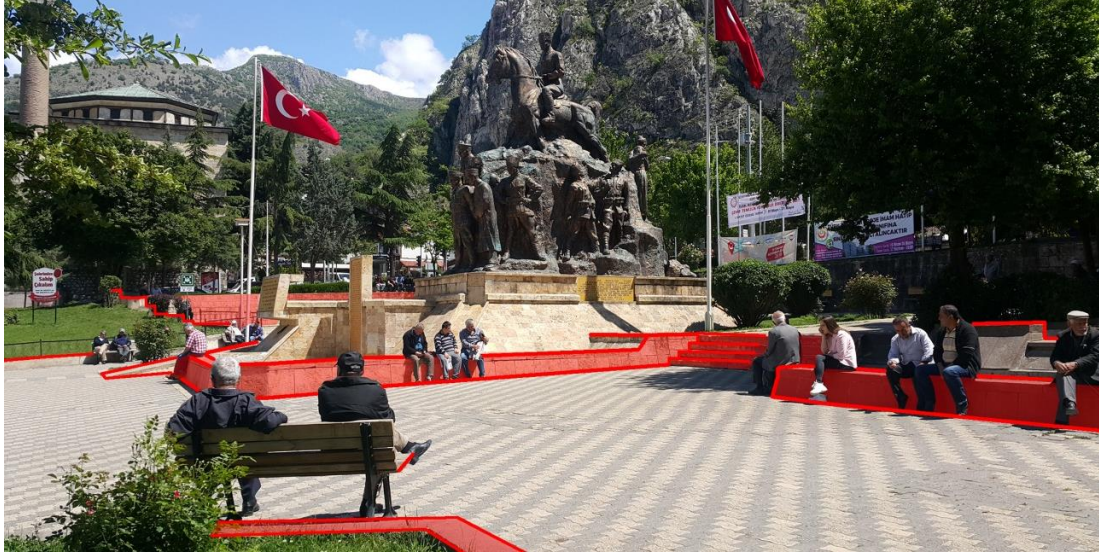

Şekil 4.45 1960'lar Meydandan Bir Görünüm, (Menç, 2000)

Meydanlar ve parklar kentler için önemli tanımlı noktalardır. Bu noktalara Atatürk heykeli yerleştirilmiş ve kamusal alanlar tasarlanmaya başlanmıştır (Sönmez, 2015). Amasya Tamimi Anıtı, devlet sanatçısı unvanı olan ünlü heykeltıraş Prof. Dr. Tankut Öktem tarafından 1974 yılında yapılmıştır. Birçok kentte çok sayıda Atatürk anıtı yapan Öktem, eserlerinde Atatürk'ü bir kaidenin üzerinde yalnız göstermektense yarattığı toplumla göstermeyi tercih etmiştir. Öktem eserlerinin 200-300 km uzaktan görülebilir nitelikte olması gerektiğini söylemiştir. Yaptığı eserler sayesinde insanların hafızasına o yerlerin kazındığını belirtmiştir. Tarihin bir özeti niteliğindedir dıştan görünebilme ve halk ile iletişim içinde olunabilecek alanlara tasarlanan bu heykeller Öktem'in kamusal alan heykelleri üzerine çalışmalar yaptığını göstermektedir (URL27).

Anıtın merkezine konumlandırılan heykeller meydanın görünür olma durumunu artırmaktadır. Anıtın meydandaki sınır etkisi orayı kentin odak noktası haline getirmektedir. Oluşturduğu hem sınır etkisi hem de geçirgen olma durumu uzaktan görülünce oraya gitme istediğini artırmaktadır. Meydan 3 tarafından yollarla

sınırlandırılırken bir tarafından konut dokusu ile sınırlandırılmıştır. Meydana açılan bu konutların alt katlarında ticari dokunun yoğun olduğu görülmektedir.

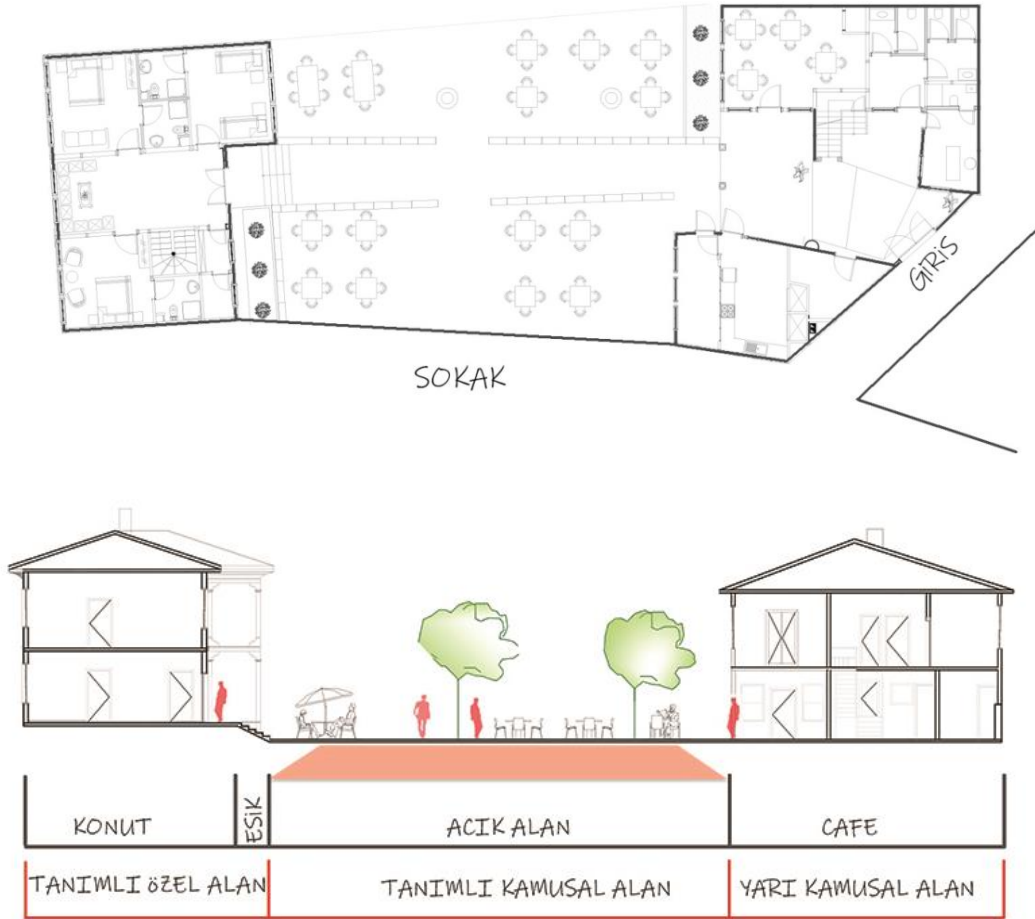

Şekil 4.46 Anıt Meydanı Güncel Durum

Tasarlanan kentsel nişler Anıt Meydanı'nı bir durak noktası haline getirmektedir. Havuz, merdiven, anıtsal yapılar boşluklar yükseltirler de niş tanımlar. Meydan ve onu çevreleyen nişler insanların vakit geçirme gibi eylemleri gerçekleştirecekleri sohbet edip dinlenecekleri yerleri tanımlı hale getirmektedir. Farklı kültürel dokuların bir araya gelip aralarındaki sınırların kalktığı bu mekânlar, kamusal alanları hem fiziksel olarak düzenlemekte hem de meydan farklı kullanım şekillerine imkân sağlayarak sosyal ilişkiler ağının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Ağaç gölgeleri, heykellerin alt kısımlarındaki nişler, fiziksel çevrenin detayları kullanılarak etkileşimin yoğunlaştığı alanlar meydana gelmektedir. Farklı kullanıcılar tarafından aynı işlevlerde kullanılmaya başlanılan kentsel boşluklar geçilip gidilmeyen dinlenme, oturma, sohbet etme veya konser gibi etkinlikler yaptıkları alanlara dönüşmektedir. Kentteki sınırların bu noktalarda eridiği gözlemlenmektedir.

Anıt meydanı; kentin iki ana yolu arasında geçirgen bir unsur oluşturmaktadır. Yollar meydanın konturunu çizmektedir ve alanı tanımlı bir hale getirmektedir. Doğal alanların; politik, ekonomik alanlarla birleşip çevreyi yollar aracılığıyla sınırlandırarak tanımladığı bu yerler potansiyeli yüksek alanlardır. Yollar bir sınır ögesi olmaktan ziyade tanımladığı boşluğu kamusallaştırmaktadır.

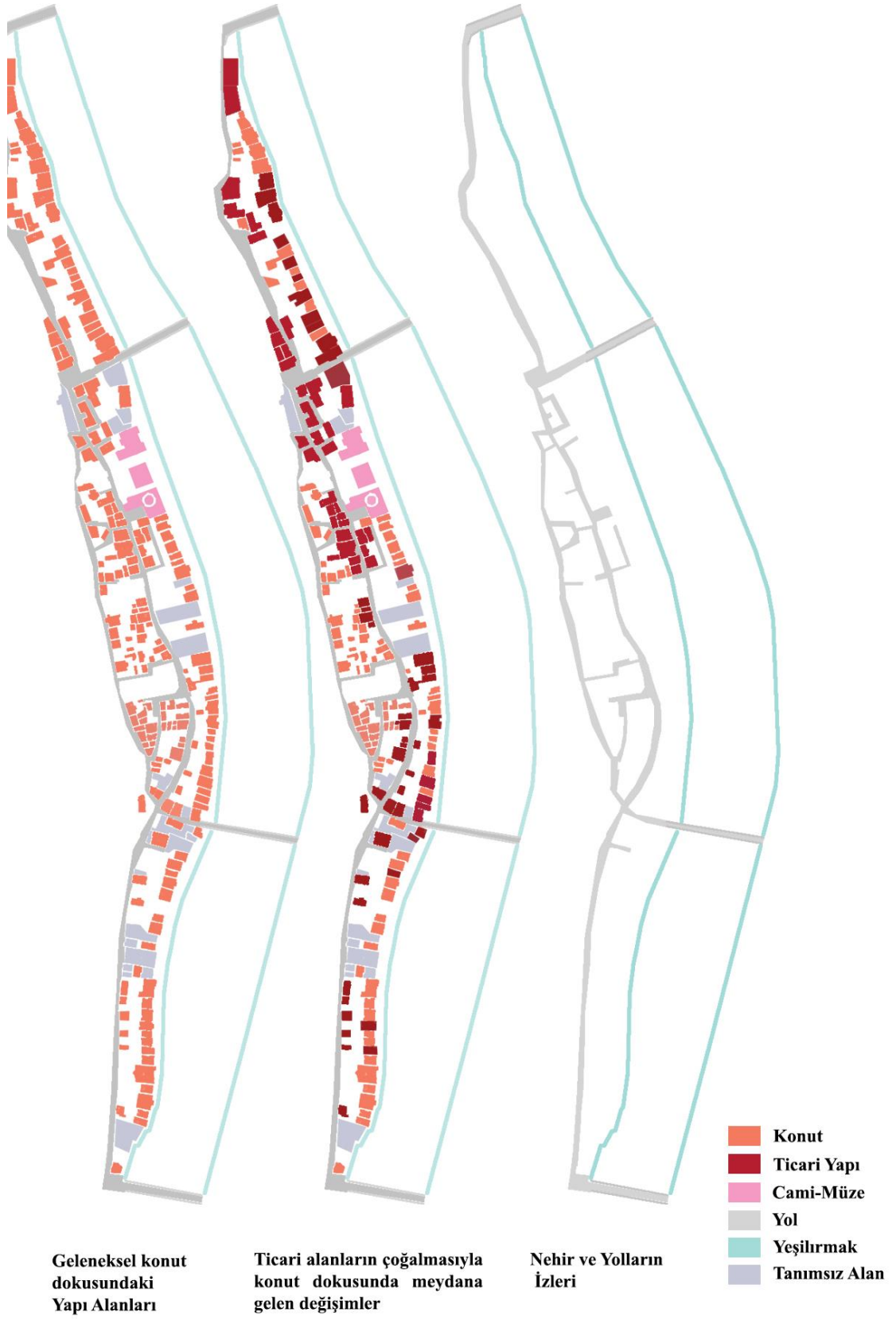
Bir başka kamusal alan özelliği gösteren kafe yapısı incelendiğinde; bahçe duvarının ortadan kalkıp, etkileşime imkân sağlayan bir alana dönüştüğü gözlemlenmektedir.

Şekil 4.47 Kafe Görünüş ve Kesit

Konut yapısında görülen duvarlar zamanla ortadan kaybolmakta, fiziksel sınırların ortadan kalkmasıyla da tanımlı kamusal alanlar oluşturmaktadır. Dönüşümün olduğu bu noktalarda sınırlar erimektedir. Bahçe duvarının ortadan kalkarak özel alanların birleştirilmesi sosyal ve kültürel dokunun iç içe geçmesi ve bu ayrımın ortadan kaybolduğu gözlemlenmektedir. Fiziksel sınırlar aracılığıyla ayrılan iki konut dokusu arasındaki duvar yıkılmıştır ve sosyo-kültürel bir kamusal alan meydana gelmiştir. Newman(1996)'ın bahsettiği gibi daha önceden ön ve arka bahçe konut dokusu için özel alan tanımlarken artık bu ortak alanlar paylaşılmaktadır ve kamusal alan niteliği göstermektedir. Önceden yarı özel, özel alanların yasal olarak halka açık alanlar haline gelmesi o alanı kamusallaştırmaktadır.

Tablo 9. Amasya İmar Planı Üzerine İşlenen Geleneksel Konut Dokusu Özelden Kamusal Morfolojik Gösterim

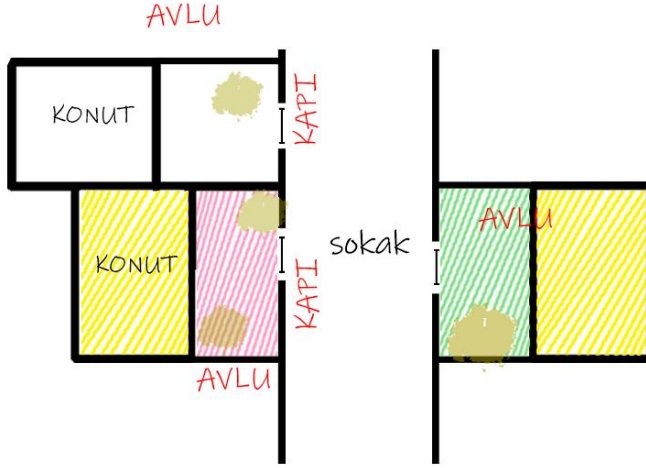

Tablo 9’da geleneksel konut dokusundaki özelden kamusala morfolojik durum Amasya imar planı üzerine işlenmiştir. İlk haritada geleneksel konutlardaki eskiden yapı alanları verilmiştir. İkinci haritada ticari alanların artmasıyla konut dokusunda meydana gelen değişim işlenmiştir. Geleneksel konut dokusundaki değişim incelendiğinde önceden konut olarak kullanılan yapının ticari dokuya dönüştüğünü görülmektedir. Sokaktaki kullanım, kapitalizmin etkisi ve turistik bir alan olmasıyla Amasya kentinin dokusunda meydana gelen kullanımların değişmesi, kentin değişime uğradığını göstermektedir. Nehre bakan cephe kafe olarak kamusallaştırılarak yaşanan, karşılaşılan ve etkileşim kurulan bir alan olarak kullanılır hale gelmiştir. Önceden mahrem olan alanların zamanın değişimi ile kamusala dönüştüğüne örnek gösterilmiştir. Sokaktaki kullanım kullanıcı profiline göre değişmekte, turistik gelişmelerin de etkisiyle kamusal kullanımlar artmaktadır. Geleneksel Türk kentlerindeki değişim direkt olarak gözlenmese de yan gelişmelerde farklı bir açılımla devam etmekte, bu da açılımın modern insanın çöküşü ve kamusallığın değişimi gözlenmektedir.

Eskiden tamamıyla konut olarak kullanılan bu yapılar artık ticari kaygı ve turistik gelişmelerin etkisiyle butik otel, restoran, kafe ve halk eğitimin düzenlemiş olduğu kültür evlerine bağlı kursların verildiği kurumlar olarak kullanılmaktadır. Konutlarda yaşayan insan sayısının giderek azaldığı gözlemlenmekte yaşayanlar mahremiyetin sağlanmaması ve güvenlik unsurundan dolayı yaşadıkları yerleri terk etmeye başlamışlardır. Tarihi dokudaki cephe ve sokakların eski kullanımları göz önünde bulundurulduğunda yeni ve eski durum arasında farklar bulunmaktadır. Komşuluk kültürü giderek yok olmakta kapı önleri ticari amaçlara hizmet ederek geleneksel konut dokusu ve kenti tanıtıcı ürünlerin satıldığı tezgâhların konumlandırıldığı yerlere dönüşmüştür. Kente gelen turistlerin ekonomik katkı olarak görülmesi sokak dokusunun büyük bir değişime uğramasına sebep olmuştur. Konut dokusunun dış cephesinde değişimler meydana gelmemiş gibi görülse de iç mekânda ve işlevlerinde değişiklikler gözlemlenmektedir. Kullanıcının değişmesi yapının da cam pencere iç mekân kurgusunu değiştirmesine sebep olmaktadır. Sokak ölçeğinde meydana gelen değişimler incelendiği zaman özel alanlardan kamusal alana doğru bir değişim söz konusudur.

4.3. Değişen Konut Tiplerinde İç-Dış İlişkisi Analizleri

Geleneksel Konut Tipolojisinde İç-dış İlişkisi

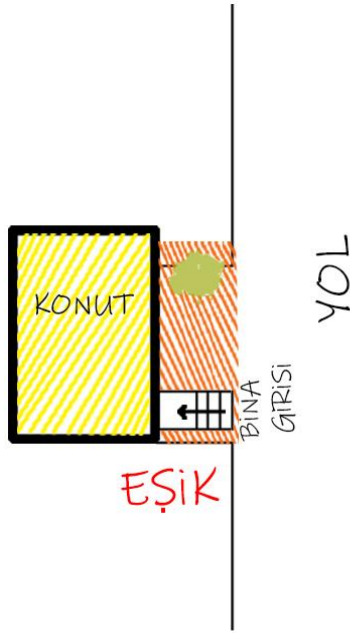
Geleneksel konut tiplerindeki girişler incelendiğinde konut ile sokak arasında **aradalık** durumu oluşturan avluların olduğu gözlenmektedir. Özel alan ile kamusal alan arasında bir geçiş olarak tanımlanmaktadır. Yarı kamusal mekânlarda tanımlanan **avlular** geçişe, etkileşime ve bir aradalığa imkân sağlamaktadır. Sokak ile konut dokusu arasındaki sınır durumunu geçirgen hale getirmektedir.

Şekil 4.48 Geleneksel Konut Girişleri

Kentin değişen dokusunda meydana gelen konut tipolojileri incelendiğinde gözle görülebilir farklılıklar vardır. Kendi içlerinde yarı-açık, kapalı ve özel mekanlar oluşturup zamanla değişen yapılaşmalar beraberinde de değişik mekansal kurguları beraberinde getirmektedir.

Müstakil Konut Dokusundaki iç dış ilişkisi

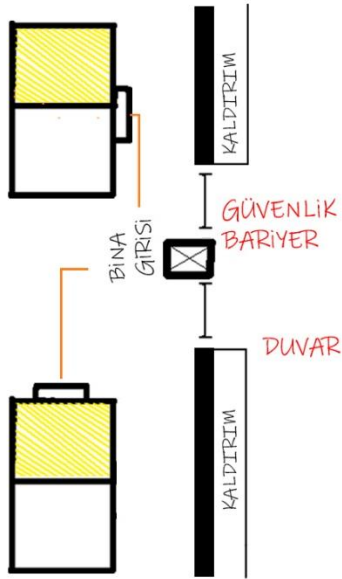
Müstakil konut tiplerinde, kamusal alan ile özel alan arasındaki sınır durumu incelendiğinde kapı ve sokak arasında bulunan eşikler, iç ve dış mekân arasındaki farkı ortadan kaldırıp çeşitli mekân deneyimleri sunar. Geçişi ve bağlantıyı sağlayan bu aralıklarda hem farklı mekân kurguları sağlayıp hem de giriş çıkış imkânı sunmaktadır. Sınırın bulanıklaştığı noktalarda **eşikler** meydana gelip sosyal ilişkilerin ve etkileşimin olduğu mekânlara dönüşüp, iç ve dış arasındaki ilişkiyi algılanabilir kılan alanları tanımlamaktadır.

Şekil 4.49 Dere Mahallesinde Bir Konut Girişi

Konutlarda kurulan iç-dış ilişkisine bakıldığında görülen mekânsal değişimler, kapılarda oluşan etkileşim ve bu alanda kurgulanan mekânlar, çeşitli faaliyetlere imkân tanımaktadır. Sirkülasyonun sağlandığı bu alanlar eşik mekânlar oluşturmuş, geçirgen mekânlar olarak da tanımlanabilir. Bahçe kapıları genelde açık olan bu yapılarda özel, yarı kamusal ve kamusal alanlar oluşturulduğu görülebilmektedir. Kapalı yerleşmelerde görülen keskin sınırların aksine müstakil konutlarda sınırlar esnemektedir.

Kapalı konut sitelerindeki iç dış ilişkisi

Kapalı siteler incelendiğinde ise bina girişlerinde güvenlik bariyerine rastlanmaktadır. İç ve dış arasındaki bu sınır duvarlarla desteklenip **yapay** sınırlar oluşturulmuştur. Yeni yapıları sokaklardan ayıran duvar, çit, güvenlik bariyer ya da yeşil doku sınır öğeleri olarak kullanılmıştır. Özel alan ile kamusal alan arasındaki sınır tanımlı ve ayıricıdır. Fiziksel sınırlar kentin değişen ve dönüşen dokusunun önemli bir unsurudur. Kamusal alan ile özel alan arasındaki ayırım sosyal ilişkiler ağlarını zayıflatmaktadır.

Şekil 4.50 Amasis Konutları Girişi

Ayrıştırılmış alanlar yüksek güvenlik önlemleriyle çevrelenmiştir. Genellikle yaya ve araç ölçeğinde bu kontroller sağlanmaktadır. Konuta giriş yapabilmek için önce site girişinden, sonra bina girişinden geçilip konuta ulaşılmaktadır. Dışarıdan kapatılmış kendi içerisinde bir kurgu oluşturan sosyal ilişkiler ağının zayıf olduğu bu mekânlarda kentten kopmuşluk bir diğer deyişle iç ve dış arasındaki keskin ayırım okunmaktadır ve görünen sınırlar oluşmaktadır.

Bu çalışmada kent morfolojisi ve sosyal ilişkilerin mekânsal yapılaşmaya etkisi incelenmiştir. Bina ve sokak arasındaki alanlar ele alınarak mekân organizasyonunu nasıl etkilediği ve farklı kentsel formlarda farklı kurgulandığı görülmüştür. Şehrin karmaşasını ve sosyo-mekânsal ilişkisini anlamak için 3 farklı konut tipolojisinde meydana gelen durumlar değerlendirilmiştir. Aktivitelere ve sosyal etkileşimlere olanak sağlayan ara mekân kullanımlarında sokak ve konut ilişkisi önemli bir yere sahiptir. Modern konut tiplerinde bu ilişkiler yeterince güçlü değildir. Sosyal etkileşim sıklığı bu noktalarda az görülmektedir. Modern metropolde, *'dış ve iç uyaranların hızlı ve sürekli değişmesi nedeniyle'* bireyi belli bir özerkliğe teşvik etmektedir (Can & Heath, 2015). Kentteki yeni yapılaşmada konutun çevresiyle olan ilişkisi yeterince güçlü değildir. Kalın duvarla çevrelenen yapı yapay sınırlarla sokak dokusundan ayrılmıştır. Planlama yaklaşımları ve yasalar mekânsal tipolojileri etkilemekte, eşsiz mekân kurgularından uzak tasarımlar, kimliği olmayan ortamlar tasarlanmaktadır (Aydemir 1989; Ulu, 2006; Ercan 2007). Hızlı şehirleşme ile birlikte gelen yüksek katlı konut projeleri oluşturulmaktadır. Modern binalarda dış mekân arasındaki ilişki göz ardı edilmektedir (Anderson, 1991). Kent kimliğinin zamanla özelliğini yitirmeye başlaması hızlı şehirleşme ve beraberinde yeni konut tipolojilerindeki keskin ayrımlar görülmektedir.

Hanson; kent morfolojisinin giderek şekil değiştirmekte olduğunu, konutların kentsel yerleşimden fiziksel olarak bağının koparıldığından bahsetmektedir. Sokak aralarını, fiziksel öğelerle yerleşim dokusundan bağlantısının koparıldığı ara yüzler olarak tanımlamaktadır (Hanson, 2000). Mekân kurgusunun giderek değiştiği fiziksel unsurlar aracılığıyla sosyal ilişkiler ağının da koptuğu görülmektedir.

Eski konut tipolojilerinde görülen avlu ve eşik kavramı kullanıcının birbiri ile etkileşime girdiği noktalar olup aralarda sosyal alanlar tanımlamaktadır. Bu geçirgen sınırlar özel alan ile kamusal alan arasında yarı kamusal mekânlar, ara yüzler tanımlamakta ve sosyal ilişkiler ağının yoğun gözlemlendiği insanların karşılaşma alanları olan noktalarıdır. Değişen konut kültürü ve çok katlı konutların inşasıyla birlikte bu kavramlar ortadan kaybolmaya başlamıştır. Çit duvar bariyerlerle yapay sınırların çizilmesi konut ile sokak arasında keskin bir ayrım oluşturmaktadır. Özel alan ile kamusal alan arasında sınır oluşturmaktadır.

5. KENTİ DENEYİMLEYENLER GÖZÜNDEN BİR DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA

İnsanların zaman içerisinde çevreleriyle kurdukları bağ; yaşadıkları olaylar ve deneyimleri kent algısını oluşturmaktadır. Kentler, bütünde aynı kalsalar da ayrıntılarda değişim ve dönüşümlere uğramaktadırlar. Kentteki bu değişim ve dönüşümler, yapılan saha araştırmaları ve elde edilen veriler doğrultusunda tartışılmıştır.

Önceki bölümlerde incelenen konulara ek olarak kenti deneyimleyen insanların gözünden bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif hafıza¹ yöntemi kullanılarak kentteki kullanıcıların (Orada Yaşayanların Gözünden, Tasarımcı Gözünden, İşletme Sahipleri Gözünden) yapılan röportajlarla, değişen durumların kentte meydana getirdiği dönüşümleri yorumlamaları hedeflenmiştir. Mekânın kavranmasında ve değişen durumların yorumlanmasında gözlemcinin aktif bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Değişik gözlemciler tarafından da kentin okunabilirliği farklılaşmakta ve kentin sınırlarını tanımlama şekilleri değişmektedir.

Çalışmada; kullanıcıların yapıları çevredeki durumu yorumlama şekilleri, saha araştırması sonucu edinilen bilgilerle birlikte değerlendirilmiştir. Röportaj sırasında tez ile ilgili olarak kullanıcılara şu sorular yöneltilmiştir:

- 1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?
- 2.Kentin turistik etkisi oluşukça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?
- 3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?
- 4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?
- 5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?
6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?
7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu?

¹ Kolektif hafıza: Bireysel veya toplumsal deneyimlerin bir çeşit aktarılma biçimidir.

Kentin dokusu ve sosyal yapıda meydana gelen değişimlerin insan etkileşimiyle birlikte, sınırlarda meydana getirdiğı dönüşümler incelenmiştir. Yapılan röportajlar doğrultusunda kentteki fiziksel ve sosyal unsurların sınırı şekillendirdiğı gözlemlenmiştir.

Kentin turistik etkisi üzerine yapılan yorumlar incelendiğinde Kullanıcı 1 (EK1), geleneksel konut dokusunda yaşayan insanların mahremiyet durumları göz önünde bulundurulduğunda; konut ve ticari dokunun yan yana konumlandırıldığı yerlerde gürültü miktarının arttığından ve işletme sahipleri ile sorunlar yaşandığından bahsetmektedir. Özel alan; dış etkenler tarafından negatif etkilere maruz kalmakta, bu durum da konutlarda yaşamayı zorlaştıran bir unsur haline gelmektedir. Kullanıcı 2 (EK2), özel alanın kamusallaştırılmasının dışarıdaki kullanıcıya da açılmasını olumlu bulmaktadır. Kullanıcı 5 (EK5), sokağa olan turistik etkinin artmasını yerli halkın kalkınması için bir araç olarak tanımlamakta ve bu durumu yararlı bulmaktadır. Kullanıcı 8 (EK8), mahallenin turistik etkisinin ve küçük işletmelerin artmasıyla özel alanların giderek yok olduğundan bahsetmektedir. Sokak dokusu bozulmadan tasarımlar yapıldığı ancak kullanım biçimi değiştii için dokuda meydana gelen bozulmaların olduğu; kadınların da el işlerini sergileyip satışa sundukları alanların meydana gelmesinin, sokağın rant alanı haline getiren unsurlar olarak tanımlamaktadır. Kullanıcı 10 (EK10), kapı önü kullanımlarının azalıp komşuluk ilişkilerinin zayıflamasının sosyal ilişkiler ağını zayıflattığını söylemektedir. Kullanıcı 12 (EK12), sokağa yoğun turist akışının olmasıyla gündelik yaşamın etkilenip güvenlik ve huzur ortamının sağlanamamasından kaynaklı olarak, insanların çocuklarını rahat bir şekilde sokağa bırakamaması yaşadıkları alanları terk etmelerine sebep olduğundan bahsetmektedir.

Kentteki turistik alan etkisinin mahremiyet ve kamusalılık durumu üzerindeki kullanıcıya göre farklı yorumlandığı gözlemlenmektedir. Bazı kullanıcılar bu durumun kentin ekonomisine yararlı olduğunu söylemekte ve toplum tarafından da kullanılır hale gelmesini olumlu bulurken; bazı kullanıcılar ise oradaki güvenlik ve huzuru bozucu bir etmen olarak görüp bu durumu negatif olarak yorumlamaktadır. Genel durumu değerlendirecek olursak;

Geleneksel konut tipolojisinde görülen avlu kavramı kaybolmaya başlamıştır. Komşuluk ilişkilerinin yok olması sokaktaki görünmez sınırları meydana

getirmektedir. Güvenlikten yoksun ortamlar; mahremiyetin sağlanamadığı konutlarda yaşayan kullanıcıları negatif yönde etkilemekte ve yaşadıkları alanları terk etmelerine sebep olmaktadır. Mahremiyet olgusu, giderek ortadan kalkıp yerini kamusal alanlara bırakmakta, özel alanlar değişime uğrayıp ticari amaç kaygısıyla dışarıdaki insanlara da açılmaktadır. Var olan tarihi doku korunup değiştirilmiyor gibi gösterilse de sadece dış cephesi eski konut dokusuna benzer şekillerde tasarlanmaktadır. İç mekânlarda aynı durum söz konusu değildir. Yapılacak olan işletmenin kullanıma göre pencere ve kapı ölçüleri değişime uğramaktadır. Sokaktaki özel alanların kamusallaştırıldığı görülmektedir. Tarihi dokunun değiştirilip ticari amaçlara hizmet etmesi kent kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Fiziksel olarak geleneksel konut dokusu görülmektedir ancak mekânı algılamak artık zorlaşmaktadır. Önceden mahalle ve sokak olarak algılanan kent şimdi ticari ve turistik amaçlı bir anlam ifade etmektedir. Turistik bir şehir haline gelen Amasya tarihi dokusu değişime uğramaya başlamıştır.

Whyte(1999) kamusal alandaki temel faaliyetlerden birini insanları izlemek olduğundan bahsetmektedir. Gözlemlenen durumlar incelendiğinde; mekânda gerçekleşen faaliyetin şekil değiştirmesi oradaki kullanımı da etkilemektedir. (Whyte, 1980). Yaşam tarzının değişmesi ve kente gelen yoğun turist akımı; yeni kentsel mekân oluşumlarına yol açmaktadır. Sokağın fiziksel kalitesinin değişmesiyle, insanların vakit geçirebileceği bir koridor haline gelen Hatuniye mahallesi genel kullanım göz önünde bulundurulduğunda faydalı gibi gözükse de giriş çıkışların kontrolsüz olması, yaşayan halkı güvenlik konusunda tedirgin etmektedir. Değişen sınırlar meydana gelen yeni açılımlar üzerinden doğru bir şekilde okunmakta ve turistik etkilerin mekânsal sınırı nasıl etkilediği ve dokuda nasıl bir değişim meydana getirdiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Kentin kullanımı, değişim ve dönüşümü hakkında ve yeni yapılan ve ortadan kaybolan yapılar üzerine soru yöneltildiğinde; kullanıcı 1 (EK1), kentteki konut kullanımının neredeyse hepsinin dönüştürülmüş olduğundan ve son yıllarda değişime uğradığından bahsetmektedir. ‘80’lerde mahallenin lüks alanlar ve zengin ailelerin yaşamayı tercih ettiği alanlarken daha sonra mahalle boşalarak geliri düşük ailelerin yaşadığı yerlere dönüşüyor. Turizmin de etkisiyle düşük gelirli insanlar evlerini otel ve restoran sahiplerine satıyorlar.’ şeklinde aktarmıştır. Var olan dokunun korunuyormuş gibi görünüp korunmamasından kaynaklı kentteki değişimleri olumlu bulmadığından

bahsetmektedir. Kullanıcı 2 (EK2), yeşil ve tarihi dokunun korunmadan kentteki yapılaşmaları rant ve parası olanın konut yapabiliyor olmasıyla ilişkilendirmektedir. Kullanıcı 3 (EK3), kente turistik etkilerin kültürel ve sosyal anlamda ilerlemeler meydana getirdiğini düşünmektedir. Kullanıcı 4 (EK4), işlevinin kullanıma göre değiştiği ve yapı elemanlarının bu doğrultuda değişime uğradığından bahsetmektedir. Sokağın meydana getirmiş olduğu doku ve olumlu etkilerin kentin ekonomik anlamda gelişmesine yardımcı olduğunu gözlemlemektedir. Kullanıcı 7 (EK7), kafe, bar, butik otel ve işletmelerin artmasıyla özel alan kavramının zamanla yok olduğunu; mahallenin kültürel dokusunun ilgi çekici olmasından kaynaklı evlerin müze ve kamusal alanlara dönüştürüldüğünü söylemektedir. Kullanıcı 9 (EK9), işletmelerin kenti canlandırdığını ve sosyal alanları artırdığından ancak kentteki yeni binaların kentin dokusuna uyum sağlamadığını düşünmektedir. Kullanıcı 10 (EK10), konak dokularının ortadan kaybolup var olan konut dokusunun da artık tamamıyla ticari doku olarak kullanıldığı gözlemlendiğinden bahsetmektedir. Kullanıcı 11 (EK11) kentin kullanımının markalaşma anlamında iyi yönde geliştiği ancak betonarme yapıların kentin eski dokuyla arasında bir uyum olmadığını düşünmektedir.

Kullanıcıların kenti ve değişimleri yorumladıklarında olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsetmektedirler. Ekonomik katkı ve markalaşma adına kentte meydana gelen bu durumun dokuyu bozduğu kimi durumda düşünülmekte kimi durumda göz ardı edilmektedir. Amasya'daki konut tipolojileri incelendiğinde Roma döneminden bu yana gözlenen geleneksel konut dokusu kimliğini korumakta ancak işlev olarak eski özelliğini gösterememektedir. Koruma planları sadece dış cephede gözlemlenmekte, iç mekân kurguları kullanıma göre değişmektedir. Konut olarak kullanılan yapılar zamanla özelliğini kaybetmekte şehrin getirmiş olduğu turistik etkiyle butik otel, restoran, satış birimleri olarak faaliyet göstermektedir. Yoğun nüfus artışının getirmemiş olduğu konut ihtiyacından kaynaklanan yüksek katlı yapılar oluşmakta ve yeşil alanlar tahrip edilerek yapılaşma yüksek kesimlere kaymaktadır. Morfoloji bu yönde değişim göstermektedir. Müstakil konutlar da zamanla kentsel dönüşüm alanları içine girmekte kentin getirmiş olduğu büyüme doğrultusunda kaybolmaya başlamaktadır.

Sokağın fiziksel yapısında meydana gelen değişimler, mekân organizasyonunu şekillendirici bir unsurdur. Yoğun konut dokusuna sahip bölgenin aktif ticari bir

kamusal alana dönüşümü orada farklı işlevlerde hizmetlerin olmasından da kaynaklanmaktadır. Sosyal faaliyetlerin karşılıklı dönüşümü kentin sınırlarının değişime uğradığı noktalar tanımlamaktadır. Ara mekânlarda ve kaldırımlarda gerçekleşen faaliyetlerin sokak dokusunda giderek yok olduğu gözlemlenmiştir. Tüketim bölgesi haline gelen bölgeler kamusal alanın doğasını da etkilemektedir. Kişisel alandan ortak bölgelere geçişlerin tanımlandığı kamusal mekânlarda bazı alanlar düzenlenerek gündelik hayatın içine dâhil edilmeye başlamıştır. Bir iletişim ve sosyalleşme aracı olarak kullanılan tüketim mekânları; kentsel aktörlerin gündelik yaşamdaki uygulamalarını yapılandırarak sosyal anlamda kamusal alanlardaki dönüşümlerini de etkilemektedir.

Mevcut konutların kullanımında dönüşüm yaşanmaktadır. Sosyal yapı, fiziksel yapıyı etkilemekte mekânın kullanım şeklini değiştirmektedir. Sosyal ilişkiler ağının geleneksel ve müstakil konut dokusunda daha geliştiği yeni kent yapılaşmalarda sosyal ağların zayıf kaldığı gözlemlenmektedir.

Kentteki köprülerin bağlantıyı sağlamasıyla ilgili sorular incelendiğinde Kullanıcı 1 (EK1) ana merkezdeki 5 adet köprünün kentte geçişlere kolaylık sağladığından bahsetmektedir. Yeni köprü inşasına ihtiyaç duyulmasının temel sebebi olarak da bağ bahçe olan alanların konut dokusuna dönüşmesinin köprülere olan ihtiyacı artırdığından söz etmektedir. Kullanıcı 2 (EK2), nehir uzantısı boyunca devam eden su ögesini bağlayıcı elementlere ihtiyacının köprüler aracılığıyla olacağından bahsetmektedir. Kullanıcı 3 (EK3), şehrin doğu batı yönünde ilerlemesiyle birlikte köprülere duyulan ihtiyaçtan; kullanıcı 6 (EK6), ise nehir boyunca büyüyen kentin köprüler aracılığıyla yaşam alanlarına erişimi kolaylaştırdığından söz etmektedir. Kullanıcı 7 (EK7) “Kentte bulunan Yeşilirmak, gelişmekte olan şehir ve tarihe tanıklık etmiş olan eski bir mahalle arasında sınır durumundayken; köprüler bu iki sınır arasındaki bağlantıyı artırmaktadır.” diye aktarmaktadır.

Köprüdeki niceliksel genişleme incelenecek olursa; Magdenüs Köprüsü’nün kentin önemli vista noktaları haline gelen bir alan olması; köprünün geçilip gidilen bir alan olmaktan çok durulup dinlenen bir yer haline getirmektedir. Daha sonradan restore edilen köprünün genişliği değiştirilmiş ve orta bölgesi daha da genişletilip kentlinin oturup dinleneceği bir alan haline gelmiştir. Önceden sadece konut dokusu için geçişler gerekliken, artan nüfus ve ziyaretçi sayısının giderek artması o sokağın

aktif kullanılan bir yer olması ve kamusal alanları bulundurmasıyla ilişkilidir. Kentin ilerleyişi ve sınırların değişimi kentin doğu batı yönünde bir ilerleme göstermesinden ve genişlemesinden kaynaklı olarak köprülere ihtiyaç duyulmuştur. Bağlantı noktalarını artırıp etkileşim için önemli bir unsur olan köprüler, kentin iki bölgesini bağlayıcı elemanlar olarak tanımlanmaktadır. Su kenarı kentlerinde görülen, suya paralel bir şekilde konumlanan Yalı boyu evleri ve kent arasında su sınır ögesi konumundadır. Ancak bu sınır durumu bağlayıcı elemanlarla esnemektedir. Su sadece görsel bir manzara oluşturmakta ve birebir ilişki sağlanamamaktadır. Kentin doğal konsepti ve katmanlı dokusu kimi zaman sınır tanımlamakta kimi zaman da geçirgen alanlara dönüşmektedir.

Kentteki su ile ilişki üzerine sorular yöneltildiğinde; kullanıcı 1 (EK1), gezi yolu promenantı ile su ile temasın bir miktar artırıldığı; su debisinin değiştirilmesiyle yalnızca nehir kenarı yürüyüşü sağlandığından bahsetmektedir. Kullanıcı 2 (EK2), Amasya'nın en büyük sorunlarından biri olarak su ile bağlantının olmadığı; kent içindeki su dokusundan minimum düzeyde faydalandığını düşünmektedir. Kullanıcı 3 (EK3), su kenarı kentlerinde gözlemlenen yapılaşma örneklerinin su ile görsel bağlamda ilişkilendirildiğinden bahsetmektedir. Kullanıcı 4 (EK4), “sadece kayıklar ile geziliyor suya direkt iniş sağlanmıyor.” demektedir. Kentteki eksik kıyı kullanımı ve suyun şişirilmesiyle oluşturulan bu sistem Eskişehir örneğinde olduğu gibi başarılı bir şekilde çalışmamakla birlikte; ayrıca suyun şişirilmesinden ve Yeşilırmak Nehri'ndeki kirlilikten kaynaklı olarak kıyı bölgelerde pis kokulara sebep olup insanların o alanlardan yürümelerini de zorlaştığını gözlemlemiştir. Kullanıcı 8 (EK8) “Su ile temas halinde değiliz sadece kafelerin su manzaraları var.” Kentte su ögesinin görsel bir öge olmanın ötesine geçemediğinden söz etmektedir. Kullanıcı 11 (EK11) “Su şu an evlere sıfır ve inişler mümkün değil.” diye ifade etmiştir. Eskiden ırmağa bakan evlerden birinde yaşayan kullanıcı 11 evin suya bakan yamacında erik ağacı olduğunu küçük bir kapıdan geçerek ona ulaştığından ve yürüyüş mesafesi olacak kadar su ve konut arasında bir patika yol olduğundan bahsetmektedir.

Yapılan değerlendirmeler ve röportajlar sonucunda kentteki kıyı düzenlemelerinin yeterince elverişli olmadığı görülmektedir. Başka kentlerden örneklerle bakılacak olursa Eskişehir'deki Porsuk çayını insanların suyu belirli noktalarda istedikleri şekillerde kullandıkları gözlemlenmektedir. Porsuk çayı spor

aktiviteleri, açık yeşil alan kullanımına ve rekreasyona imkân sağlayan mekânlar sunarken Amasya'da Yeşilirmak verimli olarak kente katılamamaktadır.

Amasya'da kıyı ve su kullanımı oldukça sınırlıdır. Kent balkonları, gezi yolu promenantı her ne kadar kullanıcıyı suya yaklaştırıyor hissi oluştursa da kentte su ile direkt temas sağlanmamaktadır. Görsel etki ve suyun verdiği hissin ötesine geçilememekte, su bir süs ögesi olarak kullanılmaktadır. Kentin kırsal kimliğinin yerini kentsel doku almaya başlamış önceden bostan olan tarım arazileri imara açılmıştır. Su kenarı düzenlemeleri yapılarak çekilen kanal duvarı, kentte önemli bir sınır ögesi tanımlamaktadır. Nehir ile kullanıcı arasındaki ilişki sağlanamamaktadır.

Ticari dokunun artışının geleneksel konut dokusuna etkisi ile ilgili sorular yöneltildiğinde; kullanıcı 1 (EK1), geleneksel konut tipolojisinin ticari amaçlı kullanılmasını olumsuz bulmaktadır. Reklam ve gösteriş zorunluluğundan oradaki dokunun yok olduğunu düşünmektedir. Kullanıcı 3 (EK3), rant oranının artmasını konut dokusundaki değişime yol açtığını gözlemlemiştir. Kullanıcı 4 (EK4), bu artışın sokağın canlanması olarak yorumlamaktadır. Kullanıcı 6 (EK6), kenti turizm anlamında geliştirdiğinden sokağa duyulan etkinin arttığını düşünmektedir. Kullanıcı 11 (EK11), Önceden yerleşim yerinin sokak ve mahalle olarak algılandığı; ancak zamanla ticari ve turistik alanlar olarak değerlendirilmeye başladığından bahsetmektedir. Amasya'ya özgü yöresel şeylerin satıldığı ve konaklama imkânlarının sağlandığı ticari birimlere dönüşerek insanları buraya çeken bir öge haline geldiğinden söz etmektedir. Kullanıcı 12 (EK12), “burada yaşayan insanlar sosyal yaşamları etkilendikleri için göç ettiler.” diye belirtmektedir. Butik otel restoranlar kafeler açıldıkça sokaktaki kamusal durum artıp mahremiyet durumu azaldığı için yaşam alanlarını terk edip başka yerlere taşındıklarından bahsetmektedir.

Kültürel miras; tarihi ve turistik şehirlerde turizm değerlerini artırıcı bir öge haline gelmektedir. Kent kimliğinin turizmin öne çıkmasıyla değişimi gözlenmektedir. Geleneksel dokuda yaşayan insanların bazıları için pozitif bir anlam ifade etse de meydana getirdiği tahrip ve tehditlere karşı kentte gerekli önlemler alınmalıdır. Tarihi ve turistik olan bu kentte geçmiş durum da göz önünde bulundurularak geçmişten günümüze meydana gelen değişimler değerlendirilmiştir. Kültürel yaşam biçimine göre geleneksel konut dokusunda önceden gözlenen mahremiyet durumu sokak yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümlerle giderek özelliğini kaybetmiştir.

Turizm ve ticaretin etkisiyle Amasya’da ekonomik gelişmelerin ve sosyokültürel durumların getirmiş olduğu değişim ve dönüşümler süreç içinde devam etmekte, bugünkü durum incelenerek geleceğe de ışık tutacak açılımlar getirmektedir. Farklı kullanıcı tiplerine uygulanan röportajlar sonucunda kentin değişim ve dönüşümünün kullanıcılar tarafından da farklı algılandığı görülmektedir. Toplumsal bağlamın bir parçası olan kullanıcılar gözünden sosyal ve kültürel olaylar zaman içerisinde değişen durumlara göre yorumlanmıştır.

Bu tezin de ana tartışmasını oluşturan sınır kavramı, getirdiği açılımlarla kentte sınır durumunun okunmasını kolaylaştırmıştır. Sosyal alanlarda meydana gelen değişimler kentin her noktasında okunabilmektedir. Anıt meydanında gözlenen durum da buna örnek oluşturmaktadır. Kentlerde meydana gelen sosyal ve ekonomik gelişmeler kamusal alanları da etkilemişlerdir. Farklı kültürlerden insanların da etkileşime gireceği sosyal bir alan tanımlamaktadır. Kente yoğun turist gelmesinden dolayı dönemin getirileri doğrultusunda kamusal alan artışı tarihi bölgede yoğunlaşmıştır. Tüketim kültürüyle birlikte sosyo-ekonomik durumların yaşam pratiği üzerinde etkisi yadsınamaz bir hal almıştır. Amasya kentinin doğal coğrafyasının bazı etkenlerle değişime uğradığı; kullanıcı ihtiyacına veya ranta bağlı olarak kentteki konut hareketlerine göre şekil değiştirdiği gözlemlenmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada kent mimarisinde değişen sınır kavramı Amasya Kenti örneğinde kamusal alan-özel alan tartışmalarıyla yorumlanarak kentsel ve mekânsal ölçeklerdeki yaklaşımlarda ortaya çıkan veriler doğrultusunda fiziksel, psikolojik ve sosyal açılardan değerlendirilmiştir. Günümüz modern kentlerinde sınır olgusu üzerine yapılan öncül çalışmaların ışığında saha çalışması ile belirlenen üzerinden değişim ve dönüşümler Amasya kenti ele alınarak özgün haritalar, kesitler ve görseller üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Kentteki heterojen yapının morfolojide meydana getirmiş olduğu değişiklikler sınır öğeleri ve temsiller üzerinden okunarak sınır kavramı mimari öğeler aracılığıyla yeniden yorumlanmıştır.

Kentte sınır, biçim değiştirerek farklı yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Kentsel ölçekte okunan sınırlar insanların eylemleriyle doğrudan ilişki halindedir. Kentin algılanmasını sağlayarak bazen yönlendirici unsurları bünyesinde barındırır. Makro ölçekte karşımıza çıkan yolların ve suyun çizmiş olduğu çizgisel sınırlar, topografyanın tarihi alanların çizmiş olduğu hacimsel sınırlar kentin algılanmasını ve deneyimlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Yollar, bölgeleri birbirinden ayıran ve sınırları önemli derecede tanımlamaya yardımcı elemanlardır. Hacimsel ve çizgisel sınırların kırılmaya uğradığı noktalarda veya daralıp genişlediği alanlarda meydana gelen temsiller katı veya yumuşak sınırlar oluşturmaktadır. Yollar kimi zaman sınırın bir parçası olarak okunup engel olarak tanımlanırken, kimi zaman da etkileşime izin veren kamusal alanları tanımlayarak bulvarlara dönüşmektedir. Kentte sınırlar ve temsilleri karşımıza çizgisel ve hacimsel olarak çıkmaktadır ancak sınırı çizgisel ve hacimsel olarak fiziksel unsurlarla anlamaya çalışmak yeterli değildir. Mekânda meydana getirmiş oldukları sosyo-kültürel değişim ve etkileşimler de sınırı okumayı kolaylaştıracak unsurlar olarak belirlenmiştir.

Sokakla meydanın, duvarla sokağın, meydanla kentin arasındaki sınırların birbiri içine geçme durumları ve fiziksel unsurların yanında sosyal ve toplumsal olayların meydana geldiği noktalardaki durumlar sınırın tanımını tam anlamıyla ortaya koymaktadır. Sosyokültürel anlamda meydana gelen değişimlerin karşılıkları kentsel mekânlarda karşımıza çıkmakta ve bu kentsel sınırları belirleyici öğelerden olmaktadır. Kentte sınırların en belirgin olduğu noktalar kamusal alanlar ve kentsel

mekânlardır. Kentsel alanın analizleri ve '*görünür olma durumları*' sınır üzerinden okunmuştur. Mikro ölçekte karşımıza çıkan durumlar değerlendirildiğinde ise geleneksel konut dokusunun bulunduğu sokakta gözlenen rant için oradaki dokunun değişim ve dönüşümü gözlenmektedir.

Çalışma kapsamında, sınır kavramı etrafında gelişen ve dönüşen kamusal alanlar üzerinden mimari ve doğal çevre ve onlardan etkilenen sosyal durum incelenmiştir. Kentin kültürel yapısı, algılanma ve kullanılma şekilleri değiştikçe kentte de değişim ve dönüşümler meydana gelmektedir. Kentin gelişen ve değişen yapısında, kültürel yapısı ve tarihi dokusunun yanında kentin bir turizm kenti olma durumunu nasıl şekillendirdiği ve kapitalizmin de etkisiyle kentteki rant alanlarının kenti nasıl değişime uğrattığı açıklanmıştır. Bu değişimin çalışmada gözlemlenen pozitif etkilerinin yanı sıra kente negatif etkileri de bulunmaktadır. Kentin tarihi dokusunda meydana gelen değişikliğin (Geleneksel konut dokusunun giderek işlevini yitirdiği ve yerini ticari birimlere bırakması) gelecek zamanlarda kentteki dokuya zarar vermemesi için önlemler alınmalıdır.

Kentin morfolojik ana ögesi olduğu halde temastan kaçınılan bir eleman olarak su ögesi, kentte bir sınır ve sınırsızlık tanımlamaktadır. Bu sınır ve sınırsızlık durumunda fonksiyonel olan köprüler, ara mekânlar oluşturup kentte etkileşim noktaları haline gelmektedir. Geçirimli ve geçirimsiz sınırlar kentin her alanında karşımıza çıkmaktadır. Kent morfolojisi araştırma alanında bir yer tanımlı yapan köprüler ve bağlantı elemanları sınır çalışmalarında ön plandadır. Kentte oluşturulan yatay çizgilerden ziyade düşey elemanların bulundurduğu hacimsel sınırlar, sınır ve sınırsızlık durumlarını okutmaktadır. Meydana gelen çizgisellikler insanlar ve yerleri birbirine bağlamaktadır. Kentteki su kullanımını daha etkili ve etkileşimli bir hale getirmek için bu yönde mimari, kentsel ve peyzaj alanlarında çalışmalar yapılmalıdır. Yeşilirmak kıyılarının kentin yaşayan bir parçası haline gelebilmesi için su kenarlarında hacimsel büyüklükler meydana getirerek etkileşimli mekânlar oluşturulmalıdır.

Bu çalışma kapsamında kentin sınırları çerçevesinde değişip dönüşmesine sebep olan etmenler incelenerek kentin iki yakasında farklı tipolojilerdeki konut analizleri üzerinden okumalar yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda sokak ve konut arasında farklı sınır durumları görüldüğü gözlemlenmektedir. Kamusal

boşluklarda meydana gelen sosyal ve kültürel etkileşim kentin doğal sınırlarını okutan organik yapının yanında yapay sınırlar da kentin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Yüksek katlı binaların zemin katlarında özellikle bahçelerinde katı sınırlar bulunmakta, duvarlar ve güvenlikle sokaktan ayrıştırılmış evler zemin kattan koparılmış özel alanlar olarak kullanılmaktadır. Geleneksel konut dokusunda ise kullanım değişimlerden dolayı eski kimliğini kaybetmiş ve avlularda meydana gelen yarı kamusal olma durumları ortadan kalkmış ticari amaçlarla kullanılan bu mekânlar artık kamusal alan özelliği göstermeye başlamıştır. Bir üçüncü tipoloji olarak müstakil konut dokuları incelendiğinde ise eşikler hala yarı kamusal mekânı tanımlamaktadır. Kentsel gelişim ve mimari karakterin devamlılığı hala görünmektedir, ancak arazi, iklim, kentsel ölçek, mimari karakter, tarih ve kültürel bağlamın niteliklerini görmezden gelen plansız kentleşme tarafından kent değişime uğramaktadır. Kentteki bağ ve bostanların giderek kaybolması ve tarım arazilerinin ekonomik kaygılarla yoğun konut alanlarına dönüşmesi kentteki dokunun kaybına sebep olmakta ve buralarda yapılan yeni yapılaşma kent dokusuna zarar vermektedir. Kentin tarihsel ve turistik kimliğinin korunması için mikro ve makro ölçeklerde çalışmalar yapılmalıdır.

Tarihi ve doğal öğelere sahip bir kent olan Amasya kültürel değerleri bünyesinde barındırarak kimliğini değişen dönüşen kent mimarisi içinde korumaya çalışmaktadır. Farklı kentsel dokuların bir araya geldiği noktalarda meydana gelen değişimler sosyal grupların ve turizm gibi faktörlerin etkisiyle karmaşık, canlı ve yoğunluklu alanlar meydana gelmektedir. Bu durum konutlardaki mahremiyet durumunu etkilemektedir. Ekonomik ve turistik sebeplerle geleneksel konutun alt katlarının ticarileşmesi sokaktaki kullanımın farklılaşmasına, kamusal-özel alan kullanımlarının değişmesine ve kullanıcının güvenlik unsurundan dolayı yaşadıkları yeri terk etmelerine sebep olmaktadır. Turistik gelişmelerin etkisi ve ticari kaygıyla mahrem olanın zamanla kamusala dönüştüğü gözlemlenmektedir. Turistik ve tarihi alan sınırları belirlenerek, turistik ve ekonomik aktivitelerin sadece bu sınırlar içinde yapılması önerilebilir. Bu alanlarda dengeli bir konut ve ticari doku oluşturulmalı, dokunun heterojen yapısı desteklenmelidir. Mahremiyetin ortadan kalkmasının ve insanların özel hayatlarının göz önüne serilmesinin ileride meydana getireceği sonuçlar öngörülmelidir.

Mekânı tasarlamak, planlamak, oluşturmak, analiz etmek, gözlemek veya kullanmak için önce orda meydana gelen sınırların mekânsal bağlamda algılanıp tanınması gerekmektedir. Sınırlar bazı noktalarda bölücü, parçalayıcı bir eleman olmaktan ziyade kamusal alanlarda birleştirici bütünleştirici unsurlara dönüşmektedir. Mekânın algılanması ve etki gücü orada meydana gelen fiziksel unsurlarla sağlanmaktadır. Yüzyıllardır kentlerde savunma ve güvenlik amaçlı kullanılan sur duvarları artık değişime uğramış işlevini yitirmiş sosyal iletişimi sağlayan unsurlara dönüşmüştür. Kentteki tarihi alanlar dönüşerek kamusal alanları artırmakta ve kent kimliğini değiştirmektedir. Farklı kullanım amaçlarına hizmet etmeye başlayan konut dokularının sokak dokusu üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Kentte meydana gelen kurgu sınır ve onun getirmiş olduğu açılımlar üzerinden anlamlandırılıp yorumlanmaya çalışılmıştır.

Kent üzerinden yapılan okumalar doğrultusunda karşımıza çıkan en katı haliyle bile sınır kavramı zamanla eriyip yok olmaktadır. Sınır bütünüyle ayrıştıran ya da birleştiren eleman olmaktan çok aradaki durumlarda daha iyi yorumlanmaktadır. Sınır kavramı bölücü bir eleman olmaktan ziyade mekânsal kurgularda yönlendirici eleman olarak, etkileşim ve birleşim noktaları oluşturmak üzere tasarlanmıştır. Kentte sınırın farklı özelliklerinin barındıran birçok örnek gözlemlenmiştir. Günümüz kentlerinde karşımıza çıkan bu durumlar yorumlanmaya çalışılmıştır. Amasya kentinde de ekonomik gelişmelerin ve sosyokültürel durumların süreç içerisinde değişim ve dönüşümü devam etmekte, bu çalışma sınırlar üzerinden bugünkü durum incelenerek geleceğe de ışık tutacak açılımları tartışmayı hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

- Alexander, C. (1977). *A Pattern Language*. New York: Oxford University Press.
- Alkaya, T. (2015). *Sınır ve Eşik Olarak Duvar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimar Tasarım Programı.
- Altan Ergut, E., Akpınar, İ., & Akay, Z. (2005). *Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Mimarlık. Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* (Cilt VIII).
- Alvarez, R. (2012). Borders and Bridges: Exploring a New Border Studies. *The Journal of Latin American and Caribbean Anthropology*(17).
- Anderson, S. (1991). *On streets: Based on a Project of the Institute for Architecture and Urban Studies*. Cambridge: MIT Press.
- Andreu, P. (2000). "Borders and Borderers". *Mimarlık* 40, 57-61.
- Andringa, W. (2012). *Statues in the Temples of Pompeii: Combinations of Gods, Local Definition of Cults, and the Memory of the City*. Oxford: Oxford University Press.
- Arendt, H. (2012). *İnsanlık Durumu*. (S. B. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aytaç, Ö. (2017). Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları. *Mukaddime*(8), 1-23.
- Barth, F. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. London: Little, Brown.
- Bechhoefer, A., & Yalçın, A. (1991). *Ottoman House*.
- Boettger, T. (2014). *Threshold Space: Transitions in Architecture. Analysis and Design Tools*. Birkhäuser.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Order*. Cambridge: Polity Press.
- Caldeira, T. (1999). *City of Walls*. Sao Paulo: Berkeley.

- Calhoun, C. (2014). *Public Space: New keywords a revised vocabulary of culture and society*. Malden: lackwell Publ.
- Can, I., & Heath, T. (2015). In-between spaces and social interaction: a morphological analysis of Izmir using space syntax: *Journal of Housing and the Built Environment*.
- Canik, G. (2011). *Amasya Yeşilirmak Nehri Kıyısı Peyzaj Tasarımının İrdelenmesi: Yalıboyu Ve Pirinççi Promenadı Örneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimalığı.
- Corner, J. (1999). *Architecture of Borderlands*.
- Critchley, S. (2016). *Yapıbozum ve Pragmatizm; Derrida Özel İronist mi?, Yoksa Kamusal Liberal mi?* (T. Birkan, Çev.)
- Çetin, A. (2006). *Kamusal Alan ve Kamusal Mekan Olarak Sokak*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dedeoğlu, E. (2008). *Çağdaş Metropolde Görünmeyen Sınırlar ve Kamusal Alanın Yitimi*.
- Erdönmez, E. (2014). *Kamusal Alan ve Toplum*. İstanbul: İlbey Matbaa.
- Erdönmez, E., & Akı, A. (2005). *Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri*. *Megaron*.
- Eskidemir, K. (2016). *Kent Morfolojisi ve Kültür: Anadolu ve İtalya Kentleri Karşılaştırmalı Analizleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı.
- Etyemez, L. (2010). *'Assesing The Integration of Historial Stratification with the Current Context in Multi-layered Towns Case Study: Amasya'*. Master of Science in Restoration in Architecture, Middle East Technical University, Architecture.
- Gehl, J. (1971). *Life Between Buildings: Using Public Space*. (J. K. (2011), Çev.) London: Island Press.
- Gil, I. (2013). *Boundary*. *Max Context issue 17*.

- Grosz, E. (2001). *Architecture from the Outside. Essays on Virtual and Real Space*. United States of America: MIT Press Ltd.
- Gürkan, Ü. (1969). *Sosyal Değişmeler*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Güzelci, Z. (2012). *Amasya Yalıboyu Evleri Üzerine Bir Biçim Grameri Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.
- Habermas, J. (2003). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İletişim Yayınları.
- Habraken, N. (1998). *The structure of the ordinary: Form and control in the built environment*. Cambridge: MIT press.
- Hançerlioğlu, O. (1978). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remz Kitabevi.
- Hanson, J. (2000). Urban transformations: A history of design ideas. *Urban Design International*(5), 97–122.
- Harvey, D. (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Hegel, G. (1991). *Mantık Bilimi (Felsefi Bilimler Ansiklopedisi Birinci Cilt)*. (A. Yardımlı, Çev.) İstanbul: İdea Yayınevi.
- Heidegger, (1971a). *Building Dwelling Thinking*. (A. Hofstadter, Row, & Harper, Çev.) Londra.
- Hertzberger, H. (1994). *Lessons for Students in Architecture*. NAI Publishers, Revised edition (2016).
- İzgi, U. (1999). *Mimarlıkta Süreç*. İstanbul: Yem Yayın.
- Karaer, F. (2007). Amasya'nın Bazı Endemik Bitkileri ve Laleleri. *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. Amasya Valiliği.
- Kostof, S. (1992). *The city assembled : the elements of urban form through history*. London: Thames and Hudson.
- Krier, R. (1979). *Urban Space*. Great Britain: Academy Editions.

- Kuzucular, K. (1994). *Amasya Kenti'nin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi.
- Lang, J. (1987). *Creating architectural theory: The Role of Behavioral Sciences in Environmental Design*. Van Nostrand Reinhold.
- Lawrence, R. (1987). *Housing, Dwellings and Homes: Design Theory, Research*. UK: Chichester.
- Lynch, K. (1960). *The Image of City*. Cambridge: MIT Press.
- Martinez, O. (1994). *The Dynamics of Border Interaction: New Approaches to Border Analysis*. London: Routledge.
- Marx, K. (1993). *A Critical Analysis of Capitalist Production*. (F. Engels, Çev.) New York: International Publishers.
- Menç, H. (2000). *Tarih İçinde Amasya*. Ankara: Net Ofset.
- Morley, D, & Robins, K. (1995). *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*. London: Routledge.
- Newman, O. (1996). *Creating Defensible Space*. New York: DIANE Publishing.
- Nooraddin, H. (1998). 'Al-fina', in-between spaces as an urban design concept: Making public and private places along streets in Islamic cities of the Middle East. *Urban Design International*(3), 65-77.
- Özbek, M. (2004). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hill Yayın.
- Öztan, Y. (1968). Kentler ve Meydanlar. *Maison Française Dergisi*(33), 154-157.
- Paasi, A. (1996). Inclusion, Exclusion and Territorial Identities : The Meanings of Boundaries in the Globalizing Geopolitical Landscape. 6-23.
- Paasi, A. (1996a). Territories, Boundaries and Consciousness: The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border.
- Rapoport, A. (1969). *House, Form and Culture*. USA: Prentice Hall.
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspect and Urban Form*. Oxford: Pergamon Press.

- Rapoport, A. (1982). *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*. Beverly Hills Sage Publication.
- Rorty, R. (1993). *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge University Press.
- Sanrı, N. (2015). *Mimari Paralaks Yorumuyla Ara Mekan Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul .
- Sargın. (2009). *Ankara'nın Kamusal Yüzleri*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Sargın, A. (2000). Nature of Resistance and Counter-Hegemony in Post-Structural Society.
- Schulz, N. (1971). *Existence, Space & Architecture* . United States of America: Praeger Publishers.
- Seçkin, Y. (2005). *Tarihi Kentlerdeki Açık Mekanların Değişen Kullanımlarının Değerlendirilmesi: Amasya örneği*. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sennet, R. (2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (S. Durak, & A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sharr, A. (2007). *Mimarlar İçin Heidegger*. İstanbul : Yem Yayın.
- Simmel, G. (1994). Bridge and Door. *Theory, Culture & Society*(11), 5-10.
- Sommer, R. (1969). *Personal Space: The Behavioral Basis of Design*. Prentice Hall Direct .
- Sönmez, B. (2015). *1980'lerde Kamusal Alan Heykelleri: Ankara ve İstanbul*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Strabon. (2000). *Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası*. (A. Pekmen, Çev.) İstanbul: XII-XIII-XIV Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tanyeli , U. (1987). *Anadolu -Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. yy)*. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü , İstanbul.

- Tanyeli, U. (2007). Kamusal İnsan Öldü Mü? Kamusal İnsan Çöktü Mü? *Mimarlık Arrademento*.
- Tekeli, İ. (1982). *Türkiye''de Kentleşme Yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tester, K. (1993). *The Life and Times of Post-Modernity*. London: Routledge.
- Trancik, R. (1986). *Finding Lost Space.Theories of Urban Design*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Uçar, Ö. M. (2005). *Sınır Kavramına Mekansal Bir Yaklaşım: Ankara Bahçelievler Yerleşiminde Sınırlara Bağlı Bir Analiz*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Unwin, S. (1997). *Analysing Architecture* . London: Routledge.
- Venturi, R. (1991). *Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki*. (M. Özaloğlu, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of the Small Urban Space* . New York.
- Yavuz, E. (2005). *Mimaride Niş Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü , Mimarlık Fakültesi Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İzmir.
- Yenen, Z. (2009). İnsan Yerleşmelerinin Evrimi dersi, ders notları. İstanbul.
- Yetman, F. (1981). *Amasya'dan bir görünüm, Amasya İmar Planı Araştırmaları*. Amasya.
- Yılmaz, E. (2016). *Alternatif Bir Mekan Olarak Mimarlıkta Eşik Mekanlar*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Yörür, N., Akkurt, H., & Altun, D. (2018). Kırsal Yerleşimlerde Koruma Odaklı Mekânsal Gelişim Stratejileri: Kavacık-İzmir. *Debates in Sustainable Architecture Urban Design & Environmental Studies*, 71-86.
- Zeybek, İ. (2007). Jeomorfolojik Faktörlerin Amasya Şehrini Kuruluş ve Gelişimi Üzerine Etkileri,. *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* .

URL 1: <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/arjantin-paraguay-brezilya-siniri-722> (Erişim tarihi 3.1.2019)

URL 2: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-4159936/Most-outrageous-international-borders-world.html> (Erişim tarihi 7.1.2019)

URL 3: https://www.artsy.net/artist/sebastiao-salgado?page=1&sort=-partner_updated_at (Erişim tarihi 14.3.2019)

URL 4: <http://www.bbc.com/culture/story/20130924-less-is-more-a-design-classic> (Erişim tarihi 10.2.2019)

URL 5: <http://www.tschumi.com/projects/3/> (Erişim tarihi 17.2.2019)

URL 6: <https://www.arkitektuel.com/n-evi/> (Erişim tarihi 12.2.2019)

URL 7: <https://www.archdaily.com/7484/house-nsoufujimoto/5010073928ba0d4222000566-house-n-sou-fujimoto-image> (Erişim tarihi 12.2.2019)

URL 8: <https://www.ahh.nl/index.php/en/projects2/9-onderwijs/114-montessori-school-delft> (Erişim tarihi 12.3.2019)

URL9: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=404&RecID=3958> (Erişim tarihi 7.3.2019)

URL 10: <https://www.arkitektuel.com/tugendhat-evi/> (Erişim tarihi 17.3.2019)

URL 11: <http://www.arkitera.com/gorus/667/le-corbusier-ve-carpenter-center> (Erişim tarihi 12.3.2019)

URL 12: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.01130/full> (Erişim tarihi 7.4.2019)

URL13: <https://www.flickr.com/photos/krokor/5473862959> (Erişim tarihi 27.5.2019)

URL14: <https://www.pinterest.it/pin/812688695235282568/> (Erişim tarihi 22.4.2019)

URL 15: <https://tr.pinterest.com/pin/191191946662454585/> (Erişim tarihi 22.4.2019)

URL 16: <https://tr.pinterest.com/pin/75716837455931730/> (Erişim tarihi 22.4.2019)

URL 17: <http://www.shidiao188.com/product-shanghai-to-wuzhen-tourism--wuzhen-day-tour/> (Erişim tarihi 23.4.2019)

URL 18: <http://www.aksam.com.tr/yasam/iste-9-bin-yillik-en-c2eski-uyari-levhasi-c2/haber-256896> (Erişim tarihi 21.2.2019)

URL 19: http://spazioinwind.libero.it/popoli_antichi/Etruschi/Cosa.html (Erişim tarihi 20.2.2019)

- URL 20:** <https://topsimages.com/images/clover-interchange-d2.html> (Erişim tarihi 16.4.2019)
- URL 21:** <https://www.resimindir.in/resim/693/tuerkiye-haritasinda-amasya> (Erişim tarihi 1.4.2019)
- URL 22:** <http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/pontus-kenti-amaseia> (Erişim tarihi 7.3.2019)
- URL 23:** <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/> (Erişim tarihi 2.4.2019)
- URL 24:** <http://www.cografya.gen.tr/sozluk/topografya-4.htm> (Erişim tarihi 18.3.2019)
- URL 25:** <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecekyer/saat-kules277703> (Erişim tarihi 14.4.2019)
- URL26:** http://taskinyonetimi.ormansu.gov.tr/_engine//_engine/file.axd?file=/Dokumanlar/Havzalar/yesilirmak/YESILIRMAK%20HAVZASI%20TA%C5%9EYKIN%20YONETIM%20PLANI.pdf (Erişim tarihi 28.6.2019)
- URL27:** http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=2174 (Erişim tarihi 25.3.2019)

EKLER

EK 1

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 1

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 4 yıldır Amasya’da yaşıyorum. Mimarlık Tarihi Araştırma görevlisi

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Restoran sahipleri, otel sahipleriyle sorunlar yaşanıyor. Mahremiyet olmadığı için insanlar evlerinde rahat yaşayamıyorlar. Gürültü oluyor çok fazla sayıda insan akışı oluyor vs bunlar onlar için zorlayıcı öğeler.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Hatuniye hala konut dokusunu korumakta ancak konut olarak kullanım sözü konusu değil hepsi ticari amaçta otel restoran gibi yapılara dönüştürülmüş durumda. Hatuniye özelinde konuşacak olursak 80’ler sonrası bir koruma planı yapılıyor. İlk zamanlarda orada zengin aileler yaşıyordu sonra daha lüks alanlara yerleşiyorlar.Mahalle boşalıyor.İlk olarak nüfuslu ve zengin yapıya hitap eden mahalle gelir düzeyi daha düşük insanların yaşadığı yerlere dönüşüyor. Turizmin etkisiyle düşük gelirli insanlar oralarda yaşayamayıp evleri otel, restorana dönüştürülüyor.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Maalesef olumlu bulmuyorum benim biraz daha bakış açım, var olanın korunması üzerine olduğu için var olanın korunduğunu düşünmüyorum korunuyormuş gibi gösterilip değiştirilip dönüştürüldüğünü düşünüyorum.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Ana merkez kısmında 5 adet köprü var. Bunlar Antik dönemden kalan köprüler 80’lere kadar burda olan köprüler. Yeni yapılanlar yakın tarihte inşa edildi. Köprü sayısının artması geçiş açısından kolaylık sağlıyor ama ana kısımdaki 5 köprü yeterliydi. Yeni köprüler yapılmasının sebebi tamamen ordaki bağ bahçe olan alanların konut dokusuna dönüştürülmesi. Konut arttıkça ihtiyaç duyuldu.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Gezi yolu düzenlemeleriyle bir miktar var. Suyun debisi değiştirildiği için yalnızca nehir kenarı yürüyüşü sağlanıyor. Sosyal olarak bir şeye değinmek istiyorum fazla kalabalık olduğu için dar bir alan oluşuyor yürüyüş keyfi de yaşanmıyor.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu?

Cevap: Olumsuz olduğunu düşünüyorum. Geleneksel konut tipolojisi oluşturulmuş durumdayken bunun ticari amaçlı bir kullanımı söz konusu. Bilinçsizce reklam ve gösteriş zorunluluğu doğuyor ve ordaki dokuyu yok ettiklerini düşünüyorum.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 2

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 2 Yıldır Amasya’da yaşıyorum. Araştırma görevlisi

2.Kentin turistik etkisi oluştukça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Öncelikle benim gözlemlediğim, özel alanların kamusallaştırıldığını düşünüyorum. Özel yine özel kişiye ait ama ticari amaçla kullanılıp bu tarihi yerlerin bir nevi kamusallaştırılıp dışarıdaki insana da açıldığını görüyorum.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Olumsuz yönde bir değişim söz konusu.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: 2 yıllık bir gözlemim var. Bir de 2008 de gelmişliğim var. O dönemde yeşil dokunun ve tarihi dokunun net olduğunu algılarken son iki yılda daha fazla yapısallaşmayla bir büyüme söz konusu fakat bunun düzenli olmadığı kanatindeyim. Belli bir mahalle kavramı ya da kimlik kavramı geliştirilmeden kent oluştuğunu görüyoruz. Stratejik bir yöntemle değil daha çok rant ve parası olanın konut alanlarını belirlemesiyle oluşmuş bir kent görüyoruz. Tabii bu da çarpık kentleşmenin en sorunlu kısmı bu yüzyılda bizim yaşıyor olmamız sıkıntı verici.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Tarihi köprülere ek olarak son zamanlarda yenileri mevcut özellikle materyaline baktığımız zaman oluşturulmuş köprülerin olduğunu görebiliyorsunuz. Sonraki yıllarda kentin büyümesiyle arttırılmaya devam ediyor. Kesinlikle bağlayıcı etkisi var nehrin böldüğü iki yaka da gelişmiş durumda kent nehir uzantısı boyunca uzanmasından ziyade dağların eteklerini de işgal edip yerleşmeler var. Köprüyü bağlantıyı sağlayan elementler olarak görüyorum.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Kesinlikle hayır. Amasya’nın en büyük sorunlarından biri olarak görüyorum yürüme yolları var ama bağlantı sıfır. Kent içinde bir su dokusu var ama en minimum düzeyde yararlanıyoruz.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Fiziksel olarak Geleneksel konut dokusu ve sokak durumunu görebiliyorsunuz fakat doğru şekilde algılama söz konusu değil.

EK 3

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 3

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 55 yıldır burada yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Eskiden konut tiplerinde avlulu yapılar vardı. Selamlık denilen bölümler evin ilk karşılayıcılarıydı. Mahrem alanların arka kısımlarda kaldığı eve girince hemen odalar bizi karşılamazdı.Şu an bu konut dokusu örneği görülmemektedir.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Ahşap tek katlı evler vardı. Onlar yıkılıp özel idarenin yapmış olduğu kültür evleri, konaklar restore dilip müze ve butik otel olarak işletiliyor. Kültürel anlamda ilerlemeler oldu.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Kentin geleneksel dokusu görüntü olarak kalmaya devam etse de işlev yönünden büyük değişimler var.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Kent topografyadan dolayı kuzey güney yönünde değil de doğu batı yönünde büyümeye başladı bu da köprülere olan ihtiyaçları artırdı.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Su iki farklı konut dokusunu bölen bir elemandır. Su kenarı kentlerinde olan yapılaşma örneği bir kullanım söz konusudur.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Rant oranının artmasıyla işletmeler artmaya başladı. Bu durum oradaki konut dokusunun değişmesine neden oldu.

EK 4

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 4

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 40 yıldır Amasya’da yaşıyorum. 6 yıldır dükkan işletiyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Konut dokusu çok yoğundu artık sadece mahallenin ilk kısmında evlerde yaşayanlar var. Tarihi doku korunarak restore edildi ama artık ev olarak kullanılmayıp dükkan haline dönüştürüldü.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap:Tabii ki de.Mesela iç yapısı, dış cephesi değişime uğradı. Buralar tarihi olduğu için pencere yapıları, kapı yapıları şu an kullanım göre şekillendi. Evken dükkan oldu. İç yapı dükkana göre şekilleniyor, kullanımda büyük değişimler söz konusu.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Turizme dair çok olumlu yönde değişimler var. Amasya’nın içinde sadece bu sokak ayrı bir doku örneği oluşturmakta. Dışardan gelen insanlar geleneksel konut dokusundan çok etkileniyor.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Köprüler insanlar için iki bölümü birbirine bağlayıcı ve geçişlere büyük kolaylık sağlıyor ama araç girişleri yok sadece yayalara özgü bir durum var.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Sadece kayıklar ile geziliyor suya direk iniş sağlanmıyor.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Bu sokağın canlanmasına sebep oldu.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 5

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 1 yıldır Amasya’da yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Hatuniye mahallesinin özellikle daha turistik olması kentlinin ekonomik açıdan kalkınmasına vesile olmuştur. Kentli ve turistlerin etkileşimi olumlu karşılanabilir. Ancak; diğer mahalleler için benzer etkiler olmadığını söylemek mümkündür. Birçok kente oranla halen dahi mahremiyetini korumaktadır.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Kentlinin yaşama alanı ve mevcut tarihi yapıların korunabilmesi için yayalaştırmanın olmaması coğrafi koşulları sınırlı olan kent için daha da olumsuz olmuştur. Elbette koruma bilinci çok olmaması sebebiyle konut yapılarında özellikle kayıplar mevcuttur.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Hayır

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Evet. Fakat, yol güzergahları erişilebilir değil. Şehrin içine yapılan viyadük de buna dahil.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Hayır. Kentin dışına doğru akarsuyun uzantısının geçtiği köylerde var.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Üniversite ile beraber öğrenciler için gelişen tüketim kültürü bence hissedilir düzeyde. Kaldığım süre içerisinde bile Eskişehir(bağlar) gibi bir aks oluşturan Yüksek okul yolu ve çevresi tamamen ticari açıdan gelişmiştir.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 6

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 45 yıldır burada yaşıyorum. 15 yıldır restoran sahibi

2.Kentin turistik etkisi oluştukça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Bu sokak Amasya’nın en eski yerleşim yerlerinden merkezlerinden bir tanesi.Eski evlerde mahremiyet söz konusu ama artık yaşayan insan sayısı çok az.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Bölge sit alanı olduğu için, proje için izin almalı sonra da Anıtlar Yüksek Kurulu’ndan izin almak gerekmektedir. Yeni bir yapı yapmak oldukça zor.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Yeni yerleşim yerleri oluşmaya başladı. Amasya’da bir çok şey değişti, Türkiye değişti, dünya değişti gelişimden bizler mutluyuz ama çok fazla yerleşim alanı olmadığı için topoğrafyadan dolayı mevcut yeşil alanlar tahrip edilerek yerleşmeler yapılmaya başlandı.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Şehir yol boyunca büyüdüğü için nehir boyunca büyüdüğü için köprüleri olması yaşam alanlarını rahatlatmış.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Dünyanın bir çok yerinde doğal bir konsept yok. Karşı taraftan baktığımız zaman ağaçların arasında ikili yol, hemen altında Yeşilırmak akıyor, suyun hemen kenarında konaklar onun hemen arkasında bu mahalle hemen sırtında da kral kaya mezarlarının olması katman katman olmasıyla ancak görsel bir ilişki kurdurabilir.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Turizme açılması anlamına gelir. Daha fazla insan geliyor.Türkiye’nin birçok yerinde olduğu gibi turizm anlamında geliştiriyor.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 7

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 25 yıldır Amasya’da yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştukça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: İçeri şehir olarak adlandırılan Yalı Boyu evlerinin olduğu kısımda Kafe, bar, otel ve küçük işletmelerin artmasıyla özel alan kavramının fazlasıyla ortadan kalktığını düşünüyorum. Bu kısım Mahalle olarak turist çektiği için, işletme olmayan evlerde gün geçtikçe müzeleştiriliyor, kamusal alanlar artıyor.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Yalı Boyu evlerinin mümkün olduğunca aslına uygun restorasyonu yapılmaya çalışılıyor fakat ister istemez ufak değişimler gözleniyor. Turizm açısından kent, tarihi dokusu ve tarihe tanıklık eden evlerde konaklama olanağı sağlanarak gün geçtikçe daha fazla turiste ev sahipliği yapıyor.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Kent turizm açısından olumlu yönde değişiyor.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Kentte bulunan Yeşilirmak, gelişmekte olan şehir ve tarihe tanıklık etmiş eski bir mahalle arasında bir sınır görevi görüyor . Köprülerde bu iki yer arasındaki bağlantıyı artırıyor. Ulaşımı artırıyor.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Su ile birebir ilişki sağlanmıyor.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap:Ticari dokuların artışı turizmi olumlu yönde etkiliyor. Bu sokağa duyulan ilgi de gün geçtikçe artıyor.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 8

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 37 yıldır Amasya’da yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Burası tamamen mahalleydi ve aileler oturuyordu özel alanları vardı.Artık aileler çok az yaşıyor. Genellikle ticari doku mevcut. Ama mahallenin dokusu bozulmadan onarımlar yapıldı. 1984’te ilk onarım bitti Hazeranlar konağı bu sivil insanlara örnek oldu. İnsanlar evlerini restore ettirmeye başladı.Tarihi türk evi bunlar Osmanlı döneminin son örnekleri .En az 100 yıllık yapılar. Ahşap oldukları için çok dayanıklı değil.Otel, kafe hediyelik eşya dükkanı olarak kullanılıyor ve doku değişimi oldu. Hanımlar boncuk satarak ev geçindirmeye başladılar. Rant alanı haline geldi.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap:Kesinlikle.Eskiden tanınmıyordu görülmeye değer bir yer 8500 yıllık bir geçmişi var kral mezarları, Yalı boyu evleri var ve suyun kenarına bir yerleşim var. Birçok medeniyete başkentlik yapmış bir şehir, huzurlu bir şehir.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Ticari dokunun artmasıyla olumlu yöne gidiş var.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: İnsanlar artık rahatlıkla karşıdan karşıya geçebilmektedir.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Su ile temas halinde değiliz sadece kafelerin su ile manzaraları var.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Turistlerin gelmeye başlamasıyla ekonomi canlandı kamusal alanlar arttı.

EK 9

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 9

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 9 Yıldır burada yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Mahremiyet tabiiki değişti ama turizm olarak değerlendirsek kamulaştırma gereklidi.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Çarpık şehirleşme hızla devam ediyor. Yeni yapılar çok fazla artmaya başladı.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: İşletmeler çevresine yenilik kattı, sosyal alanlar daha artmaya başladı. Yeni binalar görüyoruz ama buranın dokusuna uygun bir gelişme yok.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Mantıklı bağlantılar her zaman faydalıdır.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Su ile ilişki yok.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Turistik bir yer ama denetlenen bir durum yok kafalarına göre tezgah açılıyor. Biraz esnafın kendi vizyonuna kalmış bir durum var. Muhtemelen ekonomik güçleri yetmiyor. Ordaki kadınların vizyonu neyse ordaki kamusalılık onlara göre şekilleniyor.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 10

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 46 yıldır burada yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştukça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Mahremiyet dokusu kalmadı ticarete dönüştü. Küçükken gelirdim kapı önlerinde oyunlar oynardık şimdi komşuluk ilişkileri kalmadı o dokular kayboldu.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Çocukluğumda ben burada yaşıyordum tek katlı ahşap evler vardı. Artık konut dokusu azaldı ve konak dokusu var. Son 10 senedir konaklar butik oteller artmaya başladı.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Yapılaşma sürekli değişim içerisinde. kaybolan konut dokuları yerini ticari dokulara bırakıyor.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Şehrin genişlemesine karşılık burdaki bağlantıları artırıyor.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Kentte su sadece görsel bir öğeyken şimdi başlayan sandal turları ile su üstünde gezintiler yapılabilir.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Turizmin canlanması açısından kente büyük katkıları olmuştur.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 11

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 29 yıldır burada yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Eskiden buralarda insanlar yaşıyordu. Hatta ben de ırmağa bakanlardan birinde yaşıyordum ama artık genelde sanat evi oldu. Halk eğitime ve Kültür evlerine bağlı kursların olduğu yerler haline dönüştü ve restoranlar arttı. Evin demir bir kapısı vardı önü avluydu içerde biz oyun oynardık ön taraf ırmağa bakıyordu.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: -

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Kentin kullanımı markalaşma anlamında iyi değişti ama betonarme arttığı için bir olumsuzluk söz konusu. Amasya yine de dokusundan bir şey kaybetmedi yeşil alanları, kale ve kral kaya mezarları korundu.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Köprüler uzun zamandır var sadece restore edildi ahşap iskeletlerle desteklendi.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Su şuan evlere sıfır bir şekilde inişler mümkün değil.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Önceki yerleşim yeri sokak ve mahalle olarak değerlendiriyordu. Şimdi artık tamamen ticari ve turistik alanlar olarak değerlendirilmeye başladı. Turistleri çekecek Amasya’ya özgü yöresel şeylerin satıldığı ticari alana dönüştü. Mimarinin de etkisiyle insanları buraya çekti ve ticarete de canlandı.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 12

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: 42 yıldır yaşıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştuğça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Bazı binalar sonradan kamulaştırıldı. İl özel idaresinin kamulaştırdığı bir bina var. Haziranlar konağı müze haline geldi. Evlerde yaşayan insan kalmadı. Hatuniye mahallesinde halktan yaşayan çok az kaldı hep işletme oldu .Bu sokaktaki güvenlik değişti huzur gitti. Giren çıkan insanlar çok arttı. Bu da gündelik yaşamı etkiledi. Konutlarda yaşayan insanlar bu durumdan rahatsız oldu. Önceden komşuluk ilişkileri vardı.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap: Mimari üslup 1800’lü yıllardan beri bağdadi ve hımmış tekniğiyle inşa edilmiş iş Yalı Boyu konakları. Burada konut kültüründen çok müze ve kamusal alanlar oldukça yoğun.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Olumlu yönde değişimler var. İki mahalle sit alanı ilan edildiği için aynı tarz aynı üslup ile devam ediyor. Kale etrafı ve Hatuniye mahallesi Unesco kültür mirası listesine aday.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Köprüler Amasya’nın en eski kültür varlığıdır. Roma dönemi inşa edilmiş olan Alçak Köprü iç şehir dediğimiz şehrin giriş kapısı olarak tanımlanmaktadır.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Sandal turları başladığından beri etkileşim biraz arttı.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Burada yaşayan insanlar sosyal yaşamları etkilenmemesi için göç etti. Butik oteller açıldıkça kamusalılık artıp mahremiyet azaldı.

Kent Dokusundaki Değişimin Kolektif Hafıza Yöntemi Kullanılarak Kentteki Kullanıcıların(Orada Yaşayan Gözünden, Tasarımcı Gözünden, Dükkan Sahipleri Gözünden) Röportajlar ile İncelenmesi

KULLANICI 13

1.Kaç yıldır Amasya’da yaşıyorsunuz?

Cevap: Amasya’da yaşamıyorum.

2.Kentin turistik etkisi oluştukça mahremiyetin artıp azalma durumunu değerlendirebilir misiniz?

Cevap: 10 sene önce de geldim bizi buraya çeken tarihi dokusunun korunuyor olması. Konutların mahremiyeti hakkında bir fikrim yok.

3.Kent kullanımı ne anlamda değişti? Zaman içerisinde yeni yapılan ortadan kaybolan yapılar var mı?

Cevap:Amasya evlerinin tadilat görmesi görsel açıdan hoş bir görünüm sunuyor.

4.Sizce kent olumlu yönde mi değişiyor?

Cevap: Olumlu yönde değişimler var. Amasya’nın içinde kentten ayrı bir dokuda olan bu sokağa gezip gitmek istiyoruz.

5.Köprüler bağlantıyı artırdı mı?

Cevap: Bu sokağa ulaşmak için kolaylık sağlıyor.

6. Su ile ilişki sağlanabiliyor mu?

Cevap: Su ile Yalı Boyu evleri arasında bir sınır var sadece görsel anlamda bir ilişki var.

7. Ticari dokuların artışının sokağa etkisi oldu mu ?

Cevap: Önceden buraya gelmek için bir bahanem yoktu ama şimdi satış birimleri, cafelerin olması bizi buraya çeken şeyler arasında.